

*Proiect în curs de elaborare.
Versiunea Grupului de lucru
la data de 12 aprilie 2021*

STRATEGIA
de dezvoltare a educației pentru anii 2021-2030
”EDUCAȚIA 2030”

Atenție!

**Până la aprobarea în modul stabilit, conținutul acestui document
exprimă doar opiniile curente ale membrilor Grupului de lucru și nu neapărat ale
Ministerului Educației, Culturii și Cercetării**

Chișinău, 2021

CUPRINS:

I.	INTRODUCERE	3
II.	ANALIZA PROBLEMATIZATĂ A SITUAȚIEI DIN SECTOR	7
	2.1. Context general	7
	2.2. Context internațional	9
	2.3. Context sectorial și instituțional	12
	2.4. Inventarul problemelor/ provocărilor	56
	2.5. Concluzii și argumente pentru un cadru strategic de dezvoltarea educației pentru anii 2021-2030	57
III.	VIZIUNEA STRATEGICĂ PRIVIND DEZVOLTAREA EDUCAȚIEI PE TERMEN MEDIU ȘI PE TERMEN LUNG	59
IV.	OBIECTIVELE STRATEGICE ȘI DIRECȚII PRIORITARE DE ACȚIUNI PRIVIND DEZVOLTAREA EDUCAȚIEI PE TERMEN MEDIU ȘI PE TERMEN LUNG	64
V.	IMPACTUL PE TERMEN LUNG, CA REZULTAT AL IMPLEMENTĂRII STRATEGIEI DE DEZVOLTARE A EDUCAȚIEI PENTRU ANII 2021-2030 "EDUCAȚIA 2030"	73
VI.	INDICATORI ȘI MECANISME DE MONITORIZARE ȘI EVALUARE A IMPLEMENTĂRII STRATEGIEI DE DEZVOLTARE A EDUCAȚIEI PENTRU ANII 2021-2030 "EDUCAȚIA 2030"	75
VII.	CONDIȚII ȘI RISCURI DE IMPLEMENTARE A STRATEGIEI DE DEZVOLTARE A EDUCAȚIEI PENTRU ANII 2021-2030 "EDUCAȚIA 2030"	77
VIII.	AUTORITĂȚI/ INSTITUȚII RESPONSABILE DE IMPLEMENTAREA STRATEGIEI DE DEZVOLTARE A EDUCAȚIEI PENTRU ANII 2021-2030 "EDUCAȚIA 2030"	78
IX.	PROCEDURI DE RAPORTARE	79

I. INTRODUCERE

Strategia de dezvoltare a educației pentru anii 2021-2030 "EDUCAȚIA 2030" definește politicile Guvernului Republicii Moldova în domeniul *Educației*, descrie conținutul și mecanismul de realizare ale acesteia și determină impactul așteptat asupra statului, societății și al sistemului de educație.

În Republica Moldova, *educația* reprezintă o prioritate națională, factorul de bază în crearea și transmiterea de noi cunoștințe și valori general-umane în dezvoltarea capitalului uman, în formarea conștiinței și identității naționale, în promovarea aspirațiilor de integrare europeană cu rol primordial în crearea premiselor pentru dezvoltarea umană durabilă și edificarea unei societăți bazate pe cunoaștere.

Republica Moldova promovează o politică educațională racordată la politicile educaționale europene și internaționale, relevantă în soluționarea problemelor și nevoilor actuale ale sistemului educațional și ale beneficiarilor acestuia. Documentele de dezvoltare strategică a sistemului de învățământ demonstrează preocuparea Guvernului Republicii Moldova pentru schimbarea accentelor în educație în favoarea calității și sustenabilității, dar și în favoarea competențelor-cheie pentru învățarea pe parcursul întregii vieți.

Strategia de dezvoltare a educației pentru anii 2021-2030 "EDUCAȚIA 2030" (în continuare – *Strategia "EDUCAȚIA 2030"*) este elaborată în conformitate cu următoarele documente: *Strategia Națională de Dezvoltare "MOLDOVA 2030"*, *Planul Național de Acțiuni*, *Programul de activitate al Guvernului Republicii Moldova*, *Obiectivele Dezvoltării Durabile "Educația 2030"* ale ONU, *Acordul de Asociere cu Uniunea Europeană*, *Competențele-cheie pentru învățarea pe parcursul întregii vieți* (Bruxelles, 2018), *Obiectivele Mileniului 3*, *Declarația de la Incheon* (2015) etc.

Totodată, elaborarea *Strategiei "EDUCAȚIA 2030"* a fost obiectivată de un șir de contradicții, de factori interni și externi:

1. ***Ansamblul de contradicții la nivel social, politic, economic, valoric și educațional:***

- contradicția dintre așteptările societății și calitatea educației;
- contradicția dintre cadrul prioritar al educației, necesitățile economice ale educației și oportunitățile/posibilitățile financiare ale statului;
- contradicțiile dintre procesele globalizării, internaționalizării, tehnologizării educației și valențele sistemului de educație din Republica Moldova, axate pe relevanța și eficiența acestor procese la nivel sectorial;
- contradicțiile dintre opțiunile statului și cele ale societății privind dezvoltarea educației și conceperea unui sistem modern și concurențial de educație pe plan internațional și nivelul scăzut de oportunități, în acest sens, privind resursele umane, financiare, logistice etc.

2. ***Varietatea de factori interni și externi:***

Factori interni:

- valorificarea prevederilor analitice și strategice fundamentate în *Raportul "Evaluarea cuprinzătoare a sectorului educațional din Republica Moldova (2019)"* și *Raportul de evaluare intermediară a Strategiei de dezvoltare a educației pentru anii 2014-2020 "Educația 2020"*;

Accentul este pus pe identificarea, prioritizarea și analiza problemelor din perspectiva factorilor care le-au generat, inclusiv pe analiza disproporționalităților privind accesul la educație în mediul rural și cel urban, a grupurilor vulnerabile ale populației, a celor din grupurile etnice etc. Este important de menționat că scopul *Raportului "Evaluarea cuprinzătoare a sectorului educațional din Republica Moldova (2019)"* și a *Raportului de evaluare intermediară a Strategiei de dezvoltare a educației pentru anii 2014-2020 "Educația 2020"* a fost de a analiza starea actuală a educației și a identifica problemele

principale. În acest context, scopul Strategiei „Educația 2030” este de a analiza problemele identificate, în vederea stabilirii orientărilor și acțiunilor de rezolvare a acestora.

- necesitatea racordării politicilor educaționale la politicile statului, reflectate în *Strategia Națională de Dezvoltare ”MOLDOVA 2030”*; *Planul Național de acțiuni*; *Programul de activitate al Guvernului Republicii Moldova*; *Planul de pregătire și răspuns la infecția cu Coronavirus de tip nou (COVID-19) Republica Moldova* și alte documente de politici publice conexe pentru atingerea obiectivelor strategice de dezvoltare a educației;
- necorespunderea nivelului de calitate a sistemului de învățământ cu așteptările societății, dar și cu unele standarde naționale și internaționale;
- necesitatea fundamentării și elaborării unor demersuri conceptuale, metodologice, manageriale și praxiologice de dezvoltare a sistemului de educație pe termen mediu și lung;
- necesitatea de a dezvolta un sistem de educație rezistent la șocuri sociale, demografice, economice, ecologice, pandemice, prin dezvoltarea competențelor individuale ale oamenilor de a face față acestora în cadrul învățământului formal, nonformal și cel informal.

Factori externi:

- necesitatea racordării politicilor naționale educaționale la documente și acorduri internaționale, din care face parte și Republica Moldova; documente elaborate de ONU, Consiliul Europei, Uniunea Europeană, OECD și alte organisme internaționale, și în primul rând, la Obiectivele de Dezvoltare Durabilă (ODD) ale ONU, ale Acordului de Asociere cu Uniunea Europeană și de Parteneriat Educațional Global, Strategii de Elaborare a Planului Educațional; ale UNESCO privind cele 15 indicii pentru sprijinirea educației 2030 și ”Viitorul educației: A învăța să devii”;
- necesitatea transferului și extinderii în sistemul de educație din Republica Moldova a unor experiențe, inovații și bune practici internaționale.

În procesul de elaborare a Strategiei ”EDUCAȚIA 2030”, au fost respectate:

- ✓ **principiul abordării realiste** a sistemului de educație, în general, și a oportunităților de dezvoltare a acestuia, în special;
- ✓ **principiul continuității reformelor și al îmbunătățirii continue** a sistemului de educație în plan prospectiv;
- ✓ **principiul abordării integraliste** – sinergia problemelor și acțiunilor de dezvoltare a sectorului educațional, raportată la unitatea componentelor sistemului de educație;
- ✓ **principiul pronosticării scenariilor de dezvoltare a învățământului** și reconsiderarea scenariului aplicat în raport cu schimbarea factorilor determinanți pe plan internațional și cel național (pandemii, crize politice, crize economice, crize sociale etc.);
- ✓ **principiul anticipării unor schimbări și acțiuni** în bază pronosticării rezultatelor așteptate și ale tendințelor de dezvoltare a educației pe plan național și internațional;
- ✓ **principiul consensului național** asupra direcțiilor strategice de dezvoltare a sistemului de educație între diferite grupuri sociale, etnice, culturale etc.;
- ✓ **principiul expertizei** – toate soluțiile propuse vor avea în vedere rezultatele cercetării, precum și experiențele avansate relevante din Republica Moldova și din lume;
- ✓ **principiul egalității** de șanse, a incluziunii sociale și non-discriminării în sistemul educațional.

Scopul Strategiei ”EDUCAȚIA 2030”:

- a) determinarea direcțiilor strategice de acțiuni, necesare pentru soluționarea problemelor și pentru atingerea obiectivelor de dezvoltare în domeniul educației;
- b) previziunea schimbărilor care vor interveni datorită implementării strategiei;
- c) determinarea resurselor necesare și a impactului principalelor acțiuni propuse.

Cadrul conceptual, metodologic, teleologic, axiologic și praxiologic de dezvoltare a educației pe termen mediu și pe termen lung este, în același timp, demersul principal de politici educaționale în baza căruia se vor elabora strategiile raionale/ municipale și instituționale de dezvoltare a educației.

Strategia "EDUCAȚIA 2030" se axează pe cele mai recente și mai valoroase abordări din sistem și pe proiectări strategice de dezvoltare a sistemelor de educație.

În **plan filosofic**, educația este abordată ca fundament, în raport cu celelalte sectoare ale societății ca valoare și ca instrument de producere și promovare a valorilor, asigurând continuitatea în dezvoltarea istorică a țării.

În **plan politic**, educația este abordată ca prioritate națională, ca factor determinant în dezvoltarea durabilă socioeconomică, dar și ca factor al securității țării.

În **plan social**, educația este abordată ca mijloc de armonizare a relațiilor dintre individ și societate, dintre societate și putere, între societate și diversitate culturală.

În **plan economic**, educația este privită ca cel mai atractiv și mai productiv sector pentru investiții pe termen lung. În acest sens, ne vom axa pe următoarea *legitate*: calitatea cadrului didactic → calitatea educației → calitatea resurselor umane → calitatea economiei → calitatea vieții.

În **plan psihologic** și **pedagogic**, educația este abordată în forma sa generală – formală, nonformală, informală, ca cel mai important factor și ca mecanism de formare a personalității umane și de dezvoltare continuă a resurselor umane pentru economia națională.

În **plan metodologic** și **praxiologic**, elaborarea Strategiei "EDUCAȚIA 2030" s-a axat atât pe abordările tradiționale de concepere a documentelor de politici publice (analiza situației actuale, identificarea și prioritizarea problemelor, formularea de obiective și direcții strategice, stabilirea de acțiuni etc.), cât și pe abordările inovative sinergice de modelizare a schimbărilor în sistemele de educație, în raport cu schimbările contextelor, inclusiv cu cele legate de COVID-19.

Strategia se bazează pe rezultatele analizei situației în domeniu și descrie situația la care se dorește să se ajungă; propune direcțiile necesare de acțiune pentru a atinge fiecare obiectiv în parte; proiectează impactul pe termen lung – schimbările care vor interveni datorită implementării strategiei și impactul principalelor acțiuni propuse cu indicatori de măsurare a gradului de atingere a rezultatelor planificate, costuri pentru buget, riscuri de implementare și proceduri de monitorizare, evaluare și raportare etc.

Deoarece *Educația* este atât un scop în sine, cât și un mijloc care contribuie la atingerea obiectivelor de dezvoltare socioeconomică a țării, Strategia valorifică **pilonii** și **obiectivele de dezvoltare durabilă** din Strategia Națională de Dezvoltare "MOLDOVA 2030" și le transpune în **axe valorice** și **viziuni strategice de dezvoltare a educației** pe termen mediu și pe termen lung.

Strategia "EDUCAȚIA 2030" va fi implementată pe parcursul anilor 2021-2030 în două etape: (termen mediu, termen lung), în baza documentelor de politici educaționale, documentelor reglatorii/ normative, inclusiv prin modificarea unor prevederi legislative. Totodată, Strategia "EDUCAȚIA 2030" va servi drept bază pentru planificarea strategică și operațională a dezvoltării educației la nivel central și local.

În elaborarea Strategiei "EDUCAȚIA 2030" au fost implicate: Ministerul Educației, Culturii și Cercetării al Republicii Moldova; Ministerul Economiei și Infrastructurii al Republicii Moldova, ministerele care au în subordine instituții de învățământ formal sau nonformal; Direcțiile raionale/ municipale de învățământ; ONG-uri de profil etc.

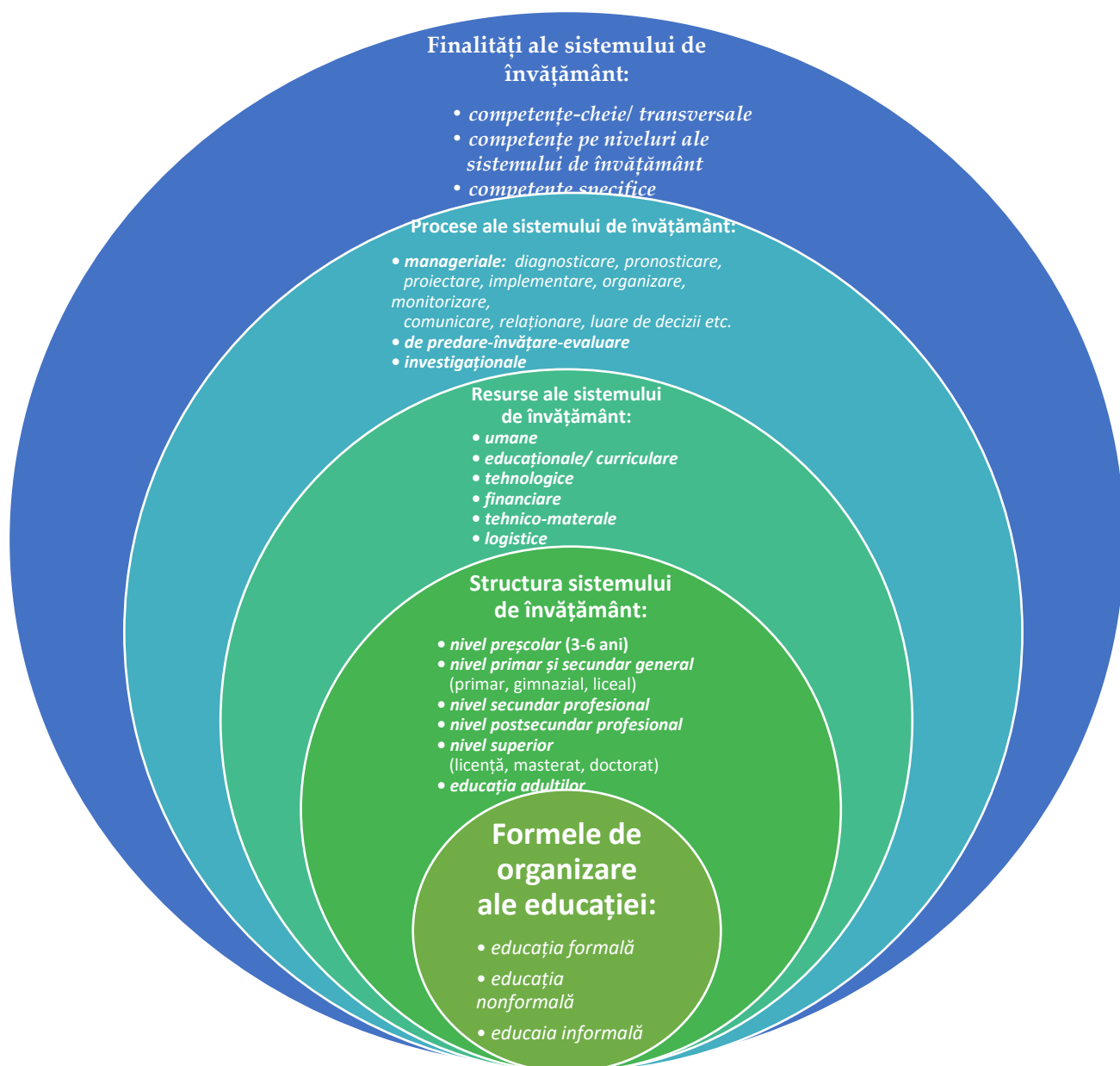

Figura 1. Sistemul de învățământ din Republica Moldova

II. ANALIZA PROBLEMATIZATĂ A SITUAȚIEI DIN SECTOR

2.1. CONTEXT GENERAL

1. Republica Moldova se confruntă cu o criză economică profundă, cu impact negativ asupra dezvoltării sistemului de educație.

Deși, în ultimele două decenii, economia Republicii Moldova a evoluat: din 2010 până în 2019, rata de creștere medie anuală a PIB-ului a fost de circa 4,5%; PIB-ul *per capita* la paritatea puterii de cumpărare, în prețuri constante, a crescut de la 2813 de dolari SUA în anul 2000 la circa 6725 de dolari SUA în 2019 (Strategia Națională „Moldova 2030”), PIB-ul *per capita* a rămas la cel mai scăzut nivel, comparativ cu țările din Europa Centrală și de Est. În acest context, în economia națională se identifică câteva vulnerabilități:

- 1) scăderea graduală a ponderii sectorului industrial și, în primul rând, al celui energetic, care a constituit 13,9% în anul 2018;
- 2) disproporționalitatea ponderii sectorului agricol în structura PIB-ului – 10,3% în 2018 în care activează circa o treime din forța de muncă;
- 3) ponderea importului în 2010-2018 s-a diminuat de la 60,1% la 55,7%;
- 4) rolul investițiilor continuă să fie unul nesemnificativ – numai 25,6% în anul 2018.

Totodată, conform SND Moldova 2030, până în anul 2030, economia va continua să crească cu ritmuri mai degrabă modeste, cu circa 3,5% anual.

În acest context, rolul sectorului educației ca factor determinant al dezvoltării socioeconomice durabile al țării va crește, ceea ce presupune necesitatea abordării sistemice a politicilor educaționale.**

2. Republica Moldova se confruntă cu o criză politică și identitară.

În Republica Moldova se înregistrează circa 63 partide politice.

Deși conform denumirii acestor partide ele ar trebui să reflecte și să promoveze prevederi ideologice (de centru, de dreapta, de stânga) în realitate, majoritatea partidelor sunt axate pe problemele geopolitice sau strict electorale, ceea ce duce la divizarea societății pe criterii naționale și dispersarea/ segregarea identitară a societății moldovenești. Acest context influențează puternic formarea și promovarea unor politici educaționale eficiente, echilibrate, bazate pe un cadru valoric relevant.

3. Republica Moldova se confruntă cu mari probleme demografice, având consecințe grave asupra dezvoltării sistemului de învățământ.

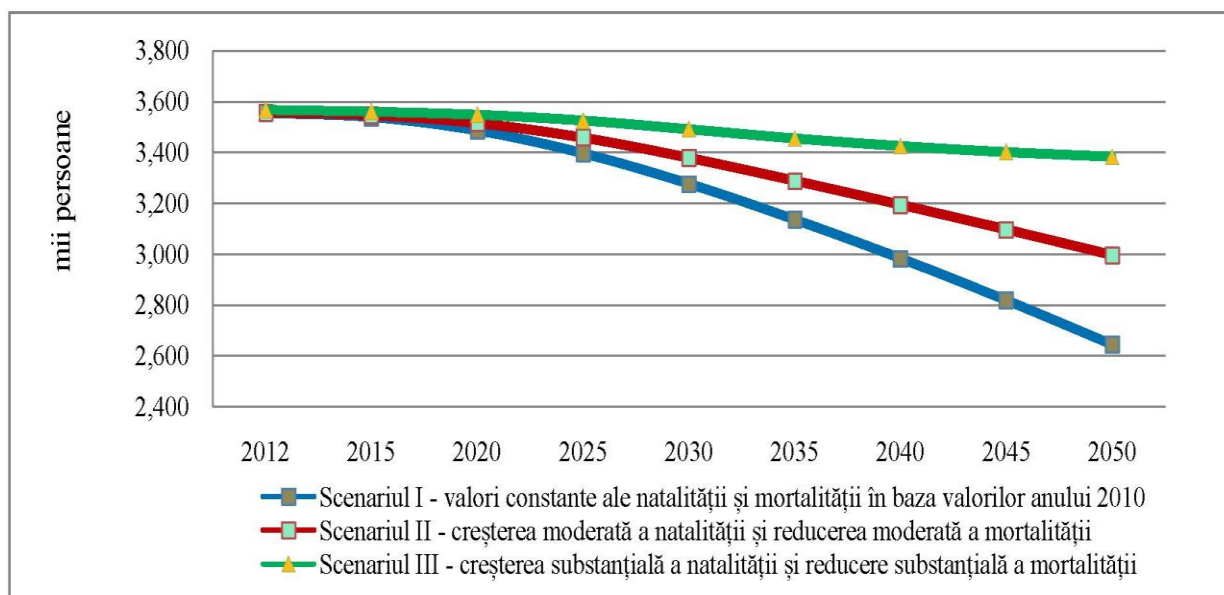
În ultimii 20 de ani sporul natural al populației din Republica Moldova este negativ, în special în mediul rural. Dacă în anul 1989 numărul populației constituia 3,658 milioane de locuitori (conform recensământului, pe când în 2014 – această cifră constituia doar 2,998 milioane de locuitori (BNS, 2019).

În anul 1996 vârsta medie a populației era de 32,6 ani, iar în anul 2019 această vârstă constituie 39 de ani.

Declinul demografic se datorează micșorării natalității, menținerii unui nivel ridicat al mortalității, emigrației masive a populației. Pronosticurile demografice confirmă perpetuarea până în 2050 a declinului demografic (a se vedea Figura 2).

* Strategia Națională de Dezvoltare ”MOLDOVA 2030”.

** Bugetul 2020.

Sursa: Biroului Național de Statistică

Figur 2. Dinamica populației până în anul 2050

În acest context, dacă natalitatea și mortalitatea (dar și emigrația) vor avea până în 2050 valori existente egale cu valorile înregistrate în anul 2010 (natalitatea – 11,4 născuți la 1000 de locuitori și mortalitatea – 12,3 decedați la 1000 de locuitori), populația țării poate să se micșoreze cu circa 800 mii de locuitori, constituind doar 2 640 438 de locuitori. În condițiile declinului demografic, procesul de descreștere a populației școlare devine un factor determinant al funcționalității și dezvoltării sistemului de învățământ și ca urmare a formării resurselor umane și intelectuale.

4. Republica Moldova se confruntă cu fenomenul migrației și al exodului de inteligență (*brain drain*) fiind poziționată printre primele 10 state din regiunea Europeană și Asia Centrală după ponderea numărului de emigranți din populația totală de pe glob.

Migrația externă, în ultimii 20 de ani, a avut o dinamică evidentă, înregistrând la sfârșitul anului 2014 271611 mii și 300916 mii la sfârșitul anului 2016. Conform estimărilor oficiale ale BNS, în anul 2019, circa 352 de mii de persoane cu vârstă de peste 15 ani se aflau la muncă în căutarea unui loc de muncă peste hotare. Totodată, conform estimărilor Organizației Internaționale pentru Migrațiune, în anul 2019, numărul migranților moldoveni atinge cifra de 1 milion de persoane (6 – SND).

Totodată, portiv Programelor Fondului Națiunilor Unite pentru Populație (UNFPA) până în 2035 populația țării ar putea scădea la două milioane de persoane și fiecare a treia persoană ar avea peste 60 de ani.

Migrația însoțită și de schimbările în rata fertilității și în componența familiei a dus la scăderea considerabilă a populației școlare, la fenomenul de dispariție a unor școli mici, la apariția unor fenomene de educație a elevilor în familii incomplete, la fenomenul de abandon școlar și, în consecință, la un nivel scăzut de calitate a educației.

5. Republica Moldova se confruntă cu problema înrăutățirii stării de sănătate a populației și, în primul rând, cu creșterea continuă a îmbolnăvirilor cu virusul COVID-19 (cu referire la o perioadă concretă: martie 2020 – mai 2021).

Pandemia de Covid-19 a agravat considerabil starea de sănătate a populației, inclusiv stare de sănătate psihologică. Deși în ultimii 20 de ani starea de sănătate a populației Republica Moldova a înregistrat anumite îmbunătățiri, a crescut speranța de viață de la 63/70 de ani pentru bărbați /femei în 1966 la 69/77 de ani în anul 2018 (SND – 2030).

Totuși Republica Moldova la acest capitol se plasează sub standardele regionale. Astfel de fenomene ca fumatul și consumul excesiv de băuturi alcoolice, rata înaltă de infectare cu HIV în rândurile tinerilor, bolile necomunicabile, cele transmisibile și, în primul rând, cele legate de COVID-19, afectează puternic funcționalitatea sistemului de învățământ și perspectivele dezvoltării acestuia.

6. Republica Moldova se confruntă cu diminuarea rolului familiei în educația copiilor.

Familia și instituția de învățământ sunt factori determinanți ai educației copiilor, ale viitoarelor generații.

În acest sens, în ultimele decenii se constată schimbări majore în modelul familiei și în rata fertilității:

- tinerii creează familii tot mai târziu;
- crește numărul de divorțuri;
- ponderea copiilor născuți în afara căsătoriei a crescut de la 15% la 21% în ultimii ani;
- rata nașterilor la adolescente este mai mare în 2,3 ori decât în familia europeană;
- crește considerabil numărul familiilor incomplete/monoparentale;
- crește numărul de copii educați de bunici, pe când părinții activează peste hotare;
- în continuare, se identifică un număr mare de familii cu un nivel scăzut de cultură familială: neimplicare în educația copiilor, violența domestică etc.

În acest context, atenția statului față de familie ca factor primordial în educația copiilor trebuie să fie una din perspectivele prioritare ale politicilor sociale.

7. Republica Moldova se confruntă cu schimbările climatice care afectează dezvoltarea țării.

Deoarece economia și, în primul rând, sectorul agricol sunt extrem de vulnerabile la schimbările climatice: secetă, ploi abundente, grindină, insuficiența apei potabile etc., apare o necesitate stringentă de educare a generației actuale și viitoare de reziliență, de a face față acestor fenomene, de a activa în condiții meteorologice precare.

2.2. CONTEXT INTERNAȚIONAL

Sistemele de educație contemporane se află sub o presiune din ce în ce mai mare provenită din „provocările globale”. Oportunitățile de cunoaștere și de afirmare personală și socială a individului și dezvoltarea științei și a tehnologiei contrastează cu polarizarea economică, cu neîncrederea și violența, cu perspectiva epuizării resurselor naturale și a schimbării climatice. Acestea se manifestă diferit în zone geografice diverse, de aceea, definirea, impactul și soluțiile identificate trebuie să fie, contextuale.

1. Procesele globale și influența acestora asupra dezvoltării educației

Globalizarea și creșterea interdependențelor în lumea contemporană. Înțeleasă ca fenomen de transformare a lumii într-o unitate, prin creșterea importanței reglementărilor suprastatale, globalizarea este un proces multicausal care se manifestă în fluxurile de bunuri materiale, spirituale, culturale și de servicii, în transferul de tehnologii, în dinamica forței de muncă. Pozitive sau negative, efectele globalizării sunt evidente, atât la nivel individual, cât și social. De exemplu, creșterea vitezei de transfer al informațiilor conduce la multiplicarea legăturilor fizice sau virtuale ale fiecăruia cu alți indivizi și comunități din întreaga lume.

Unanim recunoscut, fenomenul globalizării, produce efecte vizibile și în proiectarea sistemelor educaționale, în fapt, neexistând reforme educaționale 100% originale, „împrumutul”

în educație devenind o practică internațională curentă³. Astfel, ca efect al globalizării, schimbare educațională aduce cu sine pentru tot în lume centrarea pe elev, învățământul activ, finanțarea per capita, asigurarea calității, învățarea de-a lungul întregii vieți ș.a., în ciuda, uneori, semnificativelor diferențe de dezvoltare socială și economică, sau de specificul cultural al diverselor zone ale lumii. În aceeași direcție merg și acordurile internaționale privind educația, precum programului UNESCO Educația pentru toți aprobat de 164 de state ale lumii, sau acordurile de la Bologna și Lisabona privind armonizarea sistemelor de învățământ terțiar semnate de statele europene.

Digitalizarea. Dezvoltarea rapidă a tehnologiei informației, precum și accesul tot mai larg la instrumentele digitale schimbă fundamental viața de zi cu zi, modelele de relaționare între oameni, cât și caracteristicile pieței muncii. Spre exemplu, statisticile Eurostat arată că, în 2017, 72% dintre locuitorii Uniunii Europene au accesat internetul zilnic⁴. Volumul uriaș și în continuă creștere al informației, precum și dezvoltarea mijloacelor care permit accesul facil la informație conduc spre dezvoltarea rețelelor sociale. Oameni și organizații devin, în mod constant, consumatori și creatori de media, iar nivelul de interconectare generează modele comportamentale greu de anticipat cu puțin timp în urmă. Viața personală, socială, profesională și piața muncii nu mai pot fi concepute, la începutul mileniului al III-lea, în afara tehnologiei informației, puține fiind domeniile de activitate care nu mai depind de aceasta. Instrumentele digitale de toate felurile sunt și vor fi, într-o măsură din ce în ce mai mare, parte a vieții noilor generații, iar școlii îi revine responsabilitatea de a oferi contexte de învățare digitală, având ca rezultat utilizarea, la nivel funcțional, a tehnologiei.

Marea provocare pentru sistemul educațional este cum să parcurgă drumul de la educația despre **sustenabilitate** la cea pentru dezvoltare sustenabilă, cum să creeze acele atitudini și comportamente care să faciliteze un nou mod de viață. Pentru aceasta, este necesar ca probleme critice globale (cum ar fi criza climatică sau cea a mediului ambiant) și identificarea soluțiilor aferente să fie abordate în mod echilibrat de către toate disciplinele de învățământ, să fi facilitate abordările inter- pluri- și transdisciplinare într-o nouă viziune asupra educației și rosturilor sale în societatea viitorului.

Provocări demografice. Populația lumii este într-o creștere exponențială. Astfel, potrivit estimărilor⁵, la nivel global, până în 2050, planeta va avea 9.9 miliarde locuitori, cu 23% mai mult decât în prezent. Or, în ritmul actual al consumului, se apreciază că această creștere nu este sustenabilă. Procese conexe, precum îmbătrânirea populației (proiecțiile actuale arată că în perioada 2020-2040 populația cu vârsta de peste 65 de ani va crește cu 10 milioane, în timp ce populația de sub 65 de ani va scădea cu peste 23 milioane⁶), migrația din rațiuni economice sau de securitate (potrivit Eurostat, în 2017 4,2% din populație avea cetățenie în state aflate în afara UE⁷), urbanizarea sau obiceiurile de consum ale populației fac să sporească presiunea asupra societății, punând sub semnul întrebării sustenabilitatea sistemelor de asigurări sociale și de sănătate, educație, locurile de muncă etc. Societatea contemporană este în situația de a rezolva probleme complexe, precum siguranța alimentară în zonele geografice cu populație în creștere rapidă sau asigurarea unei vieți demne și sigure, incluziunea socială a persoanelor vulnerabile.

Presiunea demografică este direct resimțită și la nivelul educației. Fenomenul îmbătrânirii populației, spre exemplu, impune învățarea de-a lungul întregii vieți ca soluție de termen lung, cu asigurarea accesului la educație al întregii populații, indiferent de vârstă, într-o societate inclusivă.

³ Steiner-Khamsi, G., Waldow, F. (eds.) (2012), World Yearbook of Education 2012: Policy Borrowing and lending in education, Routledge, London.

⁴ https://ec.europa.eu/eurostat/statistics-explained/index.php/Digital_economy_and_society_statistics_-_households_and_individuals#Internet_usage

⁵ Population Reference Bureau. (2018). World Population Data. <https://www.prb.org/2018-world-population-data-sheet-with-focus-on-changing-age-structures/>

⁶ Eurostat (2018). Migration and Migrant Population Statistics. <https://ec.europa.eu/eurostat/statisticsexplained/pdfscache/1275.pdf>

⁷ Idem

În acest context, indicatori precum rata de participare la educație a persoanelor cu vârste cuprinse între 25 și 64 de ani devine o prioritate pentru toate sistemele educaționale.

Pe fondul globalizării, al evoluțiilor din domeniul tehnologiei informației și comunicării și, mai ales, al fenomenelor de migrațiune, societatea contemporană este tot mai mobilă și tot mai diverse. În Europa, diversitatea presupune multiplicarea limbilor de școlarizare, recunoașterea și valorificarea în învățare a identității și a moștenirii culturale ale fiecărui elev, integrarea socială și pe piața muncii, pregătirea elevului pentru o societate incluzivă. Ca urmare, cresc în mod semnificativ nevoia de recunoaștere a educației nonformale și informale, acordarea unei atenții sporite multiculturalismului, sau promovării valorilor general umane, promovarea diversității inclusiv la nivel lingvistic ș.a.

2. Politicile internaționale în domeniul educației

Este, deja, o certitudine faptul că nu se poate vorbi de dezvoltare economică, socială, culturală, nici de dezvoltare umană, în general, în absența unei educații de calitate: educația nu mai este considerată ca "sector neproductiv" ci ca investiție în capitalul uman și în capitalul social și, mai mult decât atât, ca investiție profitabilă: se știe că un dolar investit în educația timpurie poate aduce un profit, la nivel social general și comunitar, de șapte dolari⁸. Ca urmare, dezvoltarea educației a devenit o țintă prioritară de "advocacy" și de promovare, la nivelul politicilor de dezvoltare susținute de cele mai importante organizații internaționale (ONU și UNESCO, OECD și Banca Mondială, Uniunea Europeană etc.).

Educația de calitate este unul dintre obiectivele mondiale ale dezvoltării durabile (Orizont 2030), adoptate la cea de-a 70-a Sesiune a Adunării Generale a Organizației Națiunilor Unite (septembrie 2015)⁹: "asigurarea unei educații incluzive, echitabile și de calitate, precum și promovarea, pentru toți, a oportunităților de învățare pe tot parcursul vieții". Importanța acestei inițiative este maximă, întrucât reprezintă consensul celor 193 de state membre. Această inițiativă urmărește 17 obiective generale (Sustainable development Goals – SDGs) dintre care unul, cu numărul 4 se referă la "Educația de calitate".

Țintele și abordările strategice stabilite la nivelul ONU (și al organizațiilor parte din acest sistem – UNICEF, UNDP etc.) sunt susținute de evaluările internaționale și de studiile diagnostice realizate de Organizația pentru Cooperare și Dezvoltare Economică (OECD), IEA¹⁰ și Banca Mondială.

OECD – prin programele PISA¹¹ – care evaluează competențe cheie de lectură (literație), matematică (numerație) și științe pentru copiii de 15 ani – și PIAAC – referitor la competențe esențiale, necesare pentru viața de adult (din nou, literație și numerație, precum și "rezolvarea de probleme într-un mediu puternic tehnologizat") oferă o privire comparativă în dezvoltarea acestor competențe cheie, pentru toate sistemele de învățământ participante și, implicit, direcții de dezvoltare la nivel de sistem. În cazul Moldovei, în afara situației, la PISA¹², pe un loc modest (dar cu progrese semnificative, în ultimul timp), pentru toate seturile de competențe cheie evaluate, reținem influența mediului de proveniență a elevului (exprimată prin Indicele Statutului Economic Social și Cultural al familiei¹³), mai mare decât în alte sisteme.

⁸ V., de exemplu, https://heckmanequation.org/assets/2017/12/abc_comprehensivecba_JPE-SUBMISSION_2017-05-26a_sjs_sjs.pdf

⁹ V. <https://en.unesco.org/sdgs>

¹⁰ IEA ("International Association for the Evaluation of Educational Achievement" – Asociația Internațională pentru Evaluarea Rezultatelor Educaționale – administrează două Evaluări – TIMSS și PIRLS. Întrucât România nu a participat la ultima administrare a acestor evaluări, în 2015, nu le vom aborda în studiul de față – v. <https://www.iea.nl/our-studies>

¹¹ V. <http://www.oecd.org/pisa/>

¹² România nu a participat la prima administrare a PIAAC.

¹³ Explicat la <https://stats.oecd.org/glossary/detail.asp?ID=5401>

În sfârșit, Banca Mondială¹⁴ a realizat mai multe studii diagnostice, care abordează direct sau indirect educația – mai ales pe teme de combatere a marginalizării și a sărăciei.

Totodată, Uniunea Europeană a elaborat politici comune în domeniul educației și formării profesionale, cu ținte specifice pentru orizontul 2020 (în actualul exercițiu de planificare), dar nu sub forma unor Directive sau regulamente Europene, ci sub forma unor Recomandări sau Concluzii ale Consiliului Uniunii Europene, de Comunicate ale Comisiei Europene pe teme de interes comun.

În concordanță cu Acordul de Asociere dintre Republica Moldova și Uniunea Europeană, prezentul document strategic operaționalizează obiectivele strategice de convergență, asumate prin Strategia națională de dezvoltare „Moldova 2030”. Așa cum se arată în acest document¹⁵, ”dispunând de acest acord, Republica Moldova trebuie să asigure implementarea acestuia, inclusiv cu suportul pe care îl poate oferi Uniunea Europeană, și să învețe din vasta experiență a țărilor europene, dar și din experiența proprie.

2.3. CONTEXT SECTORIAL ȘI INSTITUȚIONAL

1. ÎNVĂȚĂMÂNTUL ȘI PIAȚA MUNCII

Analiza rapoartelor de evaluare a sectorului educației cu privire la angajare și structura șomajului indică faptul că sistemul de învățământ nu este racordat optimal la cerințele pieței muncii nici din punct de vedere calitativ (nu oferă calificări relevante) și nici cantitativ (nu acoperă deficitul de forță de muncă calificată).

Situație și argument

Deși întregul sistem de învățământ profesional secundar/ postsecundar și superior este orientat spre formarea resurselor umane pentru toate sectoarele economiei naționale, studii ale Ministerul Muncii Protecției Sociale și Familiei al Republicii Moldova demonstrează perpetuarea deficitului de specialiști¹⁶. Este de menționat că dinamica angajării în câmpul muncii în ultimii zece ani a demonstrat scăderea acestuia în astfel de sectoare ca educație, agricultură, industrie etc.

În același timp, date ale BNS¹⁷ atestă un dezechilibru între ofertele pieței muncii și numărul de absolvenți ai instituțiilor de învățământ profesional-tehnic, colegiilor și universităților și numărul redus al absolvenților care se angajează în câmpul muncii¹⁸. De menționat că rata de inserție pe piața muncii în țările europene este mai înaltă decât în Republica Moldova.

Un alt aspect al problemei ține de formarea culturii antreprenoriale a societății noastre și în primul rând a generației tinere. Deși în ultimii ani, se promovează pe larg la scară națională, educația antreprenorială și economică prin elaborarea și implementarea de curricula în învățământul general și profesional secundar/ postsecundar, dar și în cadrul diferitor cursuri de formare continuă organizate de diferite instituții și ONG-uri de profil, această problemă rămâne una nerezolvată. Ca o consecință a dezechilibrului dintre educație și piața muncii, se atestă nivelul scăzut de interconexiune privind instituirea/ funcționarea structurilor comune: parcuri tehnologice, centre de creație, laboratoare științifice/ hub-uri, întreprinderi etc.

O dificultate în gestionarea capitalului uman pe piața muncii din Republica Moldova, constă în lipsă abordării sistemice în elaborarea documentelor normativ reglatorii, care să coreleze procesul de formare profesională și cerințele pieței muncii. Constatăm o necesitate imperioasă de a stabili o relație funcțională între cerințele pieței muncii, standardele de calificare și programele

¹⁴ <http://www.worldbank.org/en/topic/education>

¹⁵ Strategia Națională de Dezvoltare „MOLDOVA 2030”, p.26.

¹⁶ Ministerul Muncii Protecției Sociale și Familiei al Republicii Moldova, Agenția națională pentru ocuparea forței de muncă, Raport analitic privind ocuparea forței de muncă și tendințele pieței muncii 2019

¹⁷ Sursa

¹⁸ Sursa

de studii. Planurile de studii sunt în numeroase cazuri sub influența factorului subiectiv, programele de studii fiind elaborate în mare parte în baza unor viziuni academice, axate pe conținuturi cunoscute de către cadrele didactice, abordări tradiționale și mijloace disponibile.

Piața muncii este marcată și de probleme de gen. Atât femeile, cât și bărbații, în structura totală a populației de 25-64 ani, au preponderent un nivel de instruire mediu - 60,4% din bărbați față de 55,4% femei¹⁹. Totuși, femeile în vârstă de 25-64 ani au un nivel de instruire mai înalt comparativ cu cel al bărbaților de aceeași vârstă. O explicație ar putea fi aceea că bărbații părăsesc sistemul educațional mai devreme comparativ cu femeile, în favoarea intrării pe piața forței de muncă. Rata de părăsire timpurie a sistemului educațional pentru persoanele în vârstă de 18-24 ani, în anul 2018, a constituit 22,0% la bărbați față de 20,1% în cazul femeilor de aceeași vârstă²⁰. Totodată, gradul de implicare în programe de educație permanentă atât a femeilor, cât și a bărbaților este foarte redus (1,4% - bărbați și 0,3% - femei, în anul 2018). Rata de ocupare în rândul femeilor este mai mică decât cea a bărbaților.

Factori cauzali

- Insuficiența cunoașterii și promovării unor experiențe, dar și a modelelor inovatoare de interconexiune a învățământului cu piața muncii.
- Lipsa unui sistem modern de marketing educațional și a mecanismelor de ajustare a ofertei educaționale la necesitatea pieței muncii.
- Nivelul scăzut de educație antreprenorială și economică a societății în general, și a tinerei generații în special.
- Inerția pieței muncii, dar și a sistemului de învățământ de a crea structuri comune: parcuri tehnologice, laboratoare științifice, întreprinderi cu funcții duble (de producere și de formare profesională etc.).
- Nivelul scăzut de investiții dinspre agenții economici în sistemul de pregătire a resurselor umane și nivelul scăzut de protecție legală în acest sens.
- Perpetuarea unui model stereotipizat de orientare vocațional-profesională a elevilor, în baza stereotipurilor de gen.
- lipsa unei abordări integratoare a genului în politicile educaționale.

Consecințe și riscuri

- Nerezolvarea problemei de interconexiune a sistemului de învățământ și a pieței muncii va aduce la disfuncționalitatea a pieței muncii în continuare și la scăderea calității formării profesionale inițiale și continue a specialiștilor pentru economia națională.
- Sistemul de învățământ și în continuare nu va asigura în deplină măsură dezvoltarea durabilă a societății.
- Menținerea segregării profesionale de gen și a diferenței salariale între femei și bărbați.

2. FINANȚAREA SISTEMULUI DE ÎNVĂȚĂMÂNT.

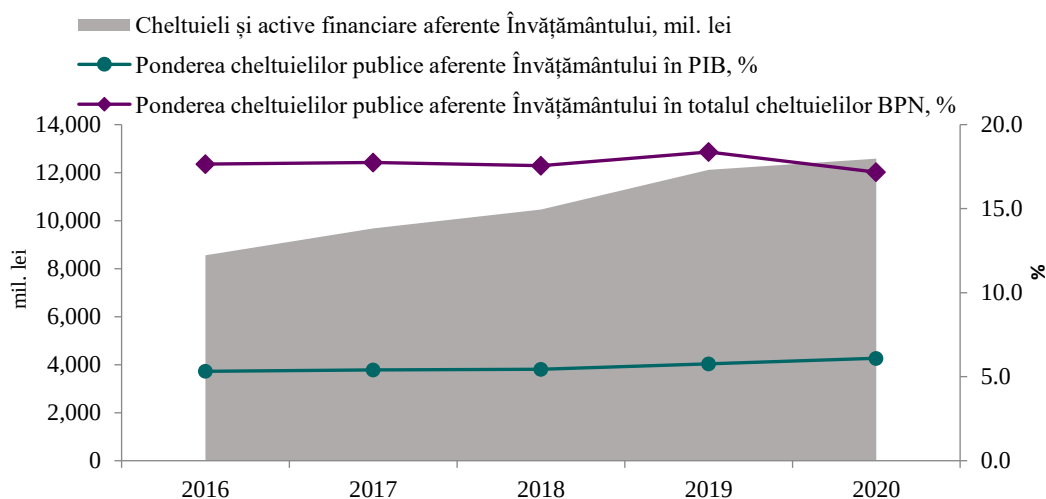
Investițiile în educație nu asigură competitivitatea economiei naționale

Situație și argument

În perioada 2016-2020 ponderea cheltuielilor publice pentru învățământ în PIB a crescut de la 5,3% la 6,1%. În același timp, ponderea cheltuielilor publice aferente învățământului în totalul cheltuielilor Bugetului Public Național, a cunoscut pentru aceeași perioadă evoluții fluctuante: după o creștere de la 17,7% înregistrată în 2016 la 18,4% în 2019, valoarea acestui indicator sub impactul pandemiei de COVID-19 s-a redus în 2020 până la 17,2% (Figura 3). Creșterea ponderii cheltuielilor publice pentru Învățământ în PIB comparativ cu descreșterea ponderii acestora în totalul cheltuielilor Bugetului Public Național pentru anul 2020, se explică prin reducerea mult mai accentuată a PIB-ului în 2020 față de 2019, comparativ cu diminuarea cheltuielilor Bugetului Public Național pe același interval temporal.

¹⁹ Sursa

²⁰ Sursa

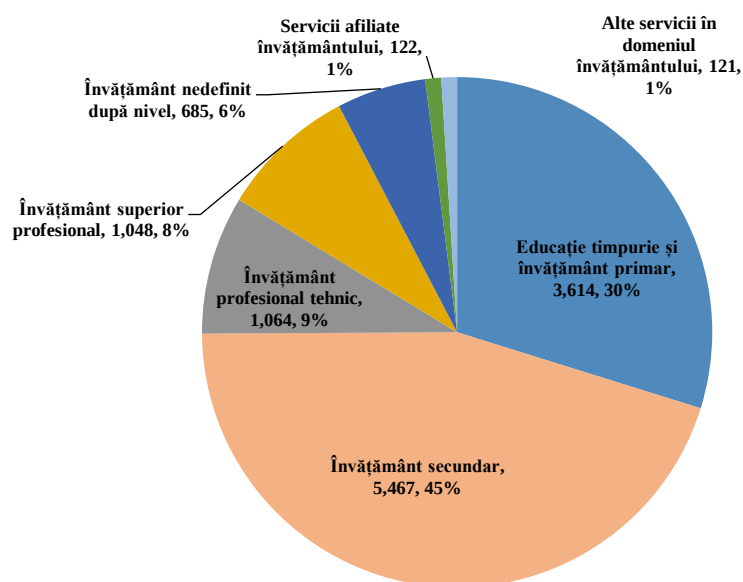

Sursa: Elaborat după informația MF și BNS.

Figura 3. Cheltuielile publice pentru învățământ, mil. lei și în % față de PIB și totalul cheltuielilor Bugetului Public Național

Deși în mărime absolută cheltuielile publice aferente învățământului au crescut constant (de la 8 558 mil. lei în 2016 până la 12 583 mil. lei în 2020), totuși investițiile realizate în ultimii ani nu au reușit să acopere necesitățile unui sector care își propune să pregătească forță de muncă competitivă pentru o economie globală.

În structura cheltuielilor publice pentru învățământ, în 2019 ponderea cea mai mare a fost deținută de învățământul secundar: 5 467 mil. lei sau 45%, urmat de educația timpurie și învățământul primar: 3 614 mil. lei sau 30%, învățământul profesional tehnic: 1 064 mil. lei sau 9%, învățământul superior profesional: 1 048 mil. lei sau 8% (Figura 4).

Sursa: Elaborat după informația MF și BNS.

Figura 4. Structura cheltuielilor publice pentru învățământ pe nivelele acestuia, 2019, în mil. lei și în % din totalul cheltuielilor publice pentru învățământ.

Deși cheltuielile publice aferente învățământului per elev/ student au înregistrat o tendință de creștere de la 15,5 mii. lei în 2015/2016 până la 29 mii lei în 2019/2020, aceste valori sunt mult sub nivelul celor înregistrate de țările dezvoltate. Astfel, conform publicației „Education at a Glance 2020: OECD Indicators”, în 2017, cheltuielile publice medii aferente instituțiilor publice de învățământ per elev/ student la nivelul țărilor din OCDE au fost egale cu 10 102 USD. Țările din UE (23 țări) au înregistrat 10 439 USD, Estonia – 8 034 USD, Cehia – 7 933, Polonia – 7 531 USD, Letonia – 6 518 USD, Lituania – 5 842 USD per elev/ student.

Factori cauzali

Una din provocările sensibile cu impact financiar puternic este utilizarea inefficientă a capacităților de proiect ale instituțiilor de învățământ ca urmare a diminuării contingentului de elevi/ studenți. În consecință, creșterea constantă a finanțării de la stat, însoțită de scăderea numărului de elevi/ studenți determină, frecvent, ridicarea exagerată a cheltuielilor unitare, fără o ameliorare corespunzătoare a calității procesului educațional.

Insuficiența finanțării pentru modernizarea și menținerea bazei tehnice și didactico-materiale a instituțiilor de învățământ la un nivel satisfăcător se caracterizează prin: • degradarea fizică și morală a bazei tehnico-materiale și didactice a instituțiilor de învățământ primar și secundar general cu impact negativ asupra calității procesului educațional; • utilizarea inefficientă a mijloacelor alocate pentru instituțiile speciale, inclusiv prin menținerea raportului mic copii/ angajat; • insuficiența cărților și materialelor didactice, jucăriilor și deteriorarea bazei tehnico-materiale în instituțiile preșcolare; • insuficiența echipamentului și soft-urilor educaționale necesare pentru utilizarea acestora în procesul de predare-învățare-evaluare, inclusiv pentru copii cu cerințe educaționale speciale, limitând accesul acestora la procesul de studiu; • starea deplorabilă a căminelor, sistemelor inginerești, inventarul și mobilierul învechit. Această stare deficitară s-a manifestat pregnant în perioada crizei declanșate de pandemia de COVID-19, evidențiind insuficiența înzestrării instituțiilor de învățământ cu echipamente și tehnologii TIC.

Aplicarea unor mecanisme de finanțare neadecvate, determină inefficientă la nivelul instituțiilor de învățământ. În special, această deficiență este caracteristică pentru instituțiile de învățământ preșcolar, extrașcolar și a educației incluzive. Prin urmare, se impune proiectarea și implementarea unor formule de finanțare în bază de cost standard per copil/ elev și pentru aceste categorii de instituții de învățământ.

Problemele cu care se confruntă instituțiile de învățământ în localitățile rurale sunt complexe, acestea fiind legate de finanțarea insuficientă, reducerea critică a numărului de copii, insuficiența de cadre didactice. În acest context, devine necesară revizuirea formulei de finanțare în bază de cost standard per elev pentru a asigura susținerea în mod echitabil atât a școlilor rurale, cât și a celor urbane, și evitarea favorizării școlilor urbane, care, în mod firesc, atrag mai mulți elevi. În acest sens ar putea fi necesară o formulă care este mult mai ponderată către mediul rural, pentru a se asigura că aceste școli au resurse pentru a investi în propria îmbunătățire.

Finanțarea instituțiilor de învățământ superior nu era bazată până în 2021 pe un mecanism stimulator de eficiență în alocarea fondurilor bugetare, fiind de natură incrementală - nivelul de finanțare din anul precedent era luat ca referință pentru alocările din anul următor. Această abordare a accentuat disparitățile între instituțiile de învățământ superior privind costurile educaționale per student. Implementarea, începând cu 2021 a Metodologiei de finanțare bugetară a instituțiilor publice de învățământ superior în bază de cost standard per student și coeficienți de ajustare, fiind destinată să soluționeze unele probleme de finanțare a acestor instituții de învățământ, trebuie monitorizată și, în cazul producerii unor efecte adverse, perfecționată. O problemă care cere soluționare este salarizarea personalului didactico-științific din instituțiile de învățământ superior sub nivelul salarizării personalului didactic din instituțiile de învățământ profesional tehnic.

O sursă importantă de venit pentru instituțiile de învățământ superior, dar explorată insuficient de către acestea, este finanțarea activității de cercetare și inovare. Formula de finanțare

a cercetării, conține două componente - finanțarea instituțională și de cea în bază de concurs, formând premise favorabile pentru consolidarea resurselor financiare ale universităților. În același timp, la nivelul instituțiilor de învățământ superior, salarizarea personalului din domeniul cercetării și inovării este mult sub nivelul salarizării personalului didactico-științific, inechitate care, descurajând activitatea de cercetare științifică, trebuie prompt soluționată.

Consecințe și riscuri

Investițiile în educație care nu asigură un nivel înalt de calitate și funcționalitate a sistemului de învățământ nu vor asigura nici dezvoltarea durabilă a economiei.

3. CAPITALUL UMAN ȘI INTELECTUAL

- 1. Funcționalitatea și performanța sistemului de învățământ este afectată de dezechilibrul *cantitativ, calitativ, de gen, de vârstă, de mediu (rural-urban)* în domeniul capitalului uman (didactic și managerial) la toate nivelurile, nivelul scăzut de motivație și satisfacție profesională a angajaților din sistem, fluxul redus al intrărilor în sistem al specialiștilor tineri, în special în mediul rural, flux sporit al ieșirilor/abandonului profesional în primii ani de activitate, insuficiența profesorilor și managerilor calificați în mediul rural, ponderea semnificativă a cadrelor didactice cu vârsta *sub și peste 60 ani*, ponderea semnificativă a femeilor din totalul de cadre didactice.**

Situație și argument

Numărul cadrelor didactice din sistemul național de educație s-a redus cu peste 20% în doar 10 ani. Astfel, în anul de studii 2020/21, procesul educațional în instituțiile de *învățământ primar și secundar general* este asigurat cu 1,8% mai puțin personal didactic și de conducere, decât în anul de studii precedent.

Deși "înmatricularea" la facultățile pedagogice depășește de 2 ori "necesarul de cadre" estimat, rata angajării absolvenților în câmpul muncii rămâne sub limita necesarului de personal, deficitul de personal didactic menținându-se an de an. Chiar dacă numărul de absolvenți ai instituțiilor pedagogice depășește cu mai mult de 3 ori necesarul de cadre didactice, intră în sistem/se angajează doar circa 9% dintre aceștia. Mecanismul de *urmărire a traseului profesional al absolvenților facultăților pedagogice* nu funcționează. O bună parte dintre tinerii specialiști abandonează profesia fie în favoarea altor profesii, fie migrează în căutarea unui salariu mai bun. În consecință, la începutul fiecărui an de studii instituțiile de învățământ general din țară își reiau activitatea cu posturi didactice vacante, în special de educatori, profesori de matematică, profesori de limba și literatura română, fizică, educație fizică, limba engleză.

Dezechilibrul dintre câștigul salarial mediu lunar în învățământ, comparativ cu câștigul salarial mediu pe economie acutizează problema atractivității scăzute a profesiei de cadru didactic pentru absolvenții de liceu, or, mărimea salariului cadrelor didactice nu promet tinerilor un statut social adecvat tipului de activitate și complexității acesteia.

Fluxul redus al noilor intrări în sistem determină ponderea peste 50 la sută a cadrelor didactice cu vârsta *sub și peste 60 ani*. Pensiile mici, care nu asigură un nivel minim de trai determină „staționarea” cadrelor didactice pensionate în sectorul educațional cu efecte controversate: pe de o parte – asigură funcționarea curentă a instituțiilor, pe de altă parte – devin un element de „rezistență” pentru accederea cadrelor didactice tinere (posturile didactice sunt ocupate, nu sunt sarcini didactice complete pentru a asigura cadrul didactic cu o norma didactică completă). În consecință, sistemul educațional își asigură aparent funcționalitatea grație menținerii cadrelor didactice în vârstă de *sub și peste 60 ani*, ponderea acestora dublându-se în ultimii 7 ani, pe când a persoanelor în vârstă de până la 30 ani micșorându-se. Peste o jumătate din cadrele didactice demonstrează un stagiul de activitate pedagogică de 20 ani și peste, care nu neapărat se reflectă și performanța acestora și în rezultatele elevilor. Repartizarea cadrelor didactice pe grupe de vârstă relevă că în învățământul general pondere dețin cadrele didactice cu vârste cuprinse între 50-59 ani (26,7%), înregistrând în 2020/21 o creștere cu 0,7 puncte procentuale comparativ cu

anul de studii 2019/20, în timp de ponderea cadrelor didactice tinere cu vârste sub 30 ani s-a diminuat cu 0,6 p.p., constituind 9,2%.

Depopularea localităților rurale (în special în rândul populației tinere) ca urmare a locurilor de muncă limitate, infrastructurii proaste, dar și a lipsei perspectivelor, cel puțin, pe termen mediu, pentru un standard de viață decent, determină lipsa acută a cadrelor didactice și manageriale *calificate* în mediul *rural*, în special a celor *tinere*. Disparitățile *rural-urbane* în ceea ce privește profesorii calificați subminează calitatea predării în mediul rural; fiecare al cincilea profesor din mediul rural nu deține grad didactic, aceste discrepanțe conducând la rezultate mai mici ale educației în mediul rural, demonstrat de numărul de elevi ce nu promovează/iau note joase la examenele de BAC.

Eforturile de sincronizare a rețelei școlare a condus la îmbunătățirea unor indicatori de eficiență internă a sistemului, în special, *rata elevi/cadru didactic*, care s-a mărit în ultimii 10 ani (de la 11,2 în 2010/11 la 12,5 în 2019/20), în special, în învățământul primar (de la 15,3 în 2010/11 la 18,0 în 2019/20) din zonele urbane, rămânând, însă, în stagnare continuă în cele rurale.

În *învățământul profesional* în anul de studii 2020/21 numărul maistrilor-instructori este în scădere cu circa 19%, iar a personalului de conducere și a profesorilor cu 8-9%.

Reducerea numărului absolvenților de licee și opțiunile avantajoase de a-și continua studiile peste hotare, conduc la micșorarea constantă a admiterii în universități, ceea ce nu permite formarea de grupe academice la unele specialități și, respectiv, conduce la *reducerea locurilor de muncă pentru cadrele științifico-didactice*. În anul 2020/21 în instituțiile de învățământ superior își desfășoară activitatea 4,1 mii persoane (personal de bază), cu circa 5% mai puțin comparativ cu anul de studii 2019/20; din totalul de personal, 2,4 mii persoane dețin titlu științific (sau 58,5%), dintre care 87,0% de doctor în științe și 13,0% de doctor habilitat.

Sistemul de învățământ național demonstrează în continuare *dezechilibrul de gen la toate nivelurile*, în medie ponderea femeilor în sistem din totalul de cadre didactice constituind cca 70 la sută. Mai pronunțat în acest context rămâne învățământul primar și secundar general, ponderea femeilor din totalul cadre didactice este de 87,4% și 91,8% din totalul personal de conducere.

Disparitățile de gen se accentuează în ceea ce privește diferite poziții în cadrul instituțiilor de învățământ superior, bărbații ocupând de-a lungul anilor posturi de profesori universitari și doctori habilitați la o rată semnificativ mai mare decât femeile, numărul de doctori habilitați/profesori universitari bărbați fiind de 3 ori mai mare decât numărul de doctori habilitați /profesori universitari femei. Mai mult, femeile sunt dezavantajate în ceea ce privește pozițiile de conducere, cum ar fi cea de rector universitar. În anul 2020/21 în instituțiile de învățământ superior ponderea femeilor din numărul total de personal este de 54,4%, fiind mai mare în cazul personalului didactic (60,2%), funcției de lector universitar (59,1%) și de conferențiar universitar (54,9%).

Vârsta medie înaintată a personalului științifico-didactic, ponderea redusă a cadrelor științifico-didactice titulare; raportul inechitabil dintre doctori și doctori habilitați; ponderea redusă a cadrelor științifico-didactice abilitate cu dreptul de a conduce doctorate; ponderea redusă a cadrelor științifico-didactice tinere < de 35 de ani; mecanismul nefuncțional de atragere a tinerilor în cariera universitară; nivelul insuficient de cunoaștere a limbilor de circulație internațională, a TIC de către personalul științifico-didactic în vârstă – *afectează calitatea studiilor superioare, inclusiv pedagogice, și a cercetării universitare*.

Scade motivația cadrelor didactice pentru avansare în carieră, respectiv, descrește numărul de profesori cu grade didactice/ cu titlu științific și științifico-didactic. Raportul dintre numărul cadrelor didactice titulare cu grade didactice/ titluri științifico-didactice și științifice și numărul total de cadre didactice titulare aprofundează problema *calității resursei umane*.

Rețeaua supradimensionată de entități/ furnozori/ instituții de formare profesională continuă neacreditate/ți nu contribuie suficient la îmbunătățirea *calității resursei umane* din învățământ. Totodată, evaluarea instituțiilor/ centrelor de formare profesională continuă a cadrelor didactice în varianta actuală a *Metodologiei de evaluare externă a calității în vederea autorizării de funcționare provizorie și acreditării programelor de studii și a instituțiilor de formare continuă*, centrată pe evaluarea programelor de studii, ce fixează preponderent indicatori de *input*, mai puțin indicatori de *output*, *outcome*, în special, impactul pe termen lung, nu poate oferi un tablou clar privind calitatea serviciilor de formare profesională continuă a cadrelor didactice și impactul real al acestora asupra calității resursei umane din sistem. Lipsa mecanismului de evaluare a impactului programelor de formare continuă asupra calității educației, precum și lipsa procedurilor de asigurare a sustenabilității și durabilității formării profesionale continue agravează situația în acest sens.

În același context, cadrul normativ-reglatoriu vag menține perpetuarea în sistemul de formare profesională continuă a unui șir de disfuncționalități, care afectează eficacitatea reformelor în educație, performanțele profesionale ale cadrelor didactice și, respectiv, rezultatele elevilor. Coordonarea formării continue a personalului didactic și de conducere, studierea, generalizarea și promovarea experienței pedagogice avansate la nivel local de către OLSDÎ se realizează inconsecvent, incoerent. Activitățile de formare continuă desfășurate la nivel instituțional sunt mai mult formale, departe de nevoilor concrete ale cadrelor didactice. În lipsa colaborării dintre instituțiile/ centrele de formare continuă, OLSDÎ, instituțiile de învățământ/ cadrele manageriale pe dimensiunea *monitorizarea implementării rezultatelor formării la clasă*, responsabilitatea revine cadrului didactic, iar acesta, de regulă, refuză să și-o asume. În consecință, deși se alocă surse financiare considerabile în formarea profesională continuă a cadrelor didactice, schimbări calitative semnificative la nivel de elev, clasă, școală, comunitate nu se înregistrează pe măsura așteptărilor. Multe cadre didactice participă la stagii de formare, percependu-le doar ca obligatorii în context de atestare, nu și necesare, respectiv, nu întreprind careva acțiuni de implementare în practică a celor învățate, nu-și modifică/îmbunătățește practica de predare. Astfel, cu toate eforturile întreprinse, noile tehnologii didactice, bunele practici educaționale nu ajung la beneficiarul-prim.

Totodată, sistemele instituționale de management al calității formării continue sânt nefuncționale/ formale; formatorii nu au pregătire specială în educația adulților; nu există statutul și standardul ocupațional pentru profesia de *formator*, profilul, competențele și sarcinile formatorului nefiind definit în legislație; nu există instituții specializate în formarea inițială și continuă a formatorilor, dar nici cadrul legislativ nu precizează acest aspect.

Programele de formare continuă rămân axate pe conținuturi specifice formării inițiale, neconectate la prevederile reformei curriculare și la nevoile profesionale reale ale cadrelor didactice, în special în noile condiții sociale, în condițiile învățământului la distanță, inclusiv online.

În aceeași logică, nu există în concept clar și nu se realizează în măsură adecvată formarea profesională a cadrelor didactice pentru învățământul profesional tehnic, precum și a cadrelor științifico-didactice pentru învățământul superior, inclusiv cel pedagogic, din perspectiva noilor realități și a noilor concepte pedagogice.

Factori cauzali

Reducerea semnificativă a numărului de copii/elevi/studenți, provocările pieței muncii, condițiile sociale, economice, psihologice, emigrarea masivă a populației, inclusiv a cadrelor didactice, pierderea atractivității profesiei de cadru didactic, sistemul învechit de formare inițială și continuă a cadrelor didactice, lipsa coerenței și colaborării între structurile manageriale pe verticală și orizontală sânt principalii *factori determinanți ai schimbărilor semnificative din punct de vedere cantitativ și calitativ a resursei umane din sistemul educațional în ultimii 10 ani*.

Consecințe și riscuri

Nivelul de competență, motivația pentru *lucrul bine făcut* și prestația cadrelor didactice influențează direct performanța sistemului educațional, respectiv, recrutarea, formarea profesională de calitate, motivarea, dezvoltarea continuă a performanței cadrelor didactice reprezintă strategia-cheie pentru asigurarea *capabilității și competenței sistemului de învățământ*. În context, dacă problema *resursei umane* nu va fi soluționată prin acțiuni sistemice, cu caracter intersectorial, care să cuprindă toate procesele (recrutare, selecție, integrare, motivare, formare inițială și continuă, evaluare, salarizare), toate categoriile de personal, de la toate nivelurile sistemului (educație preșcolară, învățământ general, profesional-tehnic, superior, formarea continuă), sistemul educațional poate intra într-o criză profundă, cu impact grav asupra dezvoltării social-economice a țării. Totodată, numărul mic de bărbați din sectorul educațional și feminizarea sectorului poate avea impact asupra orientării vocațional-profesionale ale băieților și fetelor, prin modelul de rol și de asemenea, în contextul emigrării părinților multor copii, lipsa unor modele masculine în instituțiile de învățământ pot influența dezvoltare fetelor și băieților.

2. **Sistemul de învățământ se confruntă în ultimele decenii cu scăderea bruscă a numărului de elevi și studenți, precum și cu factorii ce diminuează accesul la educație; cu rezultatele modeste la testări naționale și internaționale; nivelul ridicat de abandon școlar, în primul rând, la elevii/ studenții din familii vulnerabile; cu manifestare a comportamentului deviant și nivel scăzut de motivare pentru învățare.**

Situație și argument

Acest ansamblu de probleme este dedus din studiul „Evaluarea cuprinzătoare a sectorului educațional din Republica Moldova”, dar și din analiza diferitor rapoarte, studii având la bază elevul ca subiect al educației.

(1) Acces și cuprindere

Ca urmare a declinului demografic cauzat de sporul negativ al populației și de exodul populației peste hotare, a scăzut și scade în continuare numărul elevilor și studenților.

Așadar, conform datelor BNS, valorile numerice de scădere a populației școlare sunt următoarele: în învățământul primar de la 145,4 mii în anul 2008/2009 până la 140,4 mii în anul 2017/2018; în învățământul gimnazial de la 223,1 mii în anul 2008/2009 până la 160,2 mii în anul 2017/2018; în învățământul liceal de la 65,5 mii în anul 2008/2009 până la 35,2 mii în anul 2017/2018; în învățământul profesional tehnic de la 37,9 mii în anul 2008/2009 până la 30,8 mii în anul 2017/2018; în învățământul profesional tehnic postsecundar de la 1,8 mii în anul 2008/2009 până la 0,1 mii în anul 2017/2018; în învățământul profesional tehnic postsecundar de la 1,2 mii a crescut până la 15,7 mii (în colegii în general numărul de elevi a scăzut de la 32,7 mii în anul 2008/2009 la 26,406 mii în anul 2017/2018); în învățământul superior de licență de la 82,7 mii în anul 2012/2013 a scăzut până la 50,3 mii; în învățământul superior de masterat, de la 8,9 mii în anul 2012/2013 a scăzut până la 8,9 mii până la 7,9 mii în anul 2017/2018; în învățământul superior de doctorat de la 1,9 mii în anul 2012/2013 până la 2,0 mii în anul 2017/2018.

La începutul anului de studii 2020/21, *numărul de studenți* la studii superioare de licență (ciclul I) și master (ciclul II) era de 24,43 mii persoane (fără studenți străini), în creștere cu 2,2 mii față de 2019/20. Această creștere a numărului de studenți s-a produs în an pandemic, cu restricții de migrație condiționate de criza sanitară. Numărul de studenți la forma de învățământ cu frecvență a constituit 36,9 mii (cu 0,8 mii sau 2,1% mai mult față de anul de studii 2019/20), cu o pondere de 62,5% din totalul studenților la studii superioare. În instituțiile de stat aceștia au deținut 64,9%, în timp ce în instituțiile private s-au înregistrat proporții egale pentru ambele forme de învățământ – cu și fără frecvență.

În instituțiile de învățământ superior de stat numărul de studenți a constituit 49,5 mii persoane, reprezentând 83,9% din totalul studenților. Comparativ cu anul de studii 2019/20, numărul de studenți în *instituțiile de stat* a crescut cu 1,8 mii persoane sau 3,8%. Efectivul de studenți a înregistrat creșteri diferite în funcție de forma de finanțare și forma de învățământ.

Astfel, numărul studenților cu studii în bază de contract la forma cu frecvență redusă s-a majorat cu 6,1% (sau cu 0,9 mii persoane) și numărul studenților cu finanțare bugetară la forma cu frecvență - cu 4,5% (sau cu 0,9 mii persoane). În același timp, în cadrul instituțiilor de stat ponderea studenților în bază de contract se menține superioară ponderii studenților cu finanțare bugetară – 56,1% și, respectiv, 43,9%.

În instituțiile de învățământ superior **private** numărul de studenți a constituit 9,5 mii persoane, reprezentând 16,1% din totalul studenților. În instituțiile private, creșterea numărului de studenți cu 0,4 mii persoane s-a constatat în cazul celor cu frecvență redusă (sau cu 9,6%).

De menționat că în învățământul preșcolar (educația timpurie, în general) numărul de copii a crescut de la 109,7 mii în anul 2008/2009 până la 141,258 mii în anul 2017, și până la 152,167 în anul 2020 acest fapt se datorează creșterii a numărului de grădinițe publice și private, dar și creșterii utilizării a contribuabililor grădinițelor în familie: dacă în anul 2008 erau ocupate circa 65% din locurile din grădinițe, atunci în anul 2017 – 86%.

Așadar, în comparație cu anul 2008/2009 numărul de copii în învățământul primar a scăzut cu 3,5%, în cel gimnazial cu 28%, în cel liceal – cu 46%, în cel profesional circa cu 20%, numărul de studenți la licență a scăzut cu 40%, ciclul doi cu 12%, ca consecință s-a redus numărul de instituții publice.

Aspecte de gen: rata de cuprindere

	2018/2019, %	Băieți	Fete
Rata bruta de cuprindere în învățământul terțiar		31,8	42,8
Rata bruta de cuprindere în învățământul secundar de treapta II		58,1	57,9
Rata bruta de cuprindere în învățământul gimnazial		86,5	84,8
Rata bruta de cuprindere în învățământul primar		90,7	88,3

Pentru comparație, în 2009/2010 rata brută de cuprindere a băieților în învățământul terțiar a fost de 31%, în învățământul secundar de treapta II – de 53,6%, în învățământul gimnazial – 89,5% și în cel primar – 93,7.

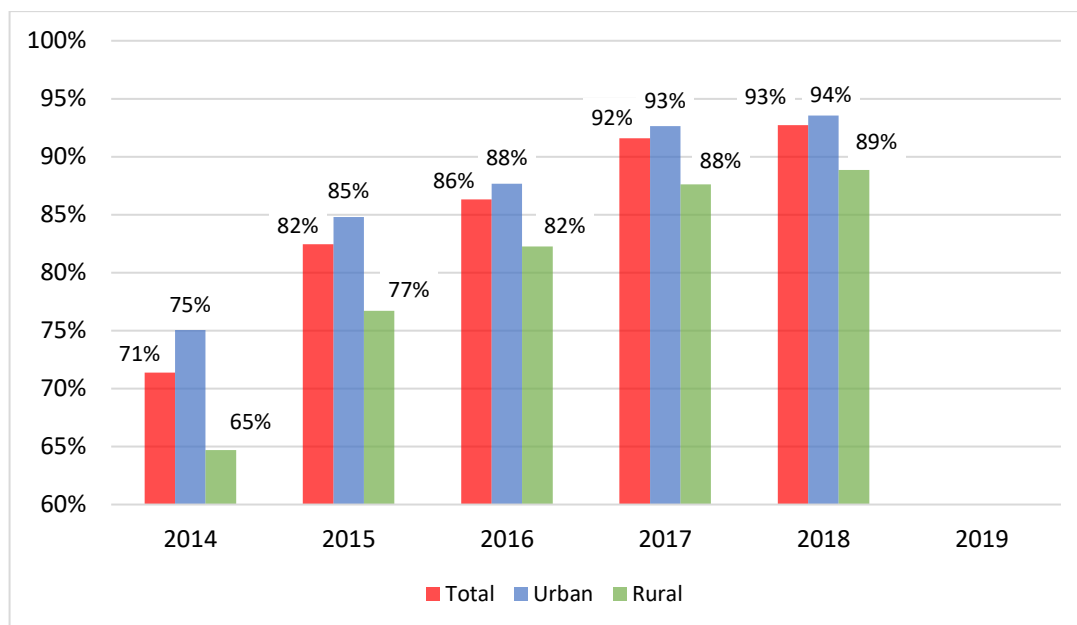
(2) Rezultatele testării naționale și internaționale

Evaluările naționale includ evaluările finale din învățământul primar, examenele de absolvire a gimnaziului și examenul de bacalaureat. Metodologia acestor evaluări este stabilită de către Ministerul Educației, Culturii și Cercetării, care anual emite ordine referitoare la lista disciplinelor școlare la care va avea loc evaluarea, aprobă subiectele de evaluare, stabilește baremele de notare etc. Evaluările se desfășoară în baza unor programe și standarde, aprobate tot de Ministerul Educației, Culturii și Cercetării, în care sunt stabilite cerințele față de cunoștințele, abilitățile și atitudinile pe care trebuie să le stăpânească absolvenții nivelului respectiv de învățământ.

În ansamblu, din analiza rezultatelor evaluărilor naționale, mai exact a notelor luate de elevi, se poate concluziona că nivelul de formare și de dezvoltare a competențelor absolvenților tuturor nivelurilor de învățământ este în continua creștere. Mai mult ca atât, în cazul evaluărilor interne (învățământul primar) și cele semi-externe (învățământul gimnazial) media notele respective este foarte înaltă, iar rata de promovare se apropie de 99%.

În schimb, în cazul evaluărilor externe (examenul de bacalaureat), care se consideră ca fiind cele mai obiective, cu rezultate comparabile la nivel național, notele sunt cu mult mai modeste. Astfel, pe parcursul anilor 2014-2018, în cazul candidaților din licee, media notelor la examenul de bacalaureat a crescut de la 6,57 la 6,89. Deși această creștere s-a manifestat atât în mediul urban, cât și în cel rural, notele candidaților din liceele urbane sunt mai mari decât cele ale candidaților din liceele rurale cu circa 0,4 puncte de notare.

Accentuăm faptul că ratele de promovare în cazul evaluărilor externe sunt cu mult mai mici decât în cazul evaluărilor interne și semi-interne. Astfel, dacă în anul 2011 rata de promovare a fost de 92,3%, în anul 2014, imediat după introducerea monitorizărilor video, rata de promovare a examenului de bacalaureat pentru candidații din licee a scăzut până la 71,4%. În pofida acestei scăderi de moment, creșterea obiectivității evaluărilor a dus în anii următori la o îmbunătățire semnificativă atât a notelor luate de elevi, cât și ratelor de promovare. Astfel, în perioada 2014–2019 rata de promovare a crescut cu 24 de puncte procentuale, ajungând până la 95% (Figura 5).

Sursa: Rapoartele Agenției Naționale pentru Curriculum și Evaluare 2014-2019

Figura 5. Ratele de promovare a examenelor de bacalaureat, 2014-2019

Dar, în pofida acestor îmbunătățiri, între ratele de promovare a candidaților din mediul urban și cei din mediul rural există discrepanțe semnificative, de până la 10 puncte procentuale (anul 2014). Este îmbucurător însă faptul că aceste discrepanțe scad, în ultimii ani ele nedepășind valoarea de 5 puncte procentuale.

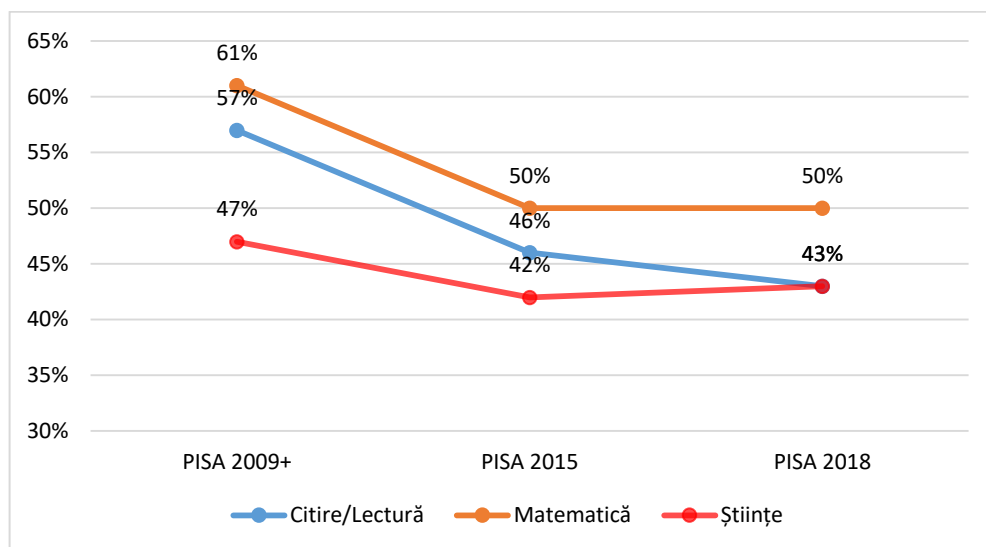
Evaluările internaționale. Republica Moldova a participat la mai multe evaluări internaționale, inclusiv studiul TIMSS (Tendințe în studiul internațional al matematicii și științelor; 1990, 2003 și 2007) și PIRLS (Progresul în Studiul Internațional al Alfabetizării la Citire/Lectură); 2001 și 2006). În anul 2009, țara a început să participe la PISA (Programul pentru Evaluarea Internațională a Elevilor). De atunci țara noastră a participat la evaluările din anii 2009+, 2015 și 2018.

PISA are scopul de a testa copiii de 15 ani, ceea ce în Republica Moldova ar însemna, în general, copiii de clasa a IX-a. Testarea măsoară nivelul de dezvoltare a competențelor în trei domenii de studiu: științe, matematică și citire și pune mai mult accentul pe abilitățile aplicative de care elevii vor avea nevoie pentru o implicare conștientă și activă în viața socio-economică.

Conform rezultatelor evaluărilor PISA, în perioada anilor 2009 – 2015 progrese semnificative au fost înregistrate în special în domeniile Citire/Lectură și Matematică (+28 de puncte și, respectiv, +24 de puncte), pe când în domeniul Științe creșterea a fost mai modestă (+15 puncte).

În pofida acestor progrese, este alarmant faptul că ponderea elevilor ce nu ating nivelul minim de competențe rămâne a fi semnificativă, oscilând în intervalul 40-50%. Mai mult ca atât,

conform rezultatelor evaluărilor PISA 2018, tendințele de scădere a ponderii acestor elevi, cu excepția domeniului Citire/Lectură, nu se mai manifestă (Figura 6).

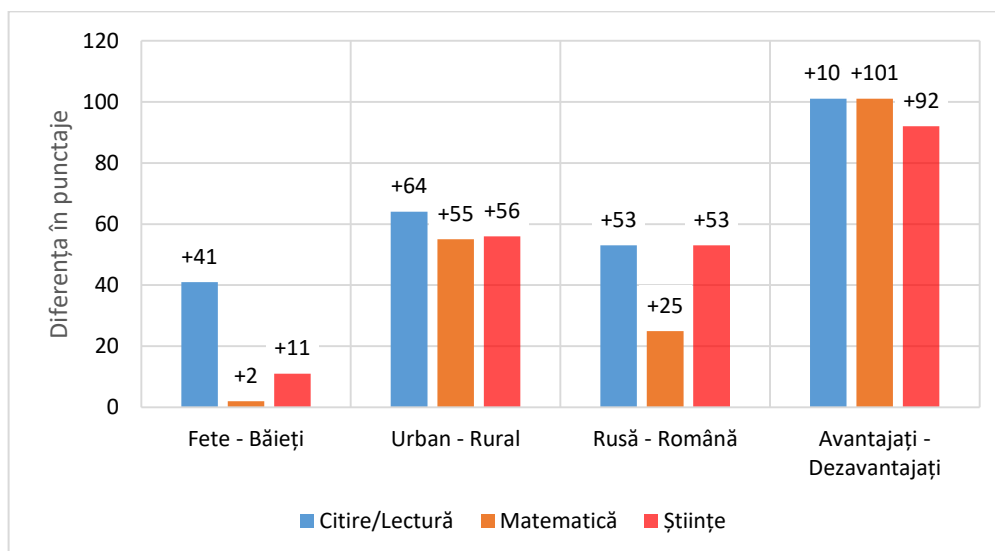

Sursa: Republica Moldova în PISA 2018. MECC, ANCE 2019

Figura 6. Ponderea elevilor ce nu ating nivelul minim de competență, Republica Moldova, PISA 2009-2018

Astfel, dacă în anii 2009-2015 ponderea elevilor ce nu ating nivelul minim de competență la Matematică a scăzut de la 61% la 50%, în anii 2015-2018 ea a rămas fără nici-o schimbare. În cazul domeniului Științe, situația este și mai alarmantă: după scăderea în anii 2009-2015 de la 47% la 42%, în anii 2015-2018, în loc să scadă, ponderea elevilor ce nu ating nivelul minim de competențe a crescut până 43%.

În ansamblu, punctajele acumulate de fete în cadrul evaluărilor internaționale PISA de sunt mai mari decât cele ale băieților, însă diferențe semnificative se atestă doar în cazul domeniului Citire/Lectură (Figura 7).

Sursa: Calculate în baza datelor din Raportul “Republica Moldova în PISA 2018. MECC, ANCE 2019”

Figura 7. Diferențe în punctajele medii după gen, mediul de reședință, limba în care a fost administrat testul și statutul social-economic al elevilor, PISA 2018

Diferențe mari se atestă după mediul în care se află instituția de învățământ: urban sau rural. Astfel, comparativ cu elevii din instituțiile rurale, elevii din instituțiile urbane de învățământ au performanțe mai bune în toate cele trei domenii. Cea mai mare diferență dintre scorurile medii se atestă la citire/lectură – 64 de puncte. Deși sunt puțin mai mici, diferențele de punctaje în celelalte două domenii – Matematică și Științe, respectiv, de 56 și 55 de puncte, denotă în mod univoc faptul că învățământul rural are nevoie de o susținere durabilă.

Totodată, între rezultatele evaluărilor naționale și cele internaționale există diferențe semnificative. O analiză bazată pe echivalarea baremelor de notare utilizate în cadrul examenelor naționale de absolvire a gimnaziului și a schemelor de acordare a punctelor în cadrul evaluărilor PISA arată că în cazul evaluărilor naționale rezultatele învățării, demonstrate de elevi, sunt supraapreciate (Tabelul 1).

Tabelul 1. Nivelele de competență PISA la Citire/ Lectură în raport cu distribuția calificativelor la examenele de absolvire a gimnaziului la limba de instruire

Calificative	2009+		2015		2018	
	Examenul național	PISA	Examenul național	PISA	Examenul național	PISA
Nesatisfăcător	1,34%	57,0%	0,9%	46,0%	0,5%	43,0%
Satisfăcător	46,4%	27,6%	34,2%	27,7%	32,9%	28,0%
Bine	40,0%	15,3%	55,2%	25,0%	55,4	28,0%
Foarte bine	12,3%	0,1%	9,7%	1,25%	11,2%	1,0%

Sursa: Crișciuc Viorica. Rezultatele evaluării PISA 2018: dimensiuni, conexiuni și așteptări privind evaluările internaționale și naționale ale elevilor. Studiu de politici educaționale, Chișinău, 2020

Din datele prezentate în Tabelul 1 se observă că pentru aceeași cohortă de elevi, competențele cărora au fost evaluate atât în cadrul examenelor de absolvire a gimnaziului, cât în cadrul testărilor PISA, a demonstrat rezultate absolut diferite.

Astfel, în cadrul examenelor naționale calificativul “Nesatisfăcător” a fost atribuit la circa 0,5-1,4% dintre lucrările elevilor, pe când în cazul evaluărilor PISA valoarea indicatorului respectiv este de circa 43-57%, rezultatele PISA fiind de 40-50 de ori mai joase. Același fenomen se atestă și în cazul calificativului “Foarte bine”. La evaluările naționale, acest calificativ a fost atribuit la 9,7-12,3% dintre lucrări, pe când la evaluările PISA – doar la 0,1-1,25% dintre lucrări.

Prin urmare, conceptul și metodologia evaluărilor din învățământul general trebuie regândite prin deplasarea accentelor de pe evaluarea doar a cunoștințelor teoretice pe evaluarea competențelor propriu-zise, prin implementarea unor proceduri ce ar asigura obiectivitatea, relevanța și veridicitatea rezultatelor evaluărilor.

Analiza rezultatelor testelor PISA și cele realizate de MECC, dezagregate pe sexe, indică faptul că, calitatea învățării este afectată negativ de absența abordării nevoilor de învățare specifice în funcție de gen și de lipsa abordării sensibile la gen în curriculum și în sistemul de formare inițială și continuă a cadrelor didactice. Fetele depășesc performanța băieților în majoritatea domeniilor, deoarece fetele își folosesc timpul liber pentru activități ce duc la învățare și succes academic, spre deosebire de băieți.

(3) Absenteismul, abandonul și comportamentul deviant

Conform cu Raportul de evaluare a Strategiei Educația 2020, Planul de acțiuni pentru prevenirea și combaterea abandonului școlar și a absenteismului în învățământul general (Ordinul

nr. 559 din 12.06.2015) a facilitat monitorizarea fenomenului. Pentru prima dată, în acest an, au fost colectate date cu privire la absenteismul școlar, acestea fiind colectate în format nou cu indicarea cauzelor abandonului și absenteismului, ceea ce permite analiza profundă a datelor, definirea problemelor și identificarea soluțiilor oportune. Datele administrative colectate de MECC diferă de datele statistice prezentate de BNS pe dimensiunea abandon școlar. Urmează a se identifica diferențele în metodologia de colectare și calculare a datelor pentru a defini problemele care există în aceste sisteme paralele și pentru a le lichida. În același timp, nu sunt raportate expres acțiuni de prevenire și diminuare a abandonului școlar, ci preponderent de colectare și monitorizare a datelor. Principala constrângere este faptul că acțiunea este prea generală și nu presupune o direcție de intervenție, ci elaborarea unui alt document de politici. Respectiv, la raportare nu sunt menționate acțiunile îndreptate spre reducerea abandonului școlar, ci acțiuni administrative de elaborare și monitorizare a planului de acțiuni, ceea ce nu neapărat va duce la soluționare problemei. La rândul său, planul de acțiuni menționat conține acțiuni de elaborare/ ajustare a altor documente de politici.

Aspecte de gen

Rata de părăsire timpurie a sistemului de învățământ a populației de 18-24 ani pe sexe și ani

	2015	2016	2017	2018	2019
Ambele sexe	21,3	20,0	19,5	21,1	19,0
Bărbați	25,6	23,5	20,6	22,0	22,6
Femei	16,7	16,1	18,2	20,1	15,3

(4) Grupuri vulnerabile de copii, elevi și tineri

Existența unor grupuri vulnerabile de fete, băieți, femei și bărbați cu nevoi educaționale nesatisfăcute (de exemplu, persoanele cu dizabilități, copiii care sunt părăsiți de părinți, fetele și băieții romi etc.); (2) violența persistentă, inclusiv cea în bază de gen din mediul școlar; (3) prevalența normelor de gen privind educația fetelor și băieților; (4) neimplementarea educației sexuale obligatorii prevăzute prin lege; (5) includerea insuficientă a educației pentru drepturile omului, inclusiv conținutului privind egalitatea de gen, în curriculumul național.

Astfel, printre cele mai vulnerabile grupuri de copii, elevi și tineri din sistemul socioeducațional, continuă să se regăsească cei din familiile sărace, din familiile cu un venit foarte redus al părinților, cei părăsiți de părinți, persoanele cu dizabilități, copiii din mediul rural, inclusiv din familiile de romi. În PISA 2018, performanța elevilor cu nivel SESC înalt a crescut, în timp ce a elevilor nevoiași a înregistrat un regres la matematică și științe, față de edițiile PISA anterioare. Sistemul educațional din Republica Moldova este mai inechitabil decât sistemele educaționale din țările vecine și din țările OCDE, cu excepția Bulgariei și României.

Comparativ cu țările OCDE și alte țări din regiune, în Republica Moldova se atestă mai mulți elevi din medii defavorizate și cei mai puțini elevi din medii favorizate. Diferență între starea de bine a elevilor dezavantajați și a celor avantajați este una dintre cele mai semnificative din țările OCDE. Acestea sunt argumente în plus în favoarea unei politici dedicate grupurilor de elevi defavorizați.

Se atestă un decalaj dintre criteriile de identificare a copiilor din medii defavorizate în domeniul social și domeniul educațional. Criteriile stabilite de Legea nr. 140/2013 privind protecția specială a copiilor aflați în situație de risc și a copiilor separați de părinți sunt mai înguste decât criteriile folosite de Sistemul Informațional de Management în Educație și copii care cad sub incidența Legii respective sunt mai puțini de tre ori decât elevii în situație de risc conform SIME.

(5) Adaptarea psihosocială și educațională

Procesul de adaptare psihosocială a copiilor în instituțiile de învățământ este unul longitudinal și continuu. Mediul educațional, abordările metodologice cu privire la socializare,

adaptare psihosocială și educațională a copiilor sunt în permanentă schimbare, fiind determinate de contexte psihosociale reale, de particularitățile psihologice și comportamentale ale copiilor.

Rezultatele studiilor privind adaptarea psihosocială a copiilor și tinerilor, ratele de tranziție, denotă că eficiența internă în sistem este destul de înaltă în ceea ce privește măsura în care sistemul de învățământ atinge nivelul de absolvire fără abandon școlar și/ sau repetenți.

Cu toate acestea, există grupuri vulnerabile care prezintă un risc mai înalt privind adaptarea psihosocială și educațională până la educația secundară, în special copiii romi, copiii cu dizabilități, copiii în situație de risc sau dificultate, copiii care provin din familii cu situații vulnerabile.

Principiul echității trebuie să fie unul fundamental pentru politicile educaționale, deoarece toți copiii trebuie să aibă șanse cât mai egale pentru a obține o educație calitativă și relevantă. Accesul egal la educație este o premisă esențială pentru dezvoltarea economică și socială durabilă. Conform Strategiei naționale de dezvoltare „Moldova 2030”, există mai multe grupuri de copii vulnerabili în sistemul educațional a căror nevoi nu sunt satisfăcute: acestea se numără copiii cu dizabilități, copiii a căror părinți au migrat în străinătate și o serie de alte grupuri de copii discriminați.²¹ Rămâne a fi o problemă asigurarea accesului egal la toate nivelurile de învățământ și formare profesională a persoanelor vulnerabile, inclusiv a persoanelor cu dizabilități.

Deși în ultimii ani, au fost făcute progrese importante la scară națională în ceea ce privește asigurarea educației incluzive pentru *copii și persoane cu dizabilități*, însă există multe obstacole în calea accesului și învățării echitabile.²²

Conform estimărilor oficiale ale Biroului Național de Statistică, în anul de studii 2019/20, în instituțiile de învățământ din țară au fost înscriși 9,8 mii elevi cu cerințe educaționale speciale și cu dizabilități, inclusiv 9,2 mii elevi în instituții de învățământ general și 0,6 mii elevi – în școli pentru copii cu deficiențe în dezvoltarea intelectuală sau fizică.

În instituțiile de învățământ general au fost integrați 7,7 mii copii cu cerințe educaționale speciale și 1,5 mii copii cu dizabilități, numărul cărora s-a diminuat cu 4,2% comparativ cu anul de studii 2018/19. Circa două treimi din elevii cu cerințe educaționale speciale și cu dizabilități, cuprinși în învățământul general sunt băieți, ponderea lor înregistrând un trend fluctuant pe parcursul ultimilor 5 ani.

Barierile pentru copiii cu dizabilități includ lipsa informațiilor și infrastructura specifică nevoilor (de exemplu, drumurile și trotuarele care nu sunt accesibile pentru persoanele în scaune cu rotile și unitățile de transport care nu sunt adaptate nevoilor persoanelor cu dizabilități).

Drept bariere adiționale în sistem sunt absența cadrelor didactice pregătite să lucreze cu copiii cu nevoi educaționale speciale, număr redus de materiale didactice adaptate, rezistență la schimbare manifestată de unii manageri școlari, profesori și părinți și adaptării psihosociale a acestora.²³

Copiii ai căror părinți au emigrat în străinătate se confruntă cu multiple provocări specifice în ceea ce privește participarea la educație: acești copii se confruntă cu nenumărate riscuri în sistemul educațional, cum ar fi abandonul școlar și absenteismul.²⁴ Alte riscuri legate de școală includ înrăutățirea performanțelor academice și lipsa motivației. Numărul acestor copii este în creștere, în anul 2014 stocul emigranților „autorizați” era de 104 mii de persoane²⁵, acesta crescând

²¹ Legea nr. 333 din 14 decembrie 2018 cu privire la aprobarea Strategiei naționale de dezvoltare „Moldova 2030”;

²² Evaluarea cuprinzătoare a sectorului educațional, realizată de Centrul Analitic Independent „Expert-Grup”, aprilie 2019, p. 106

²³ Hotărârea Guvernului nr. 944 din 14.11.2014 „Cu privire la aprobarea Strategiei de dezvoltare a educației pentru anii 2014-2020 „Educația-2020”.

²⁴ Legea nr. 333 din 14 decembrie 2018 cu privire la aprobarea Strategiei naționale de dezvoltare „Moldova 2030”.

²⁵ Ministerul Afacerilor Interne al Republicii Moldova, Organizația Internațională pentru Migrație, „Profilul migrațional extins al Republicii Moldova 2014-2018”, http://bma.gov.md/sites/default/files/media/ra_pme_2014-2018_0.pdf.

la 114 mii la sfârșitul anului 2018. Însă emigrarea autorizată constituie doar un segment foarte mic al fenomenului, provocarea majoră cu care se confruntă Republica Moldova este migrația externă în scop de muncă.

Conform datelor Ministerului Sănătății, Muncii și Protecției Sociale, în anul 2019, au fost luați la evidență 1150 copii rămași fără ocrotire parintească, inclusiv 599 copii rămași temporar fără ocrotire părintească. În structura copiilor luați la evidență anual predomină copiii cu vârsta între 7-15 ani. În anul 2019, ponderea copiilor rămași fără ocrotire părintească, inclusiv temporar, în vârstă de 7-15 ani a constituit 54,9%, a copiilor în vârstă de 3-6 ani – 20,9% și a copiilor în vârstă de 16-17 ani și 0-2 ani – 12,9% și 11,3%, respectiv.

La alte grupuri de copiii discriminați se referă copii părinților infectați cu HIV, fetele și băieții discriminați în funcție de sex, copii intimidați, copiii aflați victime ale abuzului, copii ce provin din familii sărace, familii vulnerabile, familii marcate de comportament deviant și/sau delincent.

Elevii care provin din familii dezorganizate, cu un stil educativ mai puțin orientat spre supravegherea și controlul parental al copiilor, a activității lor școlare și de timp liber, sunt predispuși în mai mare măsură spre comportamente deviante. Elevii care manifestă comportamente deviante în mediul școlar, acumulează absențe nemotivate, abandonează școala, reprezintă un segment cu potențial de delincvență juvenilă

Conform datelor oferite de Biroului Național de Statistică, nivelul infracționalității în Republica Moldova pe parcursul ultimilor ani a fost în descreștere, constituind 31,7 mii infracțiuni, în anul 2019, comparativ cu 41,8 mii în anul 2014. În cazul infracțiunilor săvârșite de minori, de asemenea, s-a înregistrat o scădere, de la 1166 infracțiuni, în anul 2014, la 664 infracțiuni în anul 2019. Ponderea infracțiunilor comise de minori în totalul infracțiunilor s-a redus de la 2,8%, în anul 2014, până la 2,1% în anul 2019. La fel, a fost înregistrată o scădere a infracțiunilor săvârșite de minori în grup cu 3,0 puncte procentuale comparativ cu anul 2014.

O problemă acută rămâne a fi violența și neglijarea copiilor. În anul 2019, s-au înregistrat 755 copii supuși violenței. În structura acestora, 51,3% erau din mediul urban, iar 50,5% erau băieți. Numărul copiilor neglijăți, în anul 2019 a constituit 8,6 mii copii. Cel mai des victime ale neglijenței au fost copiii în vârstă de 7-15 ani (49,1%).

(6) Sănătatea copiilor, elevilor, tinerilor. Starea lor fizică.

În rapoartele și studiile din ultimii ani, experții semnalează că guvernul Republicii Moldova și MECC nu își îndeplinesc obligația, fiind responsabili să asigure că drepturile adolescentelor și adolescenților la sănătatea și educația sexuală și reproductivă sunt garantate, deoarece nu respectă obligația legală de a include educația sexuală cuprinzătoare în curricula națională și de o implementa în mediul școlar. Neaplicarea educației sexuale cuprinzătoare a dus la consecințe grave pentru adolescente și adolescenți în ceea ce privește sarcina timpurie, incidența mare a HIV/SIDA și a altor boli sexual transmisibile, precum și normele și perspectivele de gen.

În Republica Moldova, elevii raportează că sunt implicați cu mult mai frecvent, decât în majoritatea țărilor din regine, în hărțuiri școlare (bullying) – 16% au fost hărțuiți la școală cel puțin de două ori în ultimele două luni din 2018, comparativ cu 11% în 2014. Bunăstarea mintală generală se reduce odată cu creșterea copiilor, în special fetele fiind expuse riscului de înregistrare a unor rezultate slabe privind bunăstarea mintală, comparativ cu băieții. În toate cele 45 de țări incluse în raportul OMS, unul din patru adolescenți declară că se simte nervos, iritabil sau are dificultăți de adormire cel puțin o dată pe săptămână.

Starea de sănătate fizică și psihoemoțională a copiilor, elevilor și profesorilor s-a înrăutățit pe parcursul anului 2020 de criza pandemică Covid 19, afectându-se performanțele școlare, dar și randamentul didactic al elevilor și al cadrelor didactice.

În ultimii ani în Republica Moldova au fost întreprinse un șir de măsuri orientate spre ameliorarea sănătății adolescenților și tinerilor și sporirea accesului acestora la servicii de sănătate prietenoase tinerilor. Totodată, pentru a asigura accesul durabil la aceste servicii este necesar de a adresa corespunzător problemele legate de guvernarea serviciilor de sănătate pentru tineri, de generarea resurselor umane, resurselor financiare și cele legate de prestare servicii, inclusiv și în condiții de situații de criză. Medicină adolescentină a început doar să se dezvolte în cadrul rețelei centrelor de sănătate de sănătate prietenoase tinerilor, dar încă este subdezvoltată implementarea durabilă a abordării prietenoase adolescenților și tinerilor la toate nivelele de asistență medicală, nu este dezvoltată asistența integrată de tranziție pentru adolescenții cu patologii cronice.

Coordonarea eforturilor diferitor sectoare în rezolvarea problemelor de sănătate ale adolescenților și tinerilor este adeseori fragmentară, insuficientă, cu abordări uneori care diferă în diferite sectoare. Sunt subdezvoltate serviciile de sănătate în școli și mecanismele de cooperare durabilă a acestora cu medicii de familie, serviciile de sănătate prietenoase tinerilor și alte servicii.

De menționat că sistemul de educație nu face parte din principalele surse de comunicare despre sănătate. În acest sens, pe primul loc se află lucrătorii medicali (57,1%), TV (40%) și Internetul (36,1%).²⁶

Factori cauzali

- Lipsa locurilor de muncă, acutizarea sărăciei sunt factori declanșatori ai migrației și a copiilor rămași fără îngrijire părintească.
- Accesul rămâne a fi limitat pentru copiii cu dizabilități din cauza infrastructurii inadecvate nevoilor: drumurile și trotuarele care nu sunt accesibile pentru persoanele în scaune cu roțile, unitățile de transport nu neadaptate.
- Salariile mici și condițiile de muncă precare și/ sau solicitante generează exodul cadrelor didactice din sistem.
- Lipsește conlucrarea intersectorială eficientă în vederea creării de medii de învățare stimulative și prietenoase tuturor copiilor, care ar facilita atractivitatea instituțiilor de învățământ.
- Accesul la infrastructuri moderne se realizează, în mare parte, prin proiecte cu finanțare externă, atunci când este posibilă atragerea unor astfel de fonduri. Rezultatele evaluărilor nu sunt utilizate în calitate de indicatori de performanță a instituțiilor de învățământ.
- Lipsa unor instrumente eficiente de asigurare a adaptării psihosociale și educaționale a copiilor, elevilor din grupuri vulnerabile, dar și de diminuare a absenteismului și abandonului școlar.
- Sistemul de învățământ nu valorifică potențialul său în vederea educației pentru sănătate a elevilor, tinerilor.

Consecințe și riscuri

- Nerezolvarea problemei de acces și facilitare a socializării, adaptării psihosociale și educaționale a celor ce provin din diferite medii sociale, în primul rând, celor din familii vulnerabile, copiilor rămași fără îngrijire părintească, copiilor cu dizabilități și cu comportament deviant, va condiționa nerespectarea drepturilor fundamentale ale copiilor și accesul redus la educație.
- Sistemul de învățământ și în continuare nu va asigura în plină măsură rezultate înalte la testări naționale și internaționale și ca rezultat dezvoltarea durabilă a societății.

3. Sistemul de învățământ se confruntă cu problema eficienței educației incluzive și, în primul rând, a copiilor cu cerințe educaționale speciale (CES).

Situație și argument

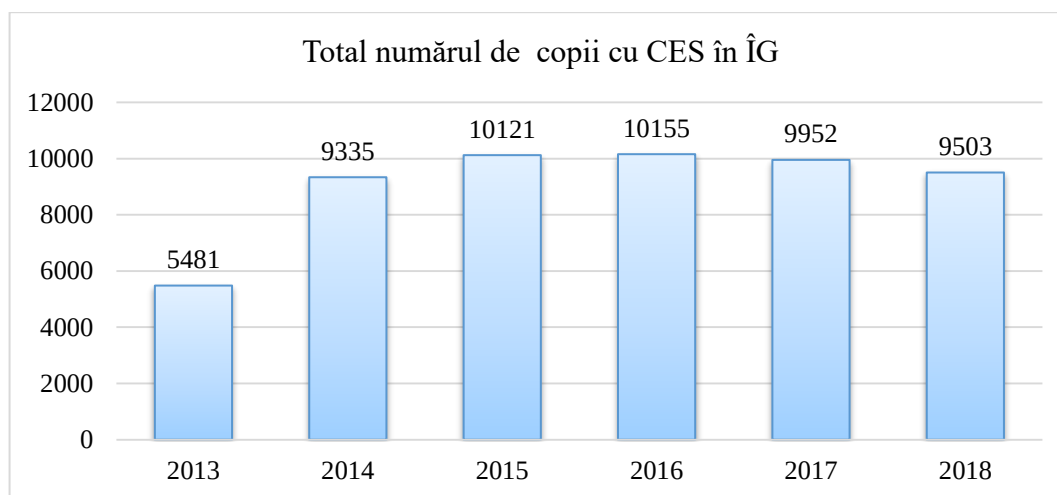
Odată cu aprobarea Strategiei privind incluziunea socială a persoanelor cu dizabilități prin Legea nr. 169 din 2010, au fost elaborate și ajustate o serie de acte normative, documente de politici ce au promovat educația incluzivă în Moldova prin dezvoltarea de servicii, închiderea instituțiilor rezidențiale și integrarea copiilor cu CES în instituțiile generale de învățământ. Printre acestea se numără: Programul de dezvoltare a educației incluzive în Republica Moldova pentru anii 2011-2020, aprobat prin Hotărârea Guvernului nr 523/2011, Codul Educației (2014) și altele.

²⁶ Strategia Națională de Sănătate 2030.

Conform raportului de evaluare intermediară a Strategiei de dezvoltare a educației pentru anii 2014-2020 „Educația-2020”, efectuat de Expert-Grup în 2018, din cele 5 acțiuni planificate în document la OS 1.6 (*Promovarea și asigurarea educației incluzive la nivel de sistem educațional, astfel încât să se realizeze o creștere anuală cu cel puțin 10% a accesului copiilor cu cerințe educaționale speciale (CES) la educația incluzivă*)²⁷ 2 acțiuni au un nivel mediu de realizare, în timp ce 3 acțiuni au un nivel înalt de realizare. Conform autorilor raportului nivelul relativ înalt se datorează suportului partenerilor de dezvoltare în dezvoltarea acestor măsuri. Concluziile raportului intermediar vorbesc despre incertitudinea acoperirii financiare a educației incluzive ca fiind una din barierele majore în calea realizării procesului.

Programul de dezvoltare a educației incluzive 2011-2020 este considerat documentul de politici cel mai important ce a reglementat și dezvoltat procesul educațional incluziv în această perioadă în Moldova. Raportul de evaluare a Programului²⁸ stipulează că sistemul de educație incluzivă în Moldova intră în faza de consolidare, iar unul din principalele rezultate obținute prin implementarea Programului este legislația existentă în domeniul educației incluzive. În același timp, educația incluzivă la etapa la care se află necesită metodologii specifice pentru sub-grupuri ale copiilor cu CES (cu dizabilități intelectuale și senzoriale, cu tulburări din spectrul autist, cu dificultăți de învățare, cu dificultăți de comportament, cu părinți emigranți, și alte grupuri vulnerabile stipulate în Program), care să acopere metodologii/ terapii noi, și/ sau în limba rusă.

Accesul copiilor cu CES în învățământul general: Numărul copiilor referiți, evaluați și asistați de SAP-urilor a crescut începând cu anul 2013 (vezi figura 6). O evoluție similară se înregistrează pentru copii din educația timpurie, în 2017 SAP-urile având în evidență 1,672, iar în 2018 - 1,807 de copii cu dificultăți de dezvoltare de la acest nivel educațional (în ciuda curențelor legislative și bugetare). Scăderile înregistrate în anii 2017 și 2018 în ceea ce privește copii cu CES în învățământul general se explică, pe baza interviurilor și studiilor de caz realizate, prin intervenția timpurie, întărirea capacității școlii și a SAP de a identifica, evalua și asista copiii cu CES, ieșirea unor copii din această categorie în urma rezultatelor obținute sau din învățământul general²⁹. De menționat și dificultatea de a asigura transportul copiilor cu CES, în principal cu dizabilități severe.

Sursa: CRAP

Figura 8. Numărul de copii cu CES în ÎG

Cadre didactice de sprijin: Numărul cadrelor didactice de sprijin în învățământul general a crescut constant începând cu anul 2013 și s-a stabilizat în ultimii 3 ani, ceea ce indică atingerea unui anumit nivel de consolidare a competențelor SAP în vederea stabilirii cerințelor educaționale

²⁷ https://mecc.gov.md/sites/default/files/1_strategia_educatia-2020_3.pdf pag.42.

²⁸ <https://www.unicef.org/moldova/rapoarte/educa%C8%9Bia-incluziv%C4%83-evaluarea-comun%C4%83-implement%C4%83rii-programului-de-educa%C8%9Bie-incluziv%C4%83-2011>

²⁹ Ibidem pag.63

speciale și a serviciilor de educație incluzivă, printre care și cadrul didactic de sprijin. În 2018 în medie 88% dintre unitățile de învățământ beneficiau de acest serviciu de educație incluzivă, în unele raioane raportul fiind foarte bun.

Buget: Cheltuielile de acoperire a serviciilor pentru educația incluzivă se realizează din bugetele pentru EI la nivel de raion, astfel încât din totalul finanțării raionale pentru educație se alocă 2% pentru educația incluzivă. Constatăm că cea mai mare parte a alocării de 2%, fonduri destinate educației incluzive din bugetul total pentru educație este utilizată pentru plata salariilor cadrelor didactice de sprijin și în mai mică măsură (cel puțin în ultimii ani) pentru dotarea centrelor de resurse din școli; dezvoltarea serviciilor de asistență logopedică, asistență psihologică, etc. Totodată bugetul alocat educației incluzive nu se calculează în baza necesităților individuale ale elevilor cu CES.

Factori cauzali

Accesibilitatea mediului fizic: Copiii cu CES, în special cei cu dizabilități, încă se mai confruntă cu problema accesibilității și adaptării fizice a spațiului. Necesitatea dezvoltării infrastructurii ce trebuie parcursă până la școală, cât și cea din interiorul școlii rămâne o sarcină de realizat în următorii ani. Trebuie să recunoaștem: s-a investit mult efort și resurse deja, astfel că au fost construite rampe de acces la intrare în școli, au fost adaptate spații. Totodată, deplasarea în interiorul școlii, adaptarea grupurilor sanitare și cabinetelor de studii – rămâne un indicator de atins pentru următorii ani.

Buget: Serviciile de educație incluzivă sunt calculate în baza numărului de copii cu CES, fără a lua în calcul necesitățile individuale ale acestora. Totodată modalitatea actuală de finanțare a educației incluzive determină inechități între raioane (sume mai mari disponibile pentru un raion cu un număr mai mic de copii cu CES în comparație cu sumele disponibile în raioanele cu un număr mare de elevi cu CES unde nu pot fi acoperite nevoile reale).

Resursele umane: Lipsa sau insuficiența serviciilor psihologice, psihopedagogice, logopedice în instituțiile de învățământ constituie un impediment în asigurarea serviciilor de educație incluzivă de calitate. Normativele imperfecte pentru un CDS influențează calitatea asistenței pedagogice. Totodată trebuie de menționat necesitatea în pregătirea temeinică a cadrelor didactice în domeniul educației incluzive la etapa inițială și continuă.

Metodologii individuale pentru asistenta copiilor cu dizabilități severe, senzoriale: Lipsește metodologia de lucru cu copiii cu dizabilități intelectuale și senzoriale, cu tulburări din spectrul autist, cu dificultăți de învățare, tulburări de comportament, cu părinți emigrați, inclusiv materiale în limba rusă. Numărul mare de elevi în clase, nu oferă timp suficient cadrelor didactice să lucreze în măsura necesară cu copii cu CES. Alți factori cauzali sunt generați de lipsa tehnologiilor asistive.

Diversificarea materialelor didactice: Materialele didactice la diferite materii pentru a răspunde la diverse cerințe educaționale speciale, inclusiv pentru copii cu deficiențe de văz, auz încă nu sunt disponibile, iar lipsa lor constituie o provocare generală la nivel de sistem. Aici putem vorbi despre insuficiența suporturilor suplimentare didactice: cărți, echipamente, suport vizuale și auditiv pe subiectele de învățare, etc. În aceeași ordine de idei se atestă lipsa suportul didactic în versiune electronic.

Cooperarea intersectorială: Se atestă o cooperare intersectorială insuficientă între sectoarele educație-medicină-protecție socială pe subiecte ce țin de asistența personală, identificarea, referirea, asistența și incluziunea timpurie a cazurilor de dizabilitate gravă. Lipsesc mecanismele

de colectare și prelucrare a datelor statistice valabile privind numărul și categoriile de copii, tineri și adulți, încă excluși din sistemul educațional.

Asigurarea tranziției către învățământul profesional și către piața muncii: În asigurarea tranziției către treapta de profesionalizare a copilului cu CES este necesară o cooperare mai bună între instituțiile de IG și ÎIPT (instituțiile de învățământ profesional tehnic) începând cu treapta gimnazială pentru identificarea punctelor forte, a intereselor copilului și oportunităților de incluziune în învățământul profesional. Aceasta presupune determinarea și alegerea corectă a meseriei, în corespundere cu abilitățile și interesele elevului cât și accesul la o educație susținută în ÎIPT.

Consecințe și riscuri

- Accesul limitat la serviciile specializate (asistența logopedică, asistența psihopedagogică, psihologică, kinetoterapie) în cadrul sau în apropierea instituțiilor de învățământ general condiționează segregarea sau perpetuarea organizării educației la domiciliu sau în învățământul special.
- Cooperare insuficientă sau lipsa acesteia între sectoarele medicale, sociale și educaționale, determină un acces scăzut la servicii de asistență și educație incluzivă a copiilor cu CES. Identificarea tardivă, neimplicarea copiilor în serviciile de intervenție timpurie, asigurarea parțială cu servicii de suport contribuie la limitarea accesului și încălcarea dreptului copiilor cu CES la servicii de abilitare și incluziune.
- Întârzierea pregătirii cadrelor didactice în arii specifice, pentru a lucra cu copiii cu tulburări de limbaj și cu reținere în dezvoltare, cu tulburări de comportament, copii cu tulburări din spectrul autist, copii cu dizabilități severe neuropsihice, locomotorii, cu deficiențe de auz și văz duce la stagnarea procesului de educație incluzivă la nivelul incipient și împiedică trecerea acestuia la o nouă etapă.
- Lipsa unei metodologii de finanțare a educației incluzive pentru educația timpurie, a învățământului profesional tehnic, dar și prin stabilirea coeficienților de ajustare a formulei de finanțare per copil, calculați pe baza cuantificării cerințelor educaționale speciale nu va permite dezvoltarea serviciilor de educație incluzivă necesare pentru dezvoltarea armonioasă a copilului/ tânărului cu CES.

4. Sistemul de învățământ se confruntă cu problema asigurării egalității de gen și educației pentru asigurarea egalității de gen.

Situație și argument

În Republica Moldova nu există impedimente în ceea ce privește îngrădirea accesului la învățământ, nici pentru una din categoriile de sex. Totuși, rata de părăsire timpurie a sistemului educațional este mai mare printre băieți, fiind totuși în descreștere în ultimii doi ani, (comparativ cu anii 2009/2010). În același timp, nivelul de alfabetizare nu prezintă diferențe semnificative între fete și băieți, iar datele privind indicele parității de gen pe nivelurile educaționale relevă preponderent valori în favoarea fetelor, în special în învățământul terțiar.

În baza datelor statistice existente oferite de BNS, a cercetărilor efectuate de partenerii de dezvoltare și ONG-urile de profil, a experților din domeniul de referință, există patru preocupări majore cu privire la egalitatea de gen în educație:

- Diferențe de gen în performanțele academice (fetele au o reușită medie mai înaltă decât a băieților).
- Prezența stereotipurilor de gen atât în procesele de ghidare și orientare în carieră a elevilor și a preferințelor acestora pentru anumite discipline/ profiluri liceale, cât și în materialele curriculare, manuale, lecturile recomandate, cultura instituțională din sistemului de învățământ, comunicarea dintre elevii, dintre cadre didactice și elevii.
- Perspectiva de gen nu a fost/ nu este inclusă în politicile educaționale până în prezent la nivel transversal și/ sau prioritar/ tematic, cu referire la educația timpurie, învățământul general, învățământul profesional-tehnic și învățământul superior.

Alte probleme conexe cu domeniul educațional sunt:

- Feminizarea învățământului.
- Disparități salariale semnificative, segregarea pe ocupații cu salarii mai mici.

- Distribuirea inegală a muncii și a responsabilităților familiale.
- Număr insuficient de locuri la creșe și grădinițe, ceea ce face dificilă reconcilierea vieții profesionale și cea de familie pentru femei.
- ✓ *Fetele predomină în învățământul profesional tehnic postsecundar, iar băieții în cel profesional tehnic secundar. De asemenea, prezintă interes distribuția acestora pe domenii: fetele se regăsesc preponderent în meserii din sfera serviciilor și îngrijirii, iar băieții – în domeniile tehnice.*

În anul de studii 2019/20, la programele de formare profesională a muncitorilor calificați din cadrul învățământului profesional tehnic secundar, băieții reprezintă circa trei pătrimi din total (72%), pe când la programele de formare profesională a maștrilor, tehnicienilor și altor specialiști din cadrul învățământului profesional tehnic postsecundar – peste o jumătate sunt fete (54%).

Distribuția elevilor cuprinși în învățământul profesional tehnic pe domenii de formare profesională scoate în evidență o anumită polarizare, în funcție de gen, a meseriilor/ profesiilor/ specialităților corespunzătoare acestora.

În învățământul profesional tehnic postsecundar, opțiunile băieților s-au îndreptat preponderent spre domeniile: activități ingineresti, tehnologia informației și a comunicațiilor, stomatologie. În același timp, fetele manifestă preferințe pentru așa domenii precum: îngrijirea bolnavilor și obstetrică, asistență socială și consiliere, pedagogie, servicii de coafor și frumusețe, secretariat și muncă de birou, medicină, fabricare și prelucrare a textilelor.

Femeile și fetele sînt subreprezentate în domeniul tehnologiei informației și comunicațiilor atât în planul instruirii profesionale, cât și la etapa de angajare.

- ✓ *Femeile optează mai mult pentru învățământul superior*

Învățământul superior comparativ cu cel profesional tehnic postsecundar înregistrează un nivel și mai mare de participare a populației feminine (59% din total studenți în anul de studii 2019/20). Totodată, la studii superioare de master (inclusiv studiile integrate) ponderea studentelor reprezintă aproape două treimi din totalul studenților înscriși la acest nivel (64%), iar la studii superioare de licență – 57 la sută.

La nivelul învățământului superior de licență și la studiile de master, la fel, se constată o anumită polarizare în funcție de gen și domenii de formare profesională. Astfel, populația feminină se orientează cu predilecție spre următoarele domenii: științe ale educației, studiul limbilor, psihologie, asistență socială, jurnalism și comunicare, contabilitate, finanțe și bănci, tehnologii de fabricare și prelucrare a textilelor, servicii hoteliere/ turism și agrement, în timp ce bărbații – în activitățile ingineresti, tehnologia informației și comunicațiilor, protecția persoanelor și a proprietății.

Factori cauzali

• Includerea dimensiunii de gen în documentele normative nu a fost realizată consecvent, fiind deseori redusă la abordarea tradițională a modelelor de rol, fapt ce duce la perpetuarea stereotipurilor de gen. • Lipsa programelor de formare inițială și continuă obligatorie a profesorilor în contextul drepturilor omului și/ sau a unor module tematice privind dimensiunea de gen. • Prin intermediul socializării de gen (jucăriile, mass-media, Internetul și alți agenți de socializare), percepțiile copiilor și adulților cu privire la disciplinele școlare, activitățile extracurriculare, domeniile de activitate profesională, sunt stereotipizate în funcție de gen, acestea divizându-se în "masculine" și "feminine". • În anumite grupuri vulnerabile și preponderent în mediul rural predomină ideea abandonării școlii în special, de către băieți, după treapta gimnazială și încadrarea timpurie în câmpul muncii sau însoțirea părinților la munci peste hotare. • Materiale didactice insuficiente privind problematica de gen pentru activitățile educaționale formale și nonformale. • Lipsa cercetărilor de moment și longitudinale prin prisma dimensiunii de gen în domeniul educației (de exemplu: abandonul școlar, impactul migrației asupra școlarizării, influența

stereotipurilor asupra alegerii meseriei, impactul pe termen lung a feminizării învățământului asupra elevilor etc.). • Educația în familie și în cadrul instituțiilor de învățământ este de asemenea stereotipizată, încurajându-se anumite modele de comportament la fete (sânguința, ascultarea, submisivitatea, sexualizarea precoce) și altele – la băieți (agilitate, spirit antreprenorial, dominarea și concurența, etc.), ceea ce influențează performanța academică a acestora și integrarea în mediul școlar/ universitare, precum și atitudinile cadrelor didactice.

Consecințe și riscuri

• Perpetuarea stereotipurilor de gen în sectorul educațional menține segregarea ocupațională și implicit disparitățile de gen în salarizare și venituri. • Vulnerabilizarea femeilor din punct de vedere economic/ profesional (de ex. venituri mai mici), social (stereotipuri și roluri sociale prescrise), familial (lipsa creșelor și acces limitat la grădinițe are legătură directă cu imposibilitatea concilierii vieții profesionale cu viața de familie) și psihologic (dependența economică, risc de abuz).

5. Sistemul de învățământ se confruntă cu problemele educației interculturale, educației pentru pace și dezvoltare, de reziliență la diferite provocări, incluziv cele legate de pandemia COVID-19.

Situație și argument

Republica Moldova continuă, pe parcursul istoriei, să rămână exemplul unei țări extrem de diversificate – dacă nu chiar fragmentate – sub aspect etno-politic. Această diversitate impune anumite constrângeri obiective în politicile educaționale, în special în ceea ce privește elementele identitare, dezvoltarea personală, socializarea etc. Or, pe lângă faptul că se identifică în mod diferit sub aspect etnic și cultural, etniile sunt separate și prin aceea că manifestă preferințe geopolitice diferite sau chiar opuse. Regiunea din stânga Nistrului, populația căreia este în proporții aproape egale compusă din ucraineni, ruși și moldoveni, este un caz extrem, care în 1990 s-a autodeclarat independentă, adoptând un curs de aliniere la și integrare cu Federația Rusă. Sub amprenta acestei politici, sistemul educațional al regiunii a evoluat în totală izolare de restul țării, perpetuând multe elemente specifice sistemului educațional sovietic, inclusiv cele legate de uniformizarea doctrinară, educația politică și pregătirea militară.

În afară de regiunea transnistreană, există și alte regiuni pe teritoriul Republicii Moldova care sunt locuite compact de reprezentanții unei anumite etnii – cum ar fi bulgarii și găgăuzii în Sud sau romii și ucrainenii în Nord. Melanjul dintre identitatea etnică și cea regională adaugă un element în plus de complexitate peisajului etno-politic moldovenesc. Deloc surprinzător, la nivel regional sau local sunt adeseori adoptate decizii/ politici care contravin vectorului autorităților centrale. Deși în ultimele decenii Guvernul Republicii Moldova și Ministerul Educației, Culturii și Cercetării au promovat politici de ameliorare a relațiilor interetnice și promovarea interculturalității, problema respective rămâne și în continuare una prioritară. Alături de această problemă roman ca actuale problemele de educației pentru democrație, pace, toleranță etc.

Factori cauzali

După obținerea independenței, politica educațională nu a reușit să imprime o coeziune mai înaltă societății moldovenești. Limba română – limba oficială a Republicii Moldova este învățată superficial în comunitățile locale și regionale locuite compact de reprezentanții grupurilor etnice în care limba maternă și limba de comunicare este alta decât cea oficială. Elemente esențiale ale educației – inclusiv legate de identitate, cum ar fi limba și istoria, precum și de cetățenia activă, drepturile omului și toleranța – sunt în continuare văzute în mod diferit de diferite etnii, iar actualele elemente oficiale sunt pe larg contestate la nivel etnic sau regional.

Strategia Națională de Dezvoltare „Moldova 2030” a identificat, de asemenea, lipsa integrării subiectelor în rezolvarea problemelor cum ar fi drepturile copilului, cetățenia activă,

echitatea și respectul pentru diversitate în curriculumul oficial ca o altă problemă persistentă.³⁰

Datele publice disponibile și datele furnizate de MECC pentru această evaluare nu oferă detalii suficiente pentru a efectua următoarele analize de gen, deoarece numai categoriile bugetare de nivel superior sunt disponibile pe niveluri educaționale (salarii, investiții de capital/infrastructură, materiale, costuri de întreținere, cum ar fi electricitatea și încălzirea, și instruirea): măsura în care politicile bazate pe formule clare realocă resursele educaționale către grupurile dezavantajate (ODD 4.5.3); cota din bugetul destinat educației alocat programelor speciale care promovează incluziunea, diversitatea și egalitatea de gen (de exemplu educația pentru o dezvoltare durabilă și un stil de viață durabil, drepturile omului, egalitatea de șanse între femei și bărbați, promovarea unei culturi a păcii și a non-violenței, cetățenia globală, aprecierea diversității culturale și contribuția culturii la dezvoltarea durabilă, reducerea violenței pe bază de gen în școli și alte abuzuri și hărțuiri legate de mediul școlar etc.).

Consecințe și riscuri

În cazul în care problemele educației interculturale, ale educației pentru pace și ale educației pentru dezvoltare, cele de rezistență la diferite provocări, inclusiv cele survenite în timpul pandemiei COVID-19, nu se vor rezolva printr-o strategie echilibrată, orientată spre obținerea de rezultate la nivel de atitudini, relații și comportamente sociale, în comunitățile locale și în societate în ansamblu, starea de bine a cetățenilor, va fi afectată de tensiuni și conflicte. De asemenea, se va perpetua divizarea cetățenilor după criteriile etnice, lingvistice, sociale, generând polarizarea societății, ca impediment în funcționarea democratică a acesteia.

3. SOCIETATE, COMUNITATE, FAMILIE ȘI EDUCAȚIE

1. Sistemul de învățământ se confruntă cu problemele: responsabilității nerelevante a societății față de educație; de implicare eficientă a comunității în educație; de scădere a serviciilor sociale pentru grupuri dezavantajate; dar și cu problema corupției și a educației anticorupție.

Situație și argument

Deși acțiunile prioritare ale Strategiei de dezvoltare a educației pentru anii 2014-2020 „EDUCAȚIA 2020” prevedeau responsabilizarea societății pentru necesitatea asigurării unei educații de calitate din perspectiva diversificării formelor de implicare a comunității și a familiei în procesul decizional, elaborarea mecanismelor de motivare a comunității și a familiei pentru a participa la procesul decizional și la rezolvarea problemelor școlii, dezvoltarea programelor de sprijinire a inițiativelor comunitare de implicare în rezolvarea problemelor educaționale, iar Codul Educației prevede implicarea în organele de conducere ale instituției de învățământ general (Consiliul de Administrație) a trei reprezentanți ai părinților, delegați de adunarea generală a părinților, un reprezentant al elevilor, delegat de consiliul elevilor din instituție, sistemul de învățământ din Republica Moldova continuă să se confrunte cu problema responsabilității nerelevante a societății față de educație, de implicare insuficientă a comunității în educație.

În situația copiilor rămași fără ocrotire parintească comunitatea se implică nesemnificativ. Conform datelor Ministerului Sănătății, Muncii și Protecției Sociale, în anul 2019, au fost luați la evidență 1150 copii rămași fără ocrotire parintească, inclusiv 599 copii rămași temporar fără ocrotire parintească. În structura copiilor luați la evidență anual predomină copiii cu vârsta între 7-15 ani. În anul 2019, ponderea copiilor rămași fără ocrotire parintească, inclusiv temporar, în vârstă de 7-15 ani a constituit 54,9%, a copiilor în vârstă de 3-6 ani – 20,9% și a copiilor în vârstă de 16-17 ani și 0-2 ani – 12,9% și 11,3%, respectiv.

În sistemul educațional este încurajat dialogul social și parteneriatul instituțiilor de învățământ cu instituțiile din sfera de cercetare, cu sindicatele, cu mediul de afaceri, cu societatea

³⁰ Legea nr. 333 din 14 decembrie 2018 cu privire la aprobarea Strategiei naționale de dezvoltare „Moldova 2030”.

civilă și cu mass-media, realizate în condițiile legislației în vigoare, dar el rămâne la nivel insuficient de valorificare.

Problema corupției și educației anticorupție continua să fie prioritară pentru sistemul de învățământ din Republica Moldova, desi în datele CAN, instituțiile educaționale nu apar în topul fraudelor academice și indicatorilor de integritate. Pe parcursul implementării Strategiei Naționale Anticorupție 2011-2016, s-au realizat unele progrese în ceea ce privește reducerea fraudei academice și consolidarea eticii în sectorul educației, inclusiv prin monitorizarea mai strictă a examenului de bacalaureat, prin aprobarea și implementarea Codului Educației, urmată de Codul de etică al cadrului didactic și înființarea Consiliilor de etică în școli.

MECC a întreprins un set de acțiuni anticorupție, rezervând și o rubrică specială pe pagina web „Prevenirea și combaterea corupției”, pe care a plasat mai multe documente: Raport privind implementarea în semestrul I al anului 2020 a Planului sectorial anticorupție în domeniul educației pentru anii 2018 – 2020, aprobat prin Hotărârea Guvernului nr.816/2018, Strategia națională de integritate și anticorupție pentru anii 2017–2020, Planul sectorial anticorupție în domeniul educației pentru anii 2018-2020, Ordinul ministrului nr. 1074 din 29 august 2019 „Cu privire la unele acțiuni de prevenire și combatere a fenomenului de colectare informală a plăților în sistemul educațional” și rapoartele privind implementarea Planului de acțiuni anticorupție 2018-2020.

Totuși, în sistemul de învățământ se mai întâlnesc cazuri de favoritism, încălcare a integrității, politici nocive de reglementare a conduitei profesionale și politici privind anunțarea posturilor vacante și promovarea ocupării funcțiilor de personal, angajare în schimbul luării de mită.

Favoritismul în deciziile legate de personalul din educație poate fi caracterizat prin redistribuirea resurselor publice sub formă de contracte de muncă, promovări legate de angajare și beneficii în favoarea rudelor, prietenilor, colegilor sau altor persoane apropiate de către decidenții de personal. Formele comune de favoritism sunt nepotismul prin legături familiale între membrii selectați ai personalului (activ și precedent), patronajul (afilierii politice) și „cronismul” (relații de rudenie și prietenie) În același timp, în zonele urbane, în special în capitală, ocuparea postului vacant de către profesor este uneori pretext de acțiuni ilicite, un participant la interviu a confirmat aceasta.

Apare problema educației anticorupție, recunoscută ca cel mai nou tip de educație prin documente ale comunității mondiale și reprezintă o replică prezenței masive a corupției în modernitate. Suplimentar măsurilor întreprinse de MECC și instituțiile de învățământ, Centrul Național Anticorupție a desfășurat o serie de activități de informare și sensibilizare pe domeniul anticorupție și integritate pentru studenți și elevi privind rigorile de etică și integritate aplicate în educație.

Intrarea în vigoare a noului Cod al educației nu a adus o diminuare semnificativă a fenomenului de plăți informale în învățământul general. Mai mult, plățile informale au crescut atât ca volum, cât și ca frecvență. Ca urmare a intrării în vigoare a Codului de etică al cadrului didactic, fenomenul plăților informale a trecut în zona gri, fiecare al treilea respondent refuzând să răspundă la întrebările privind nerespectarea acestuia. Creșterea plăților suplimentare este mai mare decât creșterea mijloacelor financiare alocate de stat pentru fiecare elev „ponderat”. Fiecare al treilea părinte se teme că neachitarea plăților cerute de școală va avea repercusiuni negative asupra propriului copil. Circa jumătate dintre părinți afirmă că plățile din școli reprezintă pentru familiile lor o povară financiară. Cealaltă jumătate declară că astfel de plăți sunt acceptabile pentru ei, unii părinți fiind gata să plătească și mai mult. Fiecare al zecelea părinte percepe plățile suplimentare ca un mijloc de a atrage favoruri academice pentru propriul copil. O diminuare semnificativă a fenomenului plăților informale ar putea fi asigurată prin implementarea de facto a Codului de etică al cadrului didactic, precum și prin schimbarea mentalității anumitor categorii de părinți.

Factori cauzali

• Managementul integrității nu este promovat suficient de insistent în sistemul de învățământ din Republica Moldova. • Nu există mecanisme de responsabilizare a societății privind calitatea educației, dar și implicării acesteia în procese de luare a deciziilor. • Nivelul scăzut de asigurare socială a grupurilor dezavantajate în educație. • Nu este asigurată suficient transparența procedurilor de angajare, distribuire a orelor, salarizării bazate pe performanță și a altor practici de management al resurselor umane în sistemul de învățământ din Republica Moldova. • Nu este suficient asigurată sensibilizarea privind integritatea în instituțiile de învățământ la nivel național. • Nu se solicită declarația de integritate la angajarea managerilor, a profesorilor, a persoanelor cu funcții-cheie în educație, cum ar fi șefii direcțiilor raionale/ municipale de educație etc. • Nu este gestionată eficient plata suplimentară a părinților pentru fondurile școlii, clasei.

Consecințe și riscuri

• Tergiversarea soluționării problemelor de responsabilizare a societății față de educație, de implicare a comunității în educație, de scădere a serviciilor sociale pentru grupuri dezavantajate, dar și a eradicării/ diminuării corupției și promovarea educației anticorupție subminează statutul prioritar declarat al educației în societate, din diverse unghiuri. Pe de altă parte, reformele începute privind optimizarea rețelei școlare, a transparentizării și a eficientizării managementului financiar, a instituirii culturii integrității în instituțiile educaționale pot fi compromise. • Subiectivitatea și corupția în deciziile administrative cu privire la profesori pot avea consecințe financiare uriașe. • Pierderea credibilității față de sistemul național de învățământ, cu consecințe majore asupra economiei țării, fluxului migrațional și riscul denaturării continuie a valorii educației de calitate.

2. Sistemul de învățământ se confruntă cu problema educației în familie și pentru familie, de corelare și cooperare a școlii și a familiei în educația copiilor.

Situație și argument

Deși re-unificarea familiilor printre migranți pare a fi o tendință în creștere, se estimează că aproximativ 100 de mii de copii și tineri sunt lăsați fără supravegherea părinților. socializării copiilor. Genul părintelui care a emigrat influențează în mod semnificativ măsura în care copilul se va adapta și, respectiv, va participa la procesul educațional. De exemplu, un sondaj UNICEF din 2008 a constatat că, atunci când emigrează mama, aproape toți indicatorii privind copiii, inclusiv cei educaționali, au fost mai negativi decât atunci când a emigrat tata, circa 10% dintre respondenți spunând că nimeni nu era responsabil pentru educația copiilor după ce mama a emigrat³¹. În Republica Moldova, cercetările sugerează că dacă tatăl migrează și mama rămâne în rol de îngrijitor, relația copilului cu îngrijitorul nu este afectată în mod semnificativ. Dimpotrivă, atunci când mama migrează, doar un mic procent de bărbați devin principalii îngrijitorii; cel mai frecvent, sarcina revine bunelor, bunicile fiind cele care își asumă cea mai mare parte a responsabilității.³² Astfel, plecarea mamei este cu siguranță mai dăunătoare pentru dezvoltarea unui copil decât migrarea tatălui. În cazul în care ambii părinți migrează și copilul este lăsat în grija rudelor sau prietenilor, distanța dintre copil și îngrijitor este chiar mai semnificativă. Dovezile arată că fetele, cu o probabilitatea de două ori mai mare decât băieții, vor avea o legătură mai puternică cu noii îngrijitori.³³ Acest lucru pune băieții într-un dezavantaj atunci când ei nu au o

³¹ Yanovich, Liza, 2015, Children Left Behind: The Impact of Labor Migration in Moldova and Ukraine, Migration Policy Institute <https://www.migrationpolicy.org/article/children-left-behind-impact-labor-migration-moldova-and-ukraine>

³² Hotărârea Guvernului nr. 259 din 28.04.2017 „Cu privire la aprobarea Strategiei pentru asigurarea egalității între femei și bărbați în Republica Moldova pe anii 2017-2021 și a Planului de acțiuni privind implementarea acesteia”, <http://lex.justice.md/viewdoc.php?action=view&view=doc&id=370442&lang=1>; UNDP/ UN Women / UNECE / Statistica Moldovei, 2016, Infographics: Profiles of Elder Women <http://moldova.unwomen.org/en/biblioteca-digitala/publicatii/2017/08/profiles-of-women-from-moldova>

³³ Yanovich, Liza, 2015, Children Left Behind: The Impact of Labor Migration in Moldova and Ukraine, Migration Policy Institute.

relație puternică cu adultul responsabil de susținerea dezvoltării continue a acestora, dezavantajul manifestându-se, inclusiv în educație.

Educația părinților a fost și rămâne în vizorul politic și strategic din domeniu, dar nici pe deaparte nu s-a reușit a soluționa problemele multiple apărute la capitolul dat, Astfel în sistemul de educație timpurie, a fost elaborat și pilotat Curriculumul „Educația parentală” , dar și metodologia de organizare a programelor de educație parentală și de lucru cu părinții și 2 suporturi de curs pentru educatorul parental. În acest sens, se desfășoară instruiți privind aplicarea Curriculumului, a Metodologiei de organizare a programelor de educație parentală și de lucru cu părinții și a programelor parentale, au fost prevăzute activități privind instruirea formatorilor/ educatorilor parentali naționali în aplicarea Curriculumului, a Metodologiei de organizare a programelor de educație parentală și de lucru cu părinții și a programelor parentale, însă nu au fost prevăzute resurse financiare în acest sens.

Factori cauzali

Cel mai des, participarea părinților la administrarea instituțiilor de învățământ se rezumă la discutarea în cadrul adunărilor părintești convocate de cadrele didactice a problemelor ce țin de drepturile și obligațiunile elevilor și părinților, de îmbunătățirea condițiilor fizice din școală și ajutorul pe care părinții trebuie să-l acorde școlii, de susținerea elevilor aflați în situație de risc, de susținerea elevilor capabili de performanțe.

Școlile mai rămân încă reticente față de eventualele participări ale părinților și comunităților în angajarea, evaluarea, promovarea și stimularea cadrelor didactice și a celor manageriale, în alegerea disciplinelor opționale și a tematicii cercurilor școlare, în combaterea fenomenului plăților informale, în lupta cu corupția în învățământ. Pe de altă parte, unii părinți nu prea sunt interesați de a participa prin activități concrete în viața școlii, iar administrațiile publice locale pasează problemele școlii organelor administrative de nivel ierarhic mai superior, considerând că școala nu este a comunității, ci a raionului sau a guvernului.

Strategia pentru asigurarea egalității de gen 2017-2021 include un obiectiv specific (1.4) pentru „Îmbunătățirea cadrului de politici pentru familiile cu copii pentru a asigura implicarea în egală măsură a părinților în creșterea și educarea copiilor”, care se așteaptă a fi atins prin acțiuni precum politicile de securitate socială modificate și aprobate; modificarea cadrului legislativ privind politicile familiale prin optica de gen și prin armonizarea cu standardele internaționale; îmbunătățirea reconcilierii vieții de familie și celei profesionale a femeilor și bărbaților; conștientizarea publică a politicilor demografice și sociale pentru reconcilierea vieții profesionale cu cea de familie; revizuirea cadrului de reglementare și a politicilor care includ dimensiunea de gen, în corespundere cu nevoile beneficiarilor serviciilor sociale; și programe de reintegrare socială pentru grupurile vulnerabile care iau în considerare dimensiunea de gen.³⁴

Consecințe și riscuri

MECC, în parteneriat cu societatea civilă, ar trebui să sprijine părinții să devină parteneri în sprijinirea învățării copiilor lor, folosind bunele practici universale în programele eficiente de educație parentală, care includ: (1) aportul la competențe „da bază” privind modul de promovare a învățării copiilor, cum să stabilească limite clare și consecvențe pentru copii, cum să recompenseze comportamentul adecvat cu laudă, cum să folosească „pauza” atunci când copiii se comportă necorespunzător; (2) instruirea conexă în rezolvarea problemelor, comunicare și autocontrol care să fie concepută pentru a ajuta părinții să facă față mai bine stresului negativ al vieții și conflictului marital, fără de care nu pot fi mari avantaje din programele de competențe; (3) activități care promovează rețele de sprijin pentru părinți, bazându-se pe activități de formare a părinților în comunitate, părinții având fiecare câte un amic în cadrul grupului de sprijin reciproc, de exemplu; și (4) promovarea implicării părinților în școli și în comunitate - de exemplu, „temele

³⁴ Hotărârea Guvernului nr. 259 din 28.04.2017 „Cu privire la aprobarea Strategiei pentru asigurarea egalității între femei și bărbați în Republica Moldova pe anii 2017-2021 și a Planului de acțiuni privind implementarea acesteia”

pentru acasă”, care oferă părinților exemple de întrebări pe care le-ar putea pune profesorilor și modul în care aceștia ar putea să-și împărtășească cunoștințele despre copilul lor cu profesorii. În caz contrar, neglijarea importanței *educației în familie și pentru familie, diminuarea nivelului de corelare și de cooperare a școlii cu familia în educația copiilor, ca factori educaționali de bază, creează riscuri majore de asigurare a unui impact pozitiv, de durată, a educației și a dezvoltării personalității copilului/ tânărului. În același sens, se pune în pericol și starea generală de sănătate morală, psihoemoțională a societății, orientarea ei valorică.*

4. CURRICULUM ȘI CALITATEA EDUCAȚIEI

1. Sistemul de învățământ se confruntă cu un ansamblu de probleme cu referire la funcționalitatea curriculumului la toate nivelurile: valorificarea procesuală relevantă, monitorizarea continuă și realizarea conexiunii inverse.

Situație și argument

De menționat că politicile curriculare la nivel de sistem se axează pe cele mai actuale abordări, concepte și tendințe de dezvoltare curriculară: asigurarea unității psihocentrismului și sociocentrismului, centrarea pe cel ce învață, proiectarea finalităților formulate în termeni de competențe, învățarea activă și interactivă, dezvoltarea gândirii critice etc.

Totodată rămân nerezolvate un număr de probleme generice/ transversale privind curriculumul la nivel de sistem educațional, dar și unele probleme specifice diferitor subsisteme (niveluri și cicluri ale sistemului de învățământ).

Din lista problemelor generice fac parte cele ce țin, pe de o parte, de tradiții și experiențe anterioare – prioritatea conținuturilor în procesul de predare-învățăre-evaluare, dominarea componentei teoretice asupra celei practice, dominarea abordării disciplinare asupra celei transdisciplinare, interdisciplinare, pe de altă parte, de lipsa experienței a unor concepitori de curricula în valorificarea proiectărilor moderne/ actuale în construcția curriculară: asigurarea conexiunii intra și interdisciplinare.

În acest context, chestionarea cadrelor didactice din învățământul primar, gimnazial și liceal, organizată la finele anului 2020 de către Ministerul Educației, Culturii și Cercetării al Republicii Moldova, privind funcționalitatea curriculumului dezvoltat în 2018-2019, ne-a permis să constatăm următoarele:

- Curricula la toate disciplinele școlare au fost apreciate pozitiv de către cadrele didactice și, în primul rând, cele componente ce țin de conceptul, competențele și activitățile de învățare.
- Cele mai multe observații cadrele didactice au înaintat față de: unități de conținuturi (unele nu sunt actuale pentru elevi, altele sunt prea complicate/ teoretizate); sugestii de evaluare a rezultatelor școlare axate pe descriptori; corelarea curriculară în cadrul ariilor curriculare; incoerența curriculumului privind orele prevăzute pentru una sau alta disciplină școlară și volumul materiei în curricula.
- Mulți respondenți au indicat lipsa manualelor noi, corelate cu curricula în proces de implementare. Deși, Ministerul Educației, Culturii și Cercetării al Republicii Moldova a planificat ca în anul 2020-2021 toate disciplinele școlare vor fi acoperite cu manuale noi sau manuale reeditate.

Cu alt tip de probleme se confruntă curriculumul pentru învățământul profesional secundar și postsecundar și cel superior:

- Problema corelării curricula la disciplinele de studii cu standardele profesionale și Cadrul Național al Calificărilor.
- Problema proiectării competențelor necesare pentru o inserție mai bună pe piața muncii.
- Nivelul scăzut de valorificare a cadrului teoretic, al teoriei curriculumului în proiectarea și aplicarea curriculumului în învățământul profesional secundar și postsecundar și cel superior.

Dezvoltarea insuficientă a funcției de marketing, determină sistemul universitar să funcționeze fără careva reacții de tip corectiv; proiectarea planurilor de învățământ se realizează uneori plecând nu atât de la competențele cu care se preliminează a fi înzestrați absolvenții, ci pe baza experienței și intereselor cadrelor didactice, departamentelor și facultăților, răspunzând mai mult cerințelor acestora, decât cerințelor clienților acestui serviciu. Deși studentul este liber în alegerea cursurilor opționale din planul de învățământ, această prevedere în majoritatea cazurilor nu se respectă, deoarece nu poate fi constituită o formațiune/ grupă de studiu completă, în conformitate cu opțiunile studenților.

Factori cauzali

În afară de faptul că o constrângere ține de implicarea modestă a sectorului privat și a sectorului economic în procesul de dezvoltare a curriculumului preuniversitar și cel universitar, nu a fost constituit un mecanism/ organ de management al curriculumului la nivel național. Această funcție la etapa actuală și-a asumat Ministerul Educației, Culturii și Cercetării al Republicii Moldova.

Existența unui număr insuficient de concepatori/ teoreticieni, dar și practicieni în proiectarea, implementarea și monitorizarea curriculumului educațional frânează acest proces.

Alți factori, ce devin o cauză în proiectarea eficienței a curricula la nivel de sistem, țin de numărul insuficient de cercetări științifice în domeniul curricular și a studiilor comparative a curricula din diferite țări.

Consecințe și riscuri

Nerezolvarea probelelor enumerate și, în primul rând, a constituirii unui management al curriculumului, care ar corela toate procesele (diagnosticarea, pronosticarea, conceptualizarea, proiectarea, implementarea, monitorizarea, comunicarea etc.) pune în dificultate funcționalitatea eficientă a curriculumului școlar și academic.

2. Sistemul de învățământ se confruntă cu problema eficienței procesului de instruire și educație, de aplicare nerelevantă a tehnologiilor și strategiilor didactice actuale (internetul), de valorificare de noi surse și forme de învățare, de atingere a finalităților curriculare.

Situație și argument

Eficiența procesului educațional și valorificarea tehnologiilor de predare-învățare-evaluare, inclusiv a TIC, a fost pusă la încercare în 2020, din cauza restricțiilor de instruire cu prezență fizică, când o bună parte din cadrele didactice nu au fost pregătite în acest sens, însușind din mers, deseori foarte aproximativ, la suprafață, unele abordări elementare. Formele și sursele tradiționale de comunicare și învățare nu au demonstrat randamentul și rezultatele scontate în contextul dat, dar nici cele noi, de instruire la distanță și în format mixt. Conform opiniei majorității cadrelor didactice, rezultatele elevilor la învățătură au scăzut în mod simțitor. Așa cum până în 2020 multitudinea de tehnici interactive de învățare nu au contribuit în mod esențial la rezultate optime, tot la fel și noile instrumente digitale, deseori utilizate în abundență, de dragul ”modei”, nu au sporit calitatea rezultatelor, a performanțelor intelectuale ale elevilor, dimpotrivă, au perpetuat superficialitatea și reducerea impactului pe termen lung a achizițiilor școlare, inclusiv de ordin intelectual și moral.

Conform art.39, p.1 e din Codul Educației ”asigurarea condițiilor și a resurselor materiale necesare pentru un proces educațional eficient” este un standard educațional de stat, iar Standardul profesional de performanță a cadrelor didactice nr.3 stipulează următoarele 3: Cadrul didactic asigură implementarea unui proces de predare-învățare-evaluare centrat pe cel care învață, în vederea asigurării succesului școlar al fiecărui elev.” De calitatea celor 3 laturi de bază ale procesului de învățământ depinde și calitatea rezultatelor școlare. Or, procesul de învățământ reprezintă mijlocul principal prin care societatea noastră educă și instruește noile generații, responsabilitatea organizării și conducerii acestui proces revenind școlii. Restructurarea și

îmbunătățirea dinamică a procesului educațional, urmărind formularea unei oferte educaționale optimizate în raport cu nevoile de cunoaștere și de dezvoltare ale elevilor, cu provocările societății cunoașterii și cu cerințele de calitate și de eficiență cerute de procesul de integrare efectivă în Uniunea Europeană constituie obiective majore.

Printre carențele resimțite de evaluatorii și cercetătorii procesului didactic, dar recunoscute și de o bună parte dintre practicieni, la nivelul primei laturi a procesului didactic, **proiectarea**, sunt: formalismul proiectării, recurgerea nesigură și redusă la proiectarea pe unități de învățare în defavoarea proiectării cronofage și incoerente pe lecții separate; gradul scăzut de funcționalitate a proiectelor elaborate, lipsa corelării între componentele proiectării, accentul pus pe conținuturi, absența contextualizării și a situațiilor de problemă pentru fiecare oră, orientate spre dezvoltarea de competențe; dar și insuficiența colaborării între cadrele didactice în procesul de proiectare, atât la nivel de discipline școlare, cât și la nivel de clase. Exemplul școlilor baltice în acest sens devine relevant, includerea în orar a orelor de proiectare pentru profesori, în scopul corelării competențelor și conținuturilor, metodologiei la nivel de clasă și discipline școlare.

La nivel de *organizare* a procesului educațional, *aici și acum*, în cadrul lecțiilor, probleme frecvente se întâlnesc legate de responsabilitatea și motivația scăzută pentru învățare a unui număr tot mai mare de elevi, care fac doar act de prezență la ore, irosindu-și timpul prețios și pentru care învățarea nu se asociază cu munca; superficialitatea însușirii materiei, inclusiv din cauza excesului de metode și tehnici interactive, dar și din cauza pregătirii academice și psihopedagogice precare a unor cadre didactice; monopolul manualului, dar și insuficiența de alte resurse didactice, inclusiv digitale, ineficiența folosirii acestora; exploatarea insuficientă a resurselor locale ale comunității în procesul de învățare (activitățile didactice inter- și transdisciplinare foarte puține în afara pereților școlii/ outdoor activities, caracterul lor exclusiv distractiv afectează orientarea practică a finalităților învățării, deși sunt recomandate de Curriculumul 2018-2019).

Se impune înlocuirea managementului lecției bazat pe control cu unul conceput pe afirmare, participare, asumarea rolurilor, implicarea profesorului și a elevilor în rezolvarea situațiilor de problemă; dezvoltarea activă a elevilor clasei prin motivare, comunicare, formare, participare, promovarea culturii integrității și a încrederii; abordarea constructivă a tuturor formelor de rezistență etc. Orientările moderne îi cer cadrului didactic să faciliteze și să modereze învățarea, să ajute elevii să înțeleagă și să argumenteze punctele de vedere proprii, devenind un adevărat partener de învățare.

Problemele enumerate sunt specifice și pentru organizarea procesului de instruire în cadrul învățământului profesional secundar și postsecundar: gradul scăzut de proiectare didactică, gradul scăzut de aplicare a strategiilor didactice active/ interactive etc.

Cu alte probleme de organizare a procesului de instruire se confruntă sistemul de învățământ superior. În conformitate cu statutul sau autonom, instituțiile de învățământ superior singure stabilesc cadrul metodologic de predare-învățare-evaluare, ceea ce, pe de o parte, crează condiții de abordare creativă a organizării actului de învățare a studenților, pe de altă parte, limitează valorificarea experiențelor și abordărilor conceptuale postmoderne a învățământului superior (dacă instituția de învățământ superior nu dispune de structuri care ar studia și promova aceste abordări, dacă instituția nu dispune de mecanisme eficiente de formare profesională continue a cadrelor didactice). Este de menționat că *Pedagogia profesională* și *Pedagogia universitară* sunt la etapa de constituire în republica Moldova.

Factori cauzali

- Nivelul scăzut de pregătire profesională a unor cadrelor didactice privind aplicarea noilor tehnologii educaționale.
- Nivelul scăzut de pregătire profesională a cadrelor didactice privind crearea contextelor de învățare și diversificarea formelor organizaționale de instruire.
- Nivelul scăzut de formare profesională continue privind implementarea inovațiilor în procesul de instruire.
- Nu se valorifică eficient schimbul de experiențe dintre cadrele didactice.
- Nivel scăzut de motivare pentru predarea și învățarea eficientă.

Consecințe și riscuri

Riscurile suprasolicitării cauzate de instruirea virtuală sunt valabile atât pentru elevi, cât și pentru profesori. Igiena muncii intelectuale, în fața calculatorului, dar și cu alte gadgeturi urmează a fi promovată în extensiune or, dependența copiilor de calculator crește și mai mult. De asemenea creșterea superficialității în procesul de învățare și diminuarea rolului muncii intelectuale, a motivației de învățare, prin studiu individual, independent, pot afecta performanțele și rezultatele elevilor și toate acestea vor crea impedimente în obținerea unor rezultate de calitate, a unor achiziții intelectuale pe termen lung.

3. Sistemul de învățământ se confruntă cu problema evaluării eficiente și obiective a rezultatelor învățării din perspectiva finalităților formulate în termeni de competențe.

Situație și argument

Evaluarea obiectivă a rezultatelor învățării, în general, și a gradului de implementare a competențelor, din prisma relevanței acestora pentru viață, în particular rămâne o problemă sensibilă a sistemului (*a se vedea* rezultatele testării naționale și internaționale).

Conform Raportului de Evaluare intermediară a Strategiei "EDUCAȚIA 2020", în perioada precedentă au fost prioritare instruirea continuă a cadrelor didactice privind utilizarea conținuturilor și instrumentelor didactice și de evaluare digitale, elaborarea standardelor de evaluare a elevilor în învățământul preuniversitar, consultarea și aprobarea Metodologiei cu privire la certificarea cunoștințelor și competențelor dobândite în context de învățare nonformală și informală etc.

Curriculumul în vigoare la disciplinele școlare de studii operează cu diverse definiții ale noțiunii de competență. Literatura pedagogică tratează noțiunea de competență foarte variat. Codul Educației nu conține o definiție explicită a noțiunii de competență, fapt ce creează dificultăți suplimentare în implementarea unor metodologii moderne de evaluare a rezultatelor școlare.

În majoritatea cazurilor, notarea elevilor poartă un caracter foarte subiectiv.

Axarea excesivă a evaluării formative și sumative a învățării pe cunoștințe și reproducerea de conținuturi, în detrimentul evaluării de competențe.

Sistemul de monitorizare, evaluare și asigurare a calității rezultatelor școlare nu este racordat suficient de bine la prevederile curriculare privind formarea de competențe, la rigorile programelor internaționale de evaluare.

În mediile pedagogice nu există o viziune comună asupra principiilor de bază ale unei noi concepții de evaluare a rezultatelor școlare în bază de competențe.

Studiile semnalează unele probleme cauzate de axarea politicilor de evaluare finală pe constrângeri, pe identificarea rezultatelor negative ceea ce vine în contradicție cu tendințele actuale de evaluare, dar și problema calității testelor de evaluare ca una actuală și împărțială.

Obiectivele MECD sunt următoarele: ▪ confirmarea conceptului evaluării criteriale prin descriptori în contextul Codului Educației al Republicii Moldova și al Curriculumului pentru învățământul primar; ▪ dezvoltarea culturii evaluative a cadrelor didactice din perspectiva evaluării criteriale prin descriptori, în contextul învățământului centrat pe competențe și a tendințelor de modernizare a evaluării; ▪ utilizarea coerentă a produselor școlare, criteriilor și descriptorilor în cadrul strategiilor de evaluare la nivelul proiectării și realizării procesului educațional în clasele I-IV; ▪ optimizarea modalităților de procesare a datelor evaluării în documente școlare; ▪ interpretarea rezultatelor obținute în activitatea de evaluare formativă și managementul remedierii pedagogice; ▪ valorificarea rezultatelor școlare ale elevilor în vederea diferențierii și individualizării învățării; ▪ intensificarea impactului evaluării pentru autonomia școlarului mic; ▪ înlăturarea vulnerabilităților elucidate în cadrul monitorizării continue a implementării ECD în clasele I-IV în perioada 2015-2019.

Deși Republica Moldova a înregistrat o creștere ușoară a performanței în cadrul PISA 2018, acest lucru s-a realizat în detrimentul echității. Comparativ cu țările din regiune și țările OCDE sistemul de învățământ de la noi este echitabil într-o măsură mai mică. În același timp, în țara noastră învață mai mulți elevi din medii defavorizate și mai puțini elevi din medii favorizate; mai puțini elevi cu rezultate înalte și mai puțini elevi rezilienți, ceea ce afectează performanța țării noastre în cadrul evaluării PISA: aproape fiecare al doilea elev nu atinge un nivel minim de competențe. Performanța modestă se atestă în condițiile unei motivații limitate: jumătate din elevi nu au încredere în capacitățile lor, nu sunt ambițioși în privința traseului educațional și a planurilor de viitor.

Factori cauzali

Lipsa experienței de evaluare a gradului de manifestare a competențelor achiziționate de elevi/ studenți. Instrumente digitale de evaluare foarte puține și practică modestă în domeniu.

S-a constatat că promovarea mai multor reforme ce au avut drept scop declarat îmbunătățirea procesului de predare-învățare-evaluare a dus la creșterea finanțării, îmbunătățirea condițiilor fizice din școli, majorarea salariilor cadrelor didactice, asigurarea elevilor cu manuale școlare. Cu regret însă, reformele nu întotdeauna s-au axat și pe calitatea educației, nu au fost însoțite de o analiză pertinentă a impactului acestora asupra perspectivelor de integrare și afirmare socială a viitorilor absolvenți ai instituțiilor de învățământ general. Deși evaluările externe nu atestă regrese în rezultatele învățării, avansarea țărilor din regiune este cu mult mai pronunțată, țara noastră aflându-se în partea de jos a clasamentelor internaționale. Autonomia instituțiilor de învățământ general este limitată, iar statutul și imaginea cadrului didactic în societate nu mai corespund cerințelor unei societăți bazate pe cunoaștere.

Consecințe și riscuri

Scade competitivitatea sistemului, a performanței absolvenților etc. Identificarea posibilităților de implicare activă a elevilor și studenților în procesul de proiectare, desfășurare și evaluare a activităților educaționale, creșterii interesului pentru actul de învățare și motivației acestuia pentru rezultatele învățării.

4. Sistemul de învățământ se confruntă cu problema aplicării eficiente a TIC în educație și a asigurării cu softuri educaționale a procesului de învățământ.

Situație și argument

Dotarea cu mijloace TIC. Din cauza insuficienței mijloacelor alocate pentru informatizarea sectorului educației și utilizarea uneori improprie a acestora, disponibilitatea mijloacelor TIC în instituțiile de învățământ rămâne a fi redusă, fapt ce îngreunează implementarea instruirii asistate de calculator și a managementului educațional informatizat. Astfel, conforma datelor din Sistemul Informațional de Management Educațional al Ministerului Educației, Culturii și Cercetării (Tabelul 2), la un calculator din învățământul general revin, în medie pe țară, circa 9 elevi, fapt care face practic imposibilă aplicarea pe scară largă a instruirii asistate de calculator.

Tabelul 2. Asigurarea instituțiilor de învățământ general cu mijloace TIC

	Numărul de elevi ce revin la un calculator personal	Capacitatea conexiunii Internet raportată la o clasă, Mbps/Clasă	Capacitatea conexiunii Internet raportată la un elev, Mbps/Elev	Ponderea claselor dotate cu proiectoare multimedia	Ponderea claselor dotate cu table interactive
Rural	7,6	13,4	1,3	29,3%	7,1%
Urban	12,0	11,4	0,7	34,3%	11,6%
Total	8,7	12,9	1,1	30,8%	8,2%

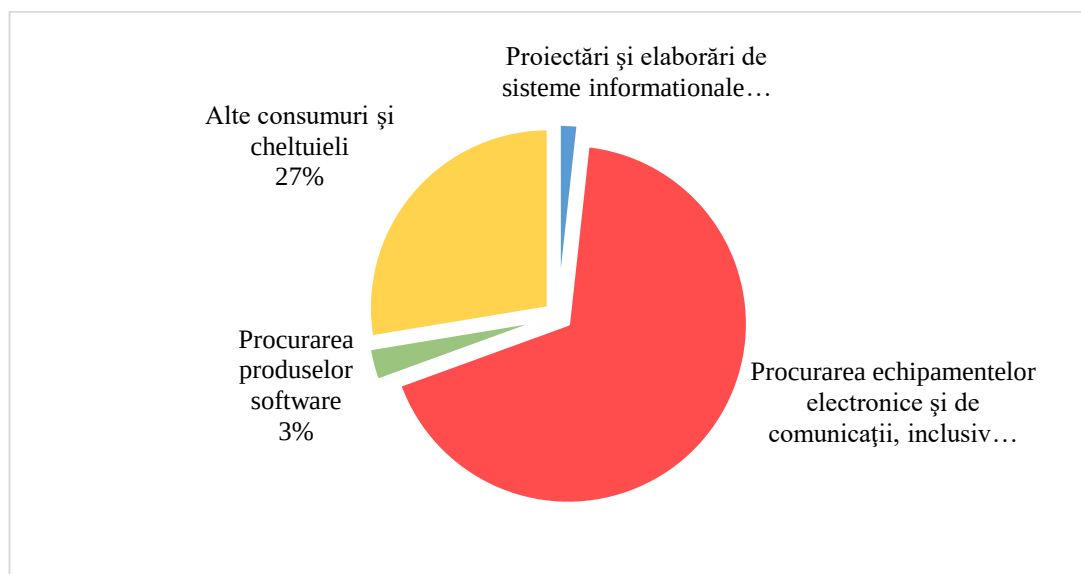
Sursa: Calculat în baza datelor SIME, situația la 1 septembrie 2020

Pe lângă lipsa calculatoarelor, instituțiile de învățământ se confruntă cu greutate și în cazul accesului la rețeaua globală Internet. Astfel, conexiunile actuale la Internet ale instituțiilor de învățământ general oferă fiecărui elev, în medie pe țară, o capacitate de transmisie de circa 1,1 Megabiți pe secundă, capacitate care este insuficientă pentru utilizarea efectivă a ultimelor generații de softuri educaționale interactive multimedia.

Deși în ultimii ani s-au făcut eforturi semnificative în dotarea instituțiilor de învățământ general cu proiectoare multimedia și table interactive, în medie pe țară, doar una din fiecare trei clase este dotată cu un proiector multimedia și doar una din fiecare cincisprezece clase este dotată cu o tablă interactivă. Prin alte cuvinte, în pofida faptului că mijloacele tehnice de învățare se află într-o continuă dezvoltare, în circa două treimi din clasele din Republica Moldova tabla și creta rămân principalul instrument de afișare a informațiilor.

Este cunoscut faptul că în absența produselor-program (*software*, softurilor) echipamente digitale sunt inutile. Mai mult ca atât, în cazul educației, doar disponibilitatea softurilor cu destinație generală – de procesare a textelor, de calcul tabelar, de navigare în Internet, de elaborarea a prezentărilor electronice etc. –, nu este suficientă pentru implementarea unei instruiți autentice, asistate de calculator. În lipsa softurilor specializate, denumite și softuri educaționale – lecții digitale multimedia, manuale electronice, laboratoare virtuale, teste electronice etc. –, mijloacele TIC pot fi utilizate mai mult doar pentru o transmitere pasivă a informației de la cadrul didactic la educabil, fără a asigura o implicare pleneră a fiecăruia din elevi în propria învățare.

În pofida acestor evidențe pedagogice, chiar și modestele mijloace financiare de circa 40-60 de milioane lei alocate anual pentru informatizarea educației sunt utilizate mai mult pentru procurarea echipamentelor și, mai puțin, pentru procurarea softurilor educaționale (Figura 9).

Sursa: Utilizarea Tehnologiilor Informației și Comunicațiilor pe timp de pandemie. Studiu sociologic. Institutul de Politici Publice, 2021

Figura 9. Distribuția cheltuielilor din învățământ pentru tehnologia informației, după destinații, anul 2018

Din datele prezentate în Figura 9 se observă că în anul 2018 pentru procurarea produselor software au fost alocate doar 3% din cele circa 57,6 milioane lei destinate informatizării învățământului. În consecință, până în prezent în sectorul educației nu există soluții informatice tip (softuri specializate) destinate managementului educațional la nivel de clasă, instituție de învățământ, organ local de specialitate în domeniul învățământului, softuri ce ar interacționa cu Sistemul Informațional de Management Educațional al Ministerului Educației, Culturii și Cercetării, cu Sistemul Automatizat de Prelucrare a Datelor al Agenției Naționale pentru

Curriculum și Evaluare, cu alte sisteme informaționale de stat. De asemenea, nu există un portal al educației, portal ce ar oferi acces la materialele didactice digitale: manualele multimedia, lecții interactive, laboratoare virtuale și, foarte important, obiecte interactive multimedia pe care cadrele didactice le-ar putea utiliza în mod creativ în propriile activități de predare-evaluare.

Accentuăm faptul că axarea doar pe procurarea de echipamente digitale, fără ca aceste procurări să includă și softurile corespunzătoare, inclusiv chiar și a celor de sistem, are consecințe negative semnificative. Astfel, în unele instituții de învățământ softurile utilizate sunt nelicențiate, nu se practică abonarea la softurile de sistem, la cele de aplicații generale, la softurile educaționale elaborate de companii și edituri specializate.

Evident, în lipsa softurilor licențiate, devine practic imposibilă protecția datelor cu caracter personal ale angajaților instituțiilor de învățământ, ale elevilor, studenților și părinților. Totodată, apar impedimente serioase în implementarea măsurilor de protecție contra fraudelor informatice și de garantare a siguranței copiilor, elevilor, studenților și angajaților instituțiilor de învățământ.

Competențele digitale ale cadrelor didactice. Un rol important în informatizarea educației îl are nivelul de dezvoltare a competențelor digitale ale cadrelor didactice. Pe parcursul ultimilor ani s-au întreprins mai multe acțiuni având drept scop “alfabetizarea digitală” a cadrelor didactice, adică formarea și dezvoltarea competențelor de utilizare a instrumentelor cu acțiune digitală destinate largului public. Evident, alfabetizarea digitală abilitază elevii, studenții și angajații instituțiilor de învățământ să stăpânească instrumentele cu acțiune digitală: echipamente, programe de calculator, rețele de calculatoare, infrastructura de comunicații digitale etc. Desigur, abilitățile digitale ale cadrelor didactice sunt laudabile și absolut necesare în cariera lor profesională. Problema constă însă, în măsură în care abilitățile digitale sunt valorificate în procesul de predare-învățare-evaluare. Cu regret, lucrurile în acest domeniu, se află într-o stare incipientă.

Conform rezultatelor unui sondajului desfășurat în anul 2021 în rândul cadrelor didactice și celor de conducere din instituțiile de învățământ general³⁵, distribuția orelor de clasă după tipul materialelor didactice digitale utilizate pune în evidență faptul că pe durata pandemiei preponderent au fost utilizate mijloacele de transmitere pasivă a informațiilor (citire, audiere și vizualizare): secvențe video – 41%; imagini pe suport digital – 41%; prezentări electronice – 39%; secvențe audio – 35%; texte pe suport digital – 31%. Mai puțin au fost utilizate mijloacele didactice digitale destinate învățării constructiviste, adică învățării prin acțiune: lecții electronice – doar 29%; jocuri didactice la calculator – 26%; teste electronice – 26%; experimente virtuale – 21%.

Evident, pentru orice pedagog este clar că simpla înlocuire a surselor tradiționale de informație (tabla, cartea, manualul, caietul elevului) cu cele digitale (fișiere, clipuri audio și video), trecerea de la comunicarea directă la comunicarea în spații virtuale (scrisori electronice, conferințe audio și video), substituirea interacțiunilor față-n-față cu cele efectuate prin intermediul programelor de calculator, nu prea duce la îmbunătățirea semnificativă a calității educației. Cu atât mai mult, fiind utilizate într-un mod impropriu, mijloacele digitale pot avea un impact negativ asupra acesteia. Prin urmare, alfabetizarea digitală trebuie tratată ca fiind doar un prim pas în modernizarea metodelor de predare-învățare-evaluare, pas care trebuie de făcut indiferent dacă suntem sau nu în criză, fie ea pandemică sau de altă natură.

Cadrele didactice manifestă prudență față de soluțiile digitale. După cum este și firesc, cadrele didactice tratează orice inovație prin prisma eventualelor beneficii oferite elevilor, dar și posibilelor neajunsuri care pot afecta rezultatele învățării, starea de bine a elevilor, productivitatea și eficiența muncii pedagogului. În acest context, sondajele ne arată că, ponderea cadrelor didactice care consideră că utilizarea mijloacelor oferite de tehnologia informației și comunicațiilor contribuie într-o măsură mare și medie la creșterea nivelului de dezvoltare a competențelor elevilor

³⁵ Utilizarea Tehnologiilor Informației și Comunicațiilor pe timp de pandemie. Studiu sociologic. Institutul de Politici Publice, 2021.

este de circa 79%. În același timp 21% dintre ei consideră că mijloacele respective nu contribuie sau că contribuie într-o măsură mică. În ceea ce privește îmbunătățirea rezultatelor învățării –, peste 70% dintre cadrele didactice consideră că utilizarea tehnologiilor contribuie în măsură mare și medie, pe când circa 27% consideră că ele nu contribuie sau contribuie nesemnificativ.

În ceea ce privește utilizarea tehnologiilor informației și comunicațiilor în asigurarea incluziunii elevilor cu CES, 51% dintre cadrele didactice consideră că acestea contribuie în măsură mare și medie, pe când 49 % că tehnologiile respective nu contribuie sau contribuie în mică măsură la acest lucru. Evident că, aceste date ale sondajului respectiv sunt alarmante, în prim plan scoțând problema insuficienței dotării școlilor cu tehnologii digitale asistive și instruirea cadrelor didactice în utilizarea acestora.

Circa 79% dintre cadrele didactice au indicat că utilizarea mijloacelor tehnologiei informației și comunicațiilor contribuie într-o măsură mare și medie la creșterea eficienței muncii pedagogului, iar alții 58% raportează și faptul că mijloacele TIC contribuie la reducerea volumului muncii de rutină pe care ei o făceau anterior.

Faptul că circa 40% dintre pedagogi nu prea văd avantajele utilizării mijloacelor oferite de tehnologia informației și comunicațiilor în eficientizarea propriei munci, semnaleză restanțe semnificative în digitalizarea managementului educațional: trecerea la raportări în bază de documente electronice, implementarea sistemelor-tip de management a învățării la nivel de clasă și de școală, integrarea acestora în Sistemul Informațional de Management Educațional (SIME) și Sistemul Automatizat de Prelucrare a Datelor (SAPD) al Agenției Naționale pentru Curriculum și Evaluare.

O explicație plauzibilă a persistenței atitudinilor prudente a unui număr semnificativ de cadre didactice față de utilizarea mijloacelor TIC constă în faptul că în condițiile unei lipse de echipamente digitale și softuri educaționale, implementarea *Standardelor de competențe digitale ale cadrelor didactice și celor de conducere* și a *Standardelor de competențe digitale ale elevilor* în volum deplin nu a fost posibilă. Este evident necesitatea trecerii cât mai urgente de la *alfabetizarea digitală*, prevăzută de standardele în cauză doar ca o primă etapă în informatizarea educației, la *pedagogia digitală*, definită ca arta de a valorifica în scopuri didactice multiplele oportunități de învățare, oferite de instrumentele cu acțiune digitală.

Mai mult ca atât, este important ca *Standardele de competențe digitale* să fie încorporate în programele de atestare a cadrelor didactice și cele de conducere, în evaluările naționale din cadrul învățământului gimnazial și cel liceal. Concomitent, trebuie să fie asigurată și trecerea de la metodelor tradiționale de management al claselor, grupelor, instituțiilor de învățământ și al sistemului educațional în ansamblu la metodele bazate pe sistemele informaționale moderne de management educațional.

Factori cauzali

- În politicile educaționale informatizarea educației nu a fost stabilită ca o prioritate a sectorului.
- Elaborarea și aprobarea standardelor referitoare la informatizarea educației nu a fost urmată de crearea și implementarea unor mecanisme efective de implementare a acestora.
- Lipsa unor mecanisme de evaluare și certificarea a competențelor digitale ale angajaților din sistemul de învățământ.
- Lipsa unor politici tehnice atotcuprinzătoare în domeniul echipamentelor și produselor program utilizate în instituțiile de învățământ de toate nivelele.
- Axarea eforturilor de formare inițială și continuă a angajaților din sectorul educației pe “alfabetizarea digitală”, activitate specifică deceniilor precedente, și, mai puțin, pe “pedagogia digitală”.

Consecințe și riscuri

- Ineficiența învățării și a managementului educațional, persistența și chiar apariția de noi obstacole în implementarea pedagogiilor moderne, bazate pe învățarea constructivistă.
- Utilizarea inefficientă a resurselor materiale și financiare destinate informatizării sectorului educației.
- Aglomerarea sectorului educației cu soluții fragmentate TIC, fapt ce împiedică în continuare

implementarea unor suporturi digitale unitare, destinate instruirii asistate de calculator și managementului educațional. • Reziliența scăzută a sectorului educație față de eventualele crize pandemice și/ sau de altă natură. • Obstacole în extinderea educației pe parcursul întregii vieți, în special în dezvoltarea învățământului la distanță, în dezvoltarea competențelor în contexte nonformale și informale de învățare.

5. Sistemul (subsistemul) educației nonformale nu asigură, în mare parte, necesitățile și opțiunile elevilor, tinerilor și a adulților, fiind gestionat neeficient.

Situație și argument

Problema eficienței educației nonformale în Republica Moldova trebuie privită din două perspective (aspecte): educația nonformală a elevilor realizată prin învățământul extrașcolar (art.36, cap.VII din *Codul Educației al Republicii Moldova*, 2014); educația nonformală a adulților realizată prin formarea profesională și nonprofesională continuă (formarea culturii generale/ dezvoltarea personală).

(1) *Educația nonformală a elevilor conform Cadrului de referință al educației și învățământului extrașcolar din Republica Moldova*, (2020) se structurează pe domenii (Cultură și Societate; Arte; Știință, Tehnică, Tehnologii; Sport, Turism și Agrement) și profiluri. Fiecare domeniu include în structura sa mai multe profiluri. În urma cartografierii instituțiilor/ structurilor ce prestează servicii de educație și învățământ extrașcolar au fost obținute următoarele date (a se vedea Tabelul 3):

Tabelul 3. Instituții de învățământ extrașcolar versus numărul de copii/ elevi

Tipul instituției	2010		2019	
	Instituții	Copii/ elevi (mii)	Instituții	Copii/ elevi (mii)
<i>Centre (case) de creație</i>	46	31,6	49	32,3
<i>Centre de creație tehnică</i>	9	6,7	9	5,5
<i>Centre ale tinerilor naturaliști</i>	4	1,9	2	1,5
<i>Centre ale tinerilor turiști</i>	3	1,6	3	1,4
<i>Școli de muzică, arte și arte plastice pentru copii</i>	112	18,1	118	22,1
<i>Biblioteci pentru copii</i>	139	133,2	114	103,8
<i>Instituții publice de sport</i>	86	33,8	99	37,1

Sursa: Anuarul statistic, 2020

Analizând aceste date statistice, dar și datele din Raportul ”*Evaluarea cuprinzătoare a sectorului educațional din Republica Moldova*” (2019) din perspectiva problematicii educației și învățământului extrașcolar putem constata următoarele:

- În ultimii zece ani s-a înregistrat o creștere ușoară a numărului de elevi înscriși implicați în activitățile cercurilor respective. Totodată, procentajul de acești copii/ elevi în raport cu numărul total de copii/ elevi este unul foarte mic – cca 20-30%. De menționat, un număr mare de copii/ elevi frecventează mai multe cercuri. Există și o mare discrepanță dintre numărul de copii/ elevi care frecventează cercurile respective din domeniul Arte, domeniul Sport, Turism și Agrement și numărul de copii/ elevi care preferă alte domenii și profiluri. Se atestă și o mare discrepanță privind accesul copiilor/ elevilor la educația și învățământul extrașcolar din zonele rurale și cele urbane. Instituțiile de învățământ din zonele rurale în mare parte nu dispun de cadre didactice pentru domeniul educației și învățământului extrașcolar; dar și de alte resurse: didactice, financiare, logistice etc.

- În ultimii zece ani a crescut nesemnificativ numărul de Centre de creație de la 46 în anul 2010 până la 49 în anul 2019, precum a crescut și numărul de Școli de Muzică, Arte și Arte plastice de la 112 în anul 2010 la 118 în anul 2019, astfel a crescut și numărul de copii/ elevi înscriși în instituțiile date. Ca și în cazul cercurilor școlare, copiii/ elevii preferă să se înscrie la activitățile din domeniul Arte, domeniul Sport, Turism și Agrement.
- În ultimii zece ani s-a acutizat și problema cadrelor didactice pentru educația și învățământul extrașcolar. Pe de o parte, activitatea didactică în instituțiile de educație și învățământ extrașcolar nu este atractivă, pe de altă parte, este realizată foarte des de specialiști fără studii psihopedagogice. De menționat, că în Republica Moldova nu există un sistem funcțional de formare inițială și continue a cadrelor didactice pentru educația și învățământul extrașcolar.

Managementul educației și învățământului extrașcolar este neeficient, în mare parte, din mai multe considerente: apartenența instituțiilor de educație și învățământ extrașcolar diferitor fondatori, lipsa unui concept clar de gestionare a acestui subsistem etc.

Factori cauzali

• Lipsa unor politici clare în domeniul educației extrașcolare relevante și coerente educației formale a elevilor. • Lipsa unui concept modern de management al educației și învățământului extrașcolar. • Nivelul scăzut de interacțiune a diferitor sectoare care au în subordine instituțiile de educație și învățământ extrașcolar. • Nivelul scăzut de profesionalizare a cadrelor didactice din sistemul educației extrașcolare.

Consecințe și riscuri

Nerezolvarea problemelor în domeniul educației și învățământului extrașcolar va avea următoarele

Consecințe:

• Instituțiile de educație și învățământ extrașcolar nu vor putea să asigure continuitatea, complementaritatea și extinderea educației formale. • Instituțiile de educație și învățământ extrașcolar nu vor putea să asigure nevoiile, interesele, opțiunile unui număr mare de elevi, având accesul limitat la acest tip de servicii.

Riscuri:

• Disfuncționalitatea educației și învățământului extrașcolar care va influența asupra calității sistemului de educație, în general, dar și asupra formării personalității elevilor.

(2) Educația nonformală a adulților vizează ansamblul proceselor de învățare nonformală, în care sunt implicate persoane de vârstă adultă încadrați în activitatea profesională sau aflați în afara activității profesionale în scopul formării și/ sau dezvoltării de noi competențe, dezvoltării profesionale și/ sau sociale (culturale).

Această definiție distinge foarte clar două aspecte ale educației nonformale a adulților: *formarea continuă profesională* și *formarea continuă nonprofesională* (formarea culturii generale). Totodată, formarea continuă profesională poate fi realizată în cadrul formal și cel nonformal.

La etapa actuală sistemul de educație nonformală a adulților cuprinde prestatori de stat și prestatori privați axați pe următoarele aspecte:

- perfecționarea profesională a competențelor pe anumite domenii: cadre didactice, funcționari, agricultori, contabili, auditori etc. (centrele ramurale/ sectoriale de instruire, instituții de stat - Institutul de Științe ale Educației, centrele de instruire continuă pe lângă instituțiile de învățământ superior, instituții private nonprofit - Centrul Educațional „Pro Didactica”, Agenția Națională de Dezvoltare Rurală, Congresul Autorităților Locale din Moldova, etc.);
- formare profesională și recalificare: șomeri, muncitori, manageri etc. (întreprinderi, instituțiile angajate de ANOFM, Camera de Comerț și Industrie, Institutul Muncii, Patronatele etc.);

- formarea unor competențe specifice: șoferie, limbi străine, contabilitate, frizerie etc. (instituții private, cel mai frecvent comerciale - școli auto, centre de limbi străine, instituții de învățământ superior etc.);
- cursuri de scurtă durată de dezvoltare personală pe diverse tematici: populația generală (instituțiile private nonprofit/ organizațiile neguvernamentale);
- cursurile individualizate în diverse domenii: populația generală, dar mai frecvent pentru tineri (instituții de stat - case de creație, case de cultură, școli de arte, dar și persoanele fizice).

Cum se afirmă în ”*Raportul de evaluare cuprinzătoare a sectorului educațional din Republica Moldova*” (2019) există puține date statistice privind gragul de cuprindere al adulților în educația nonformală (de cultură generală).

De menționat, că ultimele decenii tot mai frecvent se evidențiază rolul învățământului nonformal profesional (formării profesionale continue), având ca motiv schimbările rapide în toate domeniile de activitate. În acest sens putem constata existența unor sisteme bine organizate de formare profesională continuă în divers domenii: *Educație, Sănătate, Administrare publică* etc. Înșã problema calității acestor formări rămâne una actuală (*a se vedea ”Raportul de evaluare cuprinzătoare a sectorului educațional din Republica Moldova”, 2019*):

- nivelul scăzut de pregătire a unui număr mare de formatori în domeniul educației nonformale a adulților;
- dezvoltarea rețelei de instituții prestatoare de servicii de formare continuă nu corespunde în mare parte necesităților domeniilor respective;
- nivelul scăzut de valorificare/ implementare în practică a inovațiilor asimilate în cadrul cursurilor de formare;
- nivelul scăzut de oferte educaționale axate pe nevoile individuale și instituționale a beneficiarilor;
- nivelul scăzut de accesibilitate a populației la servicii de educație nonformală a adulților;
- lipsa serviciilor de marketing în domeniul educației adulților;
- lipsa unui cadru conceptual și metodologic al educației adulților;
- nivelul scăzut de motivare a beneficiarilor pentru formarea continuă.

Factori cauzali

• Cadrul normativ din Republica Moldova nu reglementează suficient de clar conceptul, structura și organizarea educației nonformale a adulților. • Nivelul scăzut de finanțare a sistemului de educației a adulților. • Insuficiența datelor statistice comparative privind educația profesională și nonprofesională a adulților devine un impediment în stabilirea strategiilor de dezvoltare a acestui sistem de educație (nonformală). • Nivelul scăzut de cercetări al problematicii din domeniul educației nonformale a adulților.

Consecințe și riscuri

Nerezolvarea problemelor ale educației nonformale a adulților va genera: scăderea accesului și motivării adulților pentru formarea continuă profesională și nonprofesională; scăderea profesionalismului, dar și a culturii generale a unui grup mare de adulți; scădere calității și a performanțelor în diferite domenii ale societății; disfuncționalitatea sistemului de educație nonformală a adulților.

5. SISTEMUL DE ÎNVĂȚĂMÂNT ȘI CERCETAREA ȘTIINȚIFICĂ

- 1. Cercetarea științifică în cadrul universitar se confruntă cu problemele legate de sistemul binar de cercetare și educație, de segregare puternică dintre activitățile de instruire și activitățile de cercetare, de managementul neeficient al domeniului investigațional, de nivelul scăzut de corelare a învățământului superior – cercetării – pieței muncii.**

Cercetarea științifică universitară se confruntă cu aceleași probleme ca și întregul sistem de cercetare științifică la nivel național: lipsa consensului privind paradigma conceptuală, metodologică și managerială a cercetării științifice în Republica Moldova. Nivelul scăzut de finanțare a cercetărilor științifice în raport cu alte state, dar și în raport cu nevoile domeniilor de cercetare; finanțarea asincronă a cercetărilor științifice în raport cu actualitatea și necesitatea acestora pentru dezvoltarea durabilă a țării, dar și pentru dezvoltarea științelor; descreșterea numărului de personal angajat în cercetare, inclusiv a tinerilor, mecanismul imperfect de organizare a concursurilor de proiecte de cercetare etc.

Situație și argument

În descrierea și argumentarea situației în domeniul cercetării și inovării noi ne-am bazat pe: Programul național în domeniul cercetării și inovării pentru anii 2020-2023 (Anexă la Hotărârea Guvernului nr.381/2019); Peer Review: Evaluarea inter pares a sistemului de Cercetare și Inovare al Republicii Moldova (Uniunea Europeană, 2018); Raportul asupra stării științei în Republica Moldova în anul 2019 (Academia de științe a Moldovei, Hotărârea nr. V/1, sesiunea a V-a a Adunării Generale a AȘM din 30 iunie 2020).

În toate documentele menționate se constată că problemele din sistemul de cercetare și inovare pot fi privite din următoarele aspecte:

- ***Aspectul financiar***

Cheltuielile pentru cercetare și inovare în republica Moldova per capita insumează aproximativ 6,6 €, de 80 de ori mai puțin decât media Uniunii Europene (*a se vedea* Peer Review: Evaluarea inter pares a sistemului de Cercetare și Inovare al Republicii Moldova, Uniunea Europeană, 2018).

Cheltuielile pentru activitatea de cercetare științifică constituie cca 0,24% din produsul intern brut (PIB) ce este infim comparativ cu țările europene (*a se vedea* Raportul asupra stării științei în Republica Moldova în anul 2019, Academia de științe a Moldovei, Hotărârea nr. V/1, sesiunea a V-a a Adunării Generale a AȘM din 30 iunie 2020).

De menționat că ultimii ani cheltuielile pentru activitatea de cercetare-dezvoltare sunt în scădere (*a se vedea* Figura 10).

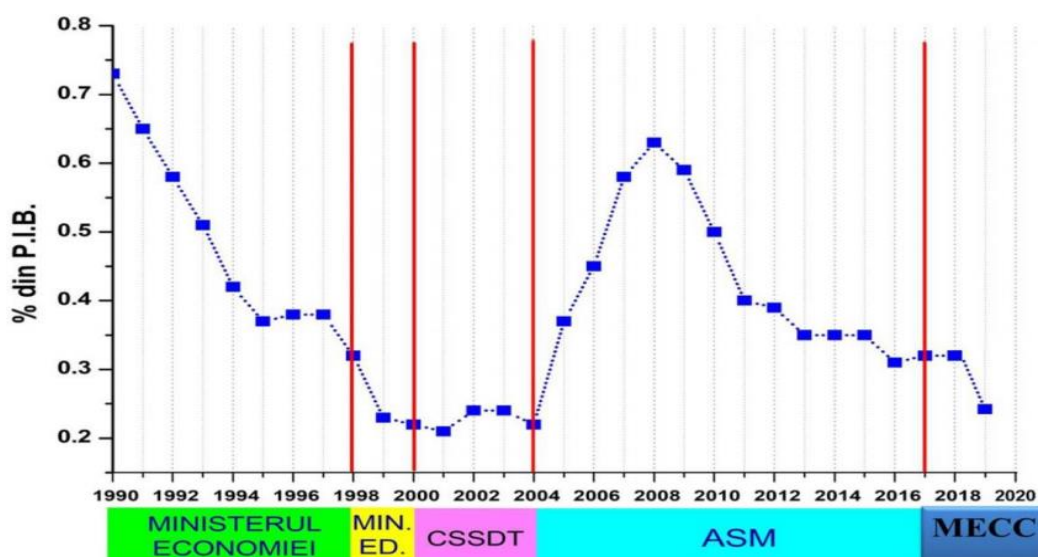

Fig.10. Finanțarea domeniilor cercetării și inovării în perioada 1990-2019

Alocațiile distribuite prin coordonare de ministerele de resort către organizațiile de drept public subordonate acestora s-au repartizat în felul următor: MECC - 6528,0 mii lei (pentru desfășurarea a 62 de proiecte de cercetare); MSMPS - 2010,0 mii lei (pentru 17 proiecte de cercetare); MADRM - 849,3 mii lei (pentru 6 proiecte de cercetare).

În total, au fost desfășurate 56 de proiecte de cercetare la instituții de învățământ superior cu un volum de finanțare de 4538,6 mii lei și 62 de proiecte la instituțiile de cercetare cu volumul de finanțare de 6528,0 mii lei.

În plan cantitativ, sumele alocate cercetării și inovării sunt insuficiente, lăsând amprentă asupra calității. Se acutizează necesitatea consolidării și interconectării infrastructurii de cercetare și inovare existente și îmbunătățirea mecanismului de finanțare a domeniilor cercetării și inovării.

De menționat că ponderea cheltuielilor pentru activitatea de cercetare-dezvoltare în cadrul universitar este cu mult mai mică decât pentru activitatea respectivă în cadrul altor sectoare, pe când potențialul uman este mai mare în cadrul universitar.

- *Aspectul uman*

În ultimele decenii cariera în cercetare nu este topul preferințelor, inclusiv a tinerilor. În anul 2018, numărul doctoranzilor constituind 1569 de persoane, cu cca 50 și, respectiv 100 de persoane mai puțin decât în anii 2017 și 2016.

De menționat că numărul cercetătorilor raportat la un milion de locuitori este de 4,5 ori mai mic în republica Moldova decât media europeană.

Este în scădere numărul *personalului de conducere, științifico-didactic și didactic* care realizează activități de cercetare - inovare în universități. La 1 octombrie 2020, în instituțiile de învățământ superior și-au desfășurat activitatea 4,1 mii persoane (personal de bază), cu 4,7% mai puțin comparativ cu anul de studii 2019/20. Din total personal, 2,4 mii persoane dețin titlu științific (sau 58,5%), dintre care 87,0% de doctor în științe și 13,0% de doctor habilitat. Ponderea femeilor din numărul total de personal este de 54,4%, fiind mai mare în cazul personalului didactic (60,2%), funcției de lector universitar (59,1%) și de conferențiar universitar (54,9%).

Pentru optimizarea calității și dinamizarea proceselor de cercetare și inovare se impune perfecționarea cadrului normativ din domeniile cercetării și inovării, crearea unei platforme de date cu privire la cercetătorii și rezultatele științifice cu acces deschis, consolidarea și interconectarea infrastructurii de cercetare și inovare existente, cadrul normativ privind cooperarea internațională.

- *Aspectul conexiunii cu piața muncii*

O vulnerabilitate menționată în mod constant în contextul relevanței activităților științifice ține de conexiunea slabă dintre comunitatea științifică și mediul de afaceri. Lipsa dialogului dintre reprezentanții celor două sfere la nivel național are drept rezultat nu doar gradul redus de implementare a rezultatelor cercetării, dar și nivelul scăzut de absorbție a noilor tehnologii (inclusiv din exterior) de către mediul de afaceri. Potrivit studiului Biroului Național de Statistică – Activitatea de inovare a întreprinderilor în Republica Moldova în anii 2015-2016, în cadrul activității de cooperare privind inovarea de produse și procese doar 13% dintre întreprinderile inovatoare au indicat universitățile și instituțiile de cercetare drept parteneri de cooperare, 28% au indicat ca parteneri de cooperare furnizorii de echipamente, materiale, componente sau software, 26% – alte întreprinderi, iar 25% – clienții sau cumpărătorii.

- *Aspectul macropoliticilor în domeniul cercetării și inovării*

Republica Moldova cu cca 3,5 milioane de locuitori, cu o infrastructură învechită, cu o economie în criză de mai mulți ani, cu alte cuvinte, cu un potențial uman, economic redus nu poate avea un sistem de cercetări științifice, comparabil cu țările mari și cu un nivel înalt de dezvoltare socioeconomică. Sistemul de cercetare din Republica Moldova nu dispune de oportunități de a acoperi în egală măsură toate științele și toate domeniile de dezvoltare a societății. În acest context, viitoarea *Concepție a dezvoltării cercetării și inovării în Republica Moldova*, inclusiv în cadrul universitar, va trebui să se axeze pe prioritățile naționale, tradiții și potențialul școlilor științifice, dar și pe cooperarea cu centrele științifice din alte țări.

Factori cauzali

• Lipsa unui concept al cercetării și inovării în Republica Moldova axat pe un consens național, dar și pe oportunitățile reale umane, manageriale, financiare, infrastructurale de realizare a sistemului binar de cercetare și educație și ca urmare construirea unei paradigme moderne a cercetării și inovării. • Finanțarea insuficientă a cercetărilor științifice, în genere, și în cadrul universitar, în special, fără trend de majorare în perspectiva apropiată. • Scăderea în continuare a prestigiului celor ce activează în domeniul cercetării și inovării. Resursele umane nu dispun de potențial și oportunități de a concura la nivel internațional cu centrele prestigioase de cercetare, în cazul dat cu universitățile din top 1000. • Nivelul scăzut de interconexiune dintre învățământ – cercetare – piața muncii. Foarte des rezultatele cercetărilor științifice se apreciază doar din perspectiva publicațiilor în Reviste științifice indexate baze de date internaționale prestigioase și nu din perspectiva impactului real asupra economiei și formării resurselor pentru piața muncii. • Nu există criterii de diminuare a decalajului dintre domeniile de interes științific în contextul Republicii Moldova, având ca puncte de pornire: potențialul țării, nivelul de dezvoltare a diferitor sectoare a economiei naționale, perspectivele dezvoltării acestor sectoare etc. (*de exemplu*, dacă perspectivele dezvoltării industriei sunt conturate și reale, atunci pentru perioada respectivă cercetările trebuie să fie axate pe problematica legată de industrie). • Infrastructura de cercetare este depășită moral și fizic și nu corespunde exigențelor tehnologiilor moderne. • Nu toate universitățile din Republica Moldova, participante la concursul de proiectelor de cercetare-inovare din programul de stat, au obținut finanțare cel puțin pentru un proiect. Astfel, universitățile respective rămân pentru 3 ani (până la următorul concurs de proiecte) fără finanțare. • Nivelul scăzut de implicare a cadrelor didactice universitare și a studenților în activitățile de cercetare în cadrul proiectelor instituționale, dar și celor internaționale.

Consecințe și riscuri

Nerezolvarea problemelor identificate în sfera științei, inclusiv celei universitare în perspectiva apropiată va agrava și în continuare funcționalitatea acesteia și ca consecință dezvoltarea socioeconomică a țării.

De menționat că toate reformele în Republica Moldova indiferent de sector, nu vor fi eficiente fără asistența științifică.

2. Sistemul de învățământ se confruntă cu insuficiența unor cercetări științifice în domeniul sociologiei educației, psihologiei educației și științelor educației, relevante problemelor cu care se confruntă educația și lipsa unui mecanism eficient de implementare a rezultatelor științifice valoroase.

Situație și argument

În ultimele cel puțin trei decenii la nivel național n-a fost realizat nici un studiu privind starea Științelor educației, inclusiv Psihologiei și Sociologiei educației și influența acestora asupra dezvoltării sistemului de învățământ:

- Care a fost impactul Proiectelor instituționale de cercetare asupra funcționalității învățământului?;
- Rezultatele căror teze de doctorat real au fost implementate în sistemul de învățământ în Republica Moldova? etc.

Perspectivile dezvoltării Științelor educației, Psihologiei și Sociologiei educației nu sunt îmbucurătoare.

Analiza rezultatelor Concursului "Program de Stat (2020-2023)" ne permite să constatăm următoarele:

- Din numărul total de proiecte la nivel național 146 numai 12 proiecte sunt din domeniul *Științelor educației*, ceea ce constituie 8%, pe când la domeniul *Sănătate* – 40 de proiecte (27%), *Agricultură și securitate alimentară* – 27 proiecte (18%), *Mediu și schimbări climatice* – 26 proiecte (18%). Volumul de finanțare, de exemplu a domeniului *Sănătate* este

cu 29224,500 mii lei (MD) mai mare decât volumul de finanțare a domeniului *Științelor educației*, care constituie doar 7,756 mii lei (MD), iar finanțarea domeniului *Mediu și schimbări climatice* este cu 38151,000 mii lei (MD) mai mare decât pentru domeniul *Științelor educației* etc. Din volumul total de finanțare a proiectelor științifice instituționale numai 3% sunt pentru proiecte din sistemul de educație.

- Din 12 proiecte pentru domeniul *Științelor educației* – 4 proiecte țin de învățământul general, 2 proiecte – de învățământul superior agrar, 2 proiecte – de formare profesională continuă a cadrelor didactice, 1 proiect – de educația nonformală și 1 proiect – de filosofia educației. De menționat că la mai multe dimensiuni ale Științelor educației nu se efectuează nici o cercetare: de exemplu, *educația timpurie, didactica disciplinelor școlare, educația în familie, management educațional, învățământ profesional tehnic, secundar și postsecundar, pedagogia profesională* etc.

Totodată, trebuie de menționat că cercetările științifice în domeniile *Psihologiei educației, Sociologiei educației și Științele educației* din instituțiile de învățământ superior se realizează de cadrele științifico-didactice, preponderent, angajate prin cumul intern.

Un loc aparte în structura sistemului de cercetări științifice în domeniile *Psihologiei și Științelor educației* îl ocupă Institutul de Științe ale Educației, care direct are menirea de a efectua cercetări științifice în domeniile date. În cadrul Institutului de Științe ale Educației activează 24 doctori titulari, dintre care 3 doctori habilitați și 21 doctori în științe. Pe de o parte, Institutul de Științe ale Educației participă la concursul de proiecte instituționale, organizat de ANCD, pe de altă parte, îndeplinește unele investigații la solicitarea Ministerului Educației, Culturii și Cercetării al Republicii Moldova. În perspectivă Institutul de Științe ale Educației va trebui să se axeze mai pronunțat pe cercetări aplicative asupra tematicilor la comanda Ministerului Educației, Culturii și Cercetării și la necesitatea dezvoltării sistemului de învățământ.

Factori cauzali

• *Științele ale educației* nu sunt reprezentate în sistemul priorităților de stat, ca domeniu desinvestat, alături de celelalte priorități, cum ar fi *Sănătate, Agricultură durabilă, Mediul și schimbările climatice* etc. În acest sens, *Științele ale educației* fac parte din prioritatea strategică IV: *Provocări societale*. • În elaborarea de politici și strategii de dezvoltare a sistemului educațional, deseori nu se ține cont de rezultatele cercetărilor științifice, ce reflectă realitățile Republicii Moldova. • Finanțarea insuficientă a proiectelor științifice în domeniile *Psihologiei, Sociologiei educației și Științelor educației*. • Lipsa unui sistem de marketing al nevoilor și problemelor din învățământ ca domenii și obiecte de cercetare științifică. • Nevalorificarea în plină măsură a potențialului uman în domeniile *Psihologiei, Sociologiei educației și Științelor educației*. • Lipsa unor mecanisme eficiente de aplicare în practică a rezultatelor cercetărilor științifice, realizate prin studii de doctorat și postdoctorat. • Nivelul scăzut de coordonare a cercetărilor științifice în domeniile *Psihologiei, Sociologiei educației și Științelor educației* la nivel național etc.

Consecințe și riscuri

Nerezolvarea problemelor în domeniul cercetării va afecta calitatea reformelor în sistemul de învățământ și respectiv calitatea educației în genere.

• Elaborarea unor documente de politici și strategii, structurare, corelate cu tendințele internaționale, dar cu șanse reduse de realizare în condițiile Republicii Moldova. • Lipsa legăturii consolidate dintre domeniile de cercetare și sistemul educațional. • Lipsa (pe alocuri), sau insuficiența unor repere științifico-metodologice de rezolvare a problemelor din domeniul educațional. • O politică lacunară și mecanisme mai puțin eficiente de dezvoltare a sistemului de învățământ.

6. CULTURA ORGANIZAȚIONALĂ ȘI EDUCAȚIONALĂ LA NIVEL DE SISTEM ȘI LA NIVEL INSTITUȚIONAL

1. Sistemul de învățământ se confruntă cu problema rețelelor de instituții de învățământ, cauzată de scăderea bruscă a numărului de elevi/ studenți, dar și de capacitatea acestuia de a asigura calitatea educației.

Situație și argument

În ultimii ani a fost stabilit cadrul normativ și operațional pentru realizarea cartografierii instituțiilor de învățământ. Pe pagina web a MECC este accesibilă această bază de date care poate fi foarte utilă în managementul educațional la nivel de optimizare a rețelei instituțiilor de învățământ. Totodată, ca și în alte cazuri, pentru Republica Moldova este specific fenomenul când nu toată informația disponibilă este eficient și la timp utilizată pentru luarea deciziilor.

Conform datelor furnizate de Biroul National de Statistică în anul de studii 2020/21, rețeaua *unităților școlare din învățământul primar și secundar general* este alcătuită din 106 școli primare, 787 gimnazii, 338 licee și 10 școli pentru copii cu deficiențe în dezvoltarea intelectuală sau fizică². Din totalul de 1241 instituții de învățământ primar și secundar general, 98,1% aparțin sectorului public și 74,5% funcționează în mediul rural.

Optimizarea rețelei de instituții școlare este un proces continuu, care este condiționat de tendința de a eficientiza cheltuielile în educație, astfel încât banii să nu se reducă doar pentru întreținere și salarii, ci și pentru dezvoltarea bazei tehnico-materiale, lucru care, cu mare părere de rău, în ultimii ani cu greu s-a făcut. Suplimentar, optimizarea rețelei de instituții școlare crește accesul copiilor la educație de calitate.

S-a redus substanțial și numărul de studenți. În anul universitar 2019/2020 numărul studenților a atins cote mai mici de 48.000, număr ce denotă scăderea de peste două ori a studenți înmatriculați în instituțiile de învățământ public în raport cu anul universitar 2006/2007 când s-a atins apogeul în ceea ce privește totalul studenților înmatriculați doar în universitățile de stat (peste 106.000). Spre deosebire de școlile profesionale și colegii, scăderea numărului de studenți a afectat mai puternic universitățile.

Apare nevoia de reforme structurale radicale a sectorului de învățământ superior, aflat în declin sever. Guvernul Republicii Moldova a demarat procesul de optimizare a cheltuielilor publice în învățământului superior prin reducerea numărului de universități, reducerea personalului managerial și introducerea unui sistem de admitere electronică, dar procesul de raționalizare/ consolidare instituțională rămâne a fi doar în stare incipientă.

În anul de studii 2020-2021, rețeaua *instituțiilor de învățământ superior* este formată din 24 unități, inclusiv 16 instituții de stat (cu 2 unități mai puține față de 2019/20³) și 8 instituții private (cu 1 unitate mai puțin față de 2019/2020) Majoritatea instituțiilor de învățământ superior își au sediul în municipiul Chișinău – 20 unități, câte 1 unitate – în municipiile Bălți, Cahul, Comrat și orașul Taraclia. Zonele geografice de amplasare a universităților sunt centru (20 universități, mun. Chișinău), sud (3 universități), nord (1 universitate).

În anul 2020, a început procesul de fuzionare a universităților, dar problemele de ordin politic, instabilitatea, fac deficilă optimizarea sistemului de învățământ superior. La moment sistemul învățământului superior este într-o perioadă de tranziție: pe de o parte, conceptual, a aderat la noua concepție și la spațiul european unic al învățământului superior, pe de altă parte lipsa mijloacelor financiare, bazei tehnico-materiale, iar pe unele segmente și deficitul personalului științifico-didactic, fac deficilă consolidarea unei paradigme universitare moderne. Cu dificultăți accentuate se confruntă universitățile regionale create în perioada anilor 90. Lipsa studenților, a tradițiilor învățământului universitar, școlilor științifice, generează condiții doar pentru realizarea instruirii cadrelor, fără posibilitatea consolidării segmentului ceretării științifice.

Factori cauzali

• Scăderea ratei fertilității feminine și problemele demografice. • Emigrarea externă masivă și depopularea spațiului rural. • Scăderea populației de vârstă școlară, atât ca număr absolut, cât și ca pondere în populația totală, cu păstrarea tendinței date în viitorul previzibil. • Lipsa atractivității și competitivității instituțiilor de învățământ superior. • Facilitățile atractive oferite de universitățile de din afară. • Perpetuarea din inerție a tendinței de a face afaceri în învățământul superior, prin atragerea tinerilor în instituțiile private învățământ superior, nu neapărat calitatea studiilor fiind scopul ofertei și cererii de educație. • Instabilitatea politică, guverne de scurtă durată, nu reușesc să impună o voință politică pentru a optimiza sistemul de învățământ. • Lipsa de deschidere a conducerii universităților și colectivelor academice pentru colaborare și identificarea soluțiilor de consolidare a sistemului de învățământ superior.

Consecințe și riscuri

• Tendințele respective ar putea spori costurile unitare în sistemul educațional. • Republica Moldova riscă să aibă un sistem de învățământ depopulat (elevi și cadre didactice), în cazul când nu va depune eforturi conjugate de asigurare a educației de calitate pentru toți. Infrastructura școlară necesită adaptare la tendința de scădere a populației școlare la toate treptele, inclusiv prin intervenții și raționalizări la nivel de unitate școlară, prin introducerea pe scară largă a tehnologiilor digitale și nu doar prin comasarea unităților școlare. • Se va consolida percepția socială despre un învățământ superior de calitate joasă. • Se vor diminua capacitățile unor școli științifice/universitare (științele exacte, domeniul IT).

Din cauza declinului demografic s-a diminuat și numărul studenților, ceea ce a subminat resursele proprii ale universităților și crescut dependența acestora de bugetul de stat. Alocările din partea bugetului de stat au stagnat însă în termeni reali, iar numărul locurilor cu finanțare la buget nu a fost ajustat la evoluțiile demografice. Pentru a diminua impactul demografic și a diversifica sursele de finanțare, universitățile încearcă să atragă studenți străini, însă procesul se desfășoară deocamdată lent. Un nou mecanism de finanțare a universităților, implementat, țintește stimularea concurenței și performanței universităților.

2. Sistemul de învățământ se confruntă cu un nivel scăzut de cultură a calității bazată pe un sistem de valori recunoscut și asumat pe termen lung, lipsa unor acțiuni sistemice de promovare a culturii calității; menținerea paradigmei manageriale de tip centralizat; păstrarea mecanismului birocratic de implementare și monitorizare a reformelor; ponderea cadrelor de conducere fără pregătire managerială; grad scăzut de implicare în actul decizional al cadrelor didactice, elevilor, părinților, reprezentanților comunității.

Situație și argument

„Cultura rutinei” manifestată prin: lipsă de inițiativă, birocratie excesivă, așteptare continuă a indicațiilor de mai sus, teama managerilor și a profesorilor de a-și asuma inițiative; centrarea excesivă pe ofertantul de educație și nu pe copil/elev/student; inegalitatea în relația *profesor-elevi* și conformitatea față de reguli, se perpetuează constant, elevii rămânând dependenți de profesori, supuși presiunii atât în școală, cât și în familie, societate; evitarea incertitudinii de către cadrele didactice, care percep schimbarea doar ca cerință impusă, nu și necesară; prăpastia dintre generații la nivel de efectiv didactic; sentimentul ineficienței și/sau al inutilității școlii/ al educației – *blochează eforturile de promovare a reformelor în educație.*

Menținerea disfuncționalităților la nivel de cultură managerială, manifestate prin: centralizarea puterii la un număr restrâns de persoane cu poziții manageriale în instituție; mimarea performanței, inclusiv prin raportări false, exacerbarea valorii informațiilor transmise; obișnuința de a improviza, în detrimentul calității, ignorarea calității ca principală condiție a competitivității; manifestarea tendinței de a conduce în manieră empirică, fără a urmări îndeaproape planul managerial elaborat, fără asumarea conștientă a valorilor-cheie ale instituției de învățământ; neconcordanță între valorile declarate și reglementate prin regulamente interne și comportamentele

efectiv manifestate; tendința de a rezolva lucrurile urgente și nu cele importante, decizii de moment fără a se pune problema unei decizii eficiente; preocupare scăzută pentru dezvoltarea resursei umane – *consolidează „cultura rutinei” în instituțiile de învățământ.*

Cultura cadrelor didactice, afectată de prejudecăți, stereotipuri și reprezentări false despre calitatea educației; dezorientarea în privința valorilor-cheie ale instituției de învățământ; reticența vis-a-vis de tehnologia informației și comunicării a cadrelor didactice în vârstă; acceptarea fără rezerve a autorității superiorilor atât pe linie administrativă, cât și didactică; prețuirea siguranței locului de muncă chiar și în detrimentul drepturilor legitime; nevoia exagerată de ordine, disciplină în detrimentul creativității; disponibilitate scăzută pentru colectivism, pentru participare la efortul colectiv și performanțele instituției, justificată prin dorința de afirmare și recunoaștere individuală, corelată cu dorința îmbunătățirii/ameliorării statutului social, dobândirii prestigiului și notorietății, însoțită de o motivare redusă pentru dezvoltare profesională continuă, implicare în procesul decizional; individualism pronunțat, centrarea pe interesul personal, în special, din partea cadrelor didactice tinere; grad redus de satisfacție față de climatul educațional din școală – *își lasă amprenta asupra calității procesului educațional și îndepărtează școala de valorile autentice.*

Perceperea schimbărilor ca pe un proces care pune în pericol puterea, accesul la decizie, libertatea de acțiune, sistemul de relații, mărimea și stabilitatea salariului; lipsa motivației și incapacitatea de a schimba modul obișnuit de activitate; înțelegerea fragmentară, distorsionată sau eronată a schimbării, pe fondul unui climat de neîncredere și al unei comunicări defectuoase; perceperea diferită a consecințelor schimbării pe termen lung, mediu și scurt; neîncrederea în reușită pe fondul unei educații lacunare în domeniul schimbării – *menține rezistența la schimbare a resurselor umane din sistem, în special la nivel universitar.*

Incoerența dintre sistemul de indicatori de performanță, fixați în documentele de politică educațională, și procesele manageriale din cadrul sistemului; inconsecvența și incoerența dintre prevederile documentelor de dezvoltare strategică a sistemului, cu cele de dezvoltare locală, instituțională; lipsa mecanismului de realizare a feedback-ului privind calitatea educației *per* sistem educațional, *per* nivel al sistemului educațional, *per* instituție de învățământ și evaluare a impactului/rezultatelor implementării politicilor educaționale; lipsa unor structuri naționale, care ar oferi servicii de expertiză/asistență metodologică /consultanță a factorilor de decizie din cadrul APL/instituțiilor de formare profesională inițială și continuă, inclusiv servicii de formare a cadrelor de conducere de la toate nivelele sistemului, în vederea implementării adecvate, efective a reformelor – *determină rezultativitatea scăzută a strategiilor de dezvoltare a educației.*

Sistemul Național de Management al Calității în Educație nu favorizează soluționarea multitudinii de probleme de ordin cultural existente în interiorul sistemului; *Metodologia de evaluare externă a calității* plasează accentul, în linii generale, pe elementele de intrare și de proces, fixează indicatori referitori la prezența documentației și a resurselor (indicatorii de input) – ținte convenabile și practice de evaluat – și mai puțin pe indicatori ce țin de cultura calității, pe indicatori de ieșire (indicatori de output), indicatori de rezultat (indicatori de outcome), ce ar putea demonstra efectele directe ale activităților realizate de către instituția de învățământ, performanța beneficiarilor direcți, precum și a indicatorilor de impact, în special, impactul pe termen lung.

Factori cauzali

- Nivel scăzut de management instituțional care generează și nivelul de cultură organizațională.
- Nivelul scăzut de promovare și extindere a tradițiilor valorice ale instituțiilor de învățământ.
- Condițiile precoc de funcționare a instituțiilor de învățământ influențează cultura organizațională, în genere și cultura cadrelor didactice, în particular.
- Nivelul scăzut de inițiativă a managerilor și a cadrelor didactice diminuează cultura organizațională, în genere.

Consecințe și riscuri

Dezvoltarea sistemului educațional din Moldova în consens cu valorile europene este posibilă doar în temeiul unui model managerial descentralizat, participativ, bazat pe cultura

calității – forța motrice a reformei, catalizatorul inovării în educație, energia ce poate să determine toți actorii educaționali să acționeze în interesul superior al copilului/ elevului/ studentului.

În lipsa unui cadru strategic, centrat pe valori recunoscute și asumate pe termen lung; fără acțiuni sistemice de promovare a unor politici ferme de asigurare calității care să cuprindă nu doar aspecte tangibile, tehnice, ci și elemente ale *culturii calității*; menținerea în continuare a mecanismului administrativ-comandă, centrat pe principii birocratice; ignorarea necesității de dezvoltare/ schimbare a sistemului de valori organizaționale, cu accent pe schimbarea de mentalitate, dezvoltarea/ schimbarea sistemului de valori a actorilor educaționali (cadrele didactice și manageriale, elevii, părinții, factorii decizionali din sistem), pe responsabilitatea individuală a acestora *conștientizată și asumată* – toate eforturile orientate către dezvoltarea sistemului educațional din Moldova nu pot avea succes, *componenta culturală și de mentalitate* fiind esențială pentru orice proces de schimbare/ dezvoltare.

3. Sistemul de învățământ se confruntă cu un nivel scăzut de capacități instituționale, inclusiv de mediu de învățare pentru a realiza un proces de educație de calitate.

Situație și argument

Printre tintele strategice din Agenda 2030, se regăsește ”Construirea și modernizarea infrastructurii în instituțiile de învățământ astfel încât să corespundă necesităților copiilor, fetelor și băieților și persoanelor cu dizabilități și oferirea unui mediu de învățământ sigur, non-violent și incluziv pentru toți”.

În învățământul general funcționează 1190 instituții de învățământ. Raportul profesor – elevi, este mai mic decât în țările limitrofe și în regiune. Crearea școlilor de circumscripție a fost distorsionată și la moment nu putem constata un succes al acțiunilor întreprinse: multiplele scrutine au făcut din această problemă stringentă un subiect de discuții sterile și promisiuni goale; viziunea de viață a oamenilor ca comunitatea proprie să dețină infrastructură proprie nu acceptă (în majoritatea cazurilor) plecarea copiilor în școlile din altă localitate; corupția și iresponsabilitatea structurilor manageriale centrale și locale, au subminat încercarea de optimizare a sistemului școlar (lipsa transportului, gestionarea procesului etc.). La moment nu ne ajung profesori, dar avem multe școli și puțini elevi.

Este exagerat numărul de licee. Licee cu o singură clasă, care dăunează în mod direct instruirea, dar mai ales dezvoltarea personalității omului în creștere, perturbază procesul de formare a competenței de luare a deciziilor, deoarece îi privează pe adolescenți să facă un exercițiu responsabil de alegere a profilului liceului, din perspective alegerii profesiei. Această situație, la prima vedere neobservată, are un efect negativ distrugător – dezvoltă incertitudinea integrării sociale a tinerilor. Elevi cu capacități și rezultate școlare bune, sunt confuzați, pe alocuri nemotivați de a face studii și după obținerea unei calificări profesionale, renunță cu ușurință la carieră, pentru a face muncă necalificată, sau care nu corespunde calificării profesionale.

Sistemul de învățământ se confruntă cu lipsa caderelor didactice. Acest deficit este destul de acut pe aria curriculară științe exacte, dar la fel și aria curriculară comunicare (preponderent limbi străine). Lipsa concurenței pentru posturile didactice, reduce capacitatea mediului de învățare. Introducerea noilor didactici de studii Dezvoltare personală și Educație pentru societate, au demonstrat pe de o parte, că o nouă disciplină de studii necesită o clară conceptualizare și elaborarea minuțioasă a modalităților de implementare (ca să nu creeze neantemeiat condiții de suprasolicitare a profesorilor și birocratizarea excesivă a procesului), pe de altă parte, a scos în evidență tendința scăzută a cadrelor didactice de a se implica creativ în elaborarea conținuturilor adaptate la contextul concret de învățare și necesitățile, gradul de motivație și necesitățile de învățare a elevilor.

O problemă greu de depășit la moment, ar fi diversitatea motivației pentru învățare a elevilor, diversitatea mediului educațional al familiei și impactul noilor factori educaționali, precum mass-media și internetul. O astfel de situație face dificilă munca profesorilor și apare necesitatea

consolidării potențialului educațional cu noi poziții, precum mentori pentru tineri profesori, consilieri educaționali. În condițiile unor școli mici nu este posibilă nici angajarea psihologilor școlari, postul cărora este generat, conform legislației de minim 600 de elevi.

Capacitatea educațională este diminuată de și de lipsa condițiilor de învățare: laboratoare echipate cu utilaj modern, clase de calculatoare. În acest sens putem stabili mai degrabă diferențe accentuate între școli particulare, licee din Chișinău și alte municipii și școli din localitățile rurale.

Diferența calității mediului de învățare, generează condiții care fac dificilă realizarea prevederilor legale privind drepturile egale și accesul tuturor la educație de calitate.

Factori cauzali

- Nu există politici clare în domeniul dezvoltării infrastructurii și a capacităților instituționale din sistemul de învățământ în raport cu cerințele moderne și nevoile celor ce învață.
- Lipsa finanțelor sau utilizarea inefficientă a acestora încetinește procesul de modernizare a condițiilor tehnico-materiale ale școlilor.

Consecințe și riscuri

Aceasta a perpetuat restanțele mari la modernizarea și adaptarea infrastructurii, cauzată în mare parte de fondurile bugetare insuficiente, dar și la crearea mediilor de învățare favorabile moderne.

- Nevalorificare la justa valoare a potențialului uman al Republicii Moldova.
- Scăderea imaginii școlii și a profesorului, a rolului școlii ca factor educațional al societății.

2.4. INVENTARUL PROBLEMELOR/PROVOCĂRILOR

Analiza problematizată a situației din sector, bazată pe evidențe/date de cercetare, a situației existente a scos în evidență **15 mari provocări** în privința dezvoltării sistemului de educație, formare și cercetare științifică din Republica Moldova:

Provocarea 1: Racordarea insuficientă a învățământului la cerințele pieței muncii, școala neoferind încă toate calificările relevante pentru contextul economic al Republicii Moldova, cât și un număr de absolvenți care este doar parțial corelat cu aceste nevoi.

Provocarea 2: Deficit general de cadre didactice și manageriale calificate, bine pregătite și motivate (cu precădere, în rândul tinerilor absolvenți de studii medii de specialitate și superior).

Provocarea 3: Declin accentuat al populației școlare, combinat cu creșterea problemelor de acces la educație și cu o tendință negativă în evoluția indicatorilor de participare școlară și rezultatele învățării (la testări naționale și internaționale) – cu precădere pentru copiii / elevii / studenții din medii vulnerabile.

Provocarea 4: Progresul limitat în promovarea incluziunii școlare, cu precădere pentru copiii / elevii / studenții cu dizabilități și/sau cerințe educaționale speciale CES și a copiilor / elevilor / studenților din familii dezavantajate socio-economic și elevi aparținând minorităților naționale.

Provocarea 5: Promovarea insuficientă a educației interculturale, a educației pentru asigurarea egalității de gen, a educației pentru pace și dezvoltare, de rezistență la diferite provocări, inclusiv cele legate de pandemia COVID-19.

Provocarea 6: Rezultate sub așteptări în politicile sociale și comunitare în educație, mai ales în privința serviciilor sociale pentru grupuri dezavantajate.

Provocarea 7: Dezvoltarea insuficientă a educației în familie și pentru familie și a cooperării dintre școală și familie în educația copiilor.

Provocarea 8: Insuficienta corelare a curriculumului cu nevoile economice, sociale și individuale, în unele cazuri irelevant, mult prea complicat și centrat preponderent pe conținuturi untradisciplinare, adesea incoerent, atât la nivelul relației între conținuturi, procese și finalități, cât și a continuității în formarea graduală a competențelor.

Provocarea 9: Eficiența limitată a sistemului de evaluare a rezultatelor învățării din perspectiva finalităților formulate în termeni de competențe, la care se adaugă și provocarea comportamentelor neetice (cum ar fi plagiatul) și a educației pentru integritate.

Provocarea 10: Progresul lent în promovarea noilor medii, resurse deschise și tehnologii din educație – inclusiv aplicarea eficientă a TIC în educație și asigurarea de softuri educaționale moderne.

Provocarea 11: Insuficiența, ineficiența și slaba calitate a învățării și educației adulților, integrarea redusă a educației nonformale și informale cu educația formală.

Provocarea 12: Rezultatele sub-optimale ale politicilor privind cercetarea științifică în cadrul universitar (segregarea puternică dintre activitățile de instruire și activitățile de cercetare, managementul ineficient al domeniului investigațional, nivelul scăzut de corelare a învățământului superior – cercetării – pieței muncii etc.).

Provocarea 13: Organizarea insuficientă a rețelei instituțiilor de învățământ, pentru toate nivelurile (inclusiv cel universitar) și racordarea parțială la nevoile sociale și economice; măsuri insuficient corelate în aria stimulării capacități instituționale și a unei culturi organizaționale performante.

Provocarea 14: Nivelul scăzut al culturii calității, bazată pe un sistem de valori recunoscut și asumat pe termen lung, lipsa politicii și unor acțiuni sistemice de promovare a culturii calității blochează eforturile de reformare și dezvoltare a învățământului.

Provocarea 15: Finanțarea învățământului per copil, elev, student cu mult mai joasă decât media europeană a afectat instituțiile de învățământ cu un număr scăzut de elevi/ studenți, dar și a desincronizat mai evident raportul finanțării diferitor niveluri ale sistemului de învățământ, precum și raportul nivelului de salarizare al educatorilor, cadrelor didactice din educația timpurie; învățământul primar, gimnazial și liceal; învățământul profesional secundar/ postsecundar și învățământul superior.

2.5. CONCLUZII ȘI ARGUMENTE PENTRU UN CADRU STRATEGIC DE DEZVOLTAREA EDUCAȚIEI PENTRU ANII 2021-2030

Sistemul nostru actual de învățământ, bazat pe modelul revoluției industriale, se concentrează pe IQ, în special în memorare și standardizare - abilități care vor fi ușor și eficient înlocuite de inteligența artificială și augmentată (AI), unde IQ-ul nu este suficient. O bună combinație de IQ (inteligență) + EQ (inteligență emoțională) + RQ (rezistență) este esențială pentru a descătușa potențialul unui elev.

Definiția calității și a succesului trebuie să treacă dincolo de scorurile testelor standardizate la o măsurare mai holistică legată de îmbunătățirile vieții și impactul societății. Educația de calitate ar oferi elevilor competențe necesare pentru a le face productivi din punct de vedere economic, pentru a dezvolta mijloace de trai durabile, pentru a spori bunăstarea individuală și pentru a contribui la comunitate. Orientarea către impact ne va ajuta să ne îndepărtăm privirea de comportament și activități (participarea la școală și bifarea rezultatelor) la medii de învățare "creatoare de valori (de la învățare personalizată și consiliere în carieră la pregătirea în muncă și a deveni cetățeni globali responsabili).

„Investiția în educație este cea mai rentabilă modalitate de a conduce dezvoltarea economică, de a îmbunătăți abilitățile și oportunitățile pentru femei și bărbați tineri și debloca

progresul pentru toate cele 17 obiective de dezvoltare durabilă”, spune secretarul general al Națiunilor Unite, António Guterres.

Prin urmare, să resetăm educația și învățarea pentru a răspunde nevoilor secolului XXI, formând un drum de la educație la angajabilitate și independență economică.

Cu toții ne angajăm să ajutăm în mod colectiv să rupem o legătură din cătușele care țin în loc educației. Să îmbinăm lecțiile trecutului cu tehnologia prezentului și viitorului pentru a transforma într-adevăr educația, oferindu-le elevilor, studenților capacitatea de a gândi, de a învăța și de a evolua indiferent de provocările care îi așteaptă mâine.

Așadar, analiza și prioritizarea problemelor din sectorul educației ne-a oferit temeuri de a forma și formula ***viziunea strategică, obiectivele strategice și direcțiile prioritare de acțiuni*** privind dezvoltarea educației pe termen mediu și pe termen lung.

III. VIZIUNEA STRATEGICĂ PRIVIND DEZVOLTAREA EDUCAȚIEI PE TERMEN MEDIU ȘI PE TERMEN LUNG

Formarea și formularea a unei viziuni strategice de dezvoltare a educației pe termen lung sunt determinate de următorii factori:

1. Racordarea la prevederile (strategice) ale *Strategiei Naționale de Dezvoltare "MOLDOVA 2030"*:
 - Centrarea pe oameni și pe drepturile fundamentale ale acestora.
 - Republica Moldova trebuie să devină țară în care oamenii vor dori să trăiască, vor vedea oportunități pentru dezvoltarea individuală și care își vor lega aspirațiile, o țară pe care părinții o vor vedea ca loc bun de trai și de dezvoltare pentru copii săi.
 - Valorificarea potențialului fiecărei persoane, indiferent de vârstă, mediu de reședință, sex, etnie, dizabilitate, religie sau alte diferențe (a se vedea *Strategia Națională de Dezvoltare "MOLDOVA 2030"*).
2. Racordarea la politicile internaționale în domeniul educației:
 - Implementarea educației pe parcursul întregii vieți.
 - Implementarea educației pentru dezvoltare durabilă – instrument-cheie pentru realizarea obiectivelor dezvoltării durabile.
 - Asigurarea calității educației incluzive și echitabile.
 - Valorificarea competențelor-cheie privind educația pe parcursul întregii vieți (Bruxelles, 2018), dar și a competențelor promovate de UNESCO.
 - Realizarea egalității de gen în educație și prin educație.
 - Educație prin valori și pentru valori.
3. Starea actuală a sectorului Educație:
 - Cadrul problemelor generale și specifice.
 - Potențialul și oportunitățile sistemului de educație de a realiza obiectivele de dezvoltare durabilă, de a realiza eficient funcțiile sale.
4. Perspectivile și oportunitățile dezvoltării socioeconomice ale țării, care în mare parte, determină și pronosticurile de dezvoltare a sistemului de educație.

În acest context, *Educația*, care reprezintă atât un scop în sine, cât și un mijloc care contribuie la atingerea obiectivelor de dezvoltare socială și economică a țării, trebuie privită ca **adstrat** (fundament), în raport cu celelalte sectoare ale societății ca valoare și instrument de producere și promovare a valorilor, asigurând continuitatea în dezvoltarea durabilă a țării. Totodată, trebuie de menționat (ca legitate de dezvoltare), că numai sistemul de educație funcțional, de calitate, generator de capital uman competitiv, poate asigura prin atribuțiile sale specifice dezvoltarea socială și economică a țării.

De aici reiese dihotomia obiectivelor strategice: (1) obiectivele strategice de dezvoltare a sistemului de educație; (2) obiectivele strategice de dezvoltare socioeconomică a țării prin sistemul de educație, care, de regulă, sunt abordate/ privite în integritatea sa.

În conformitate cu Strategia națională de dezvoltare „Moldova 2030”, Strategia de dezvoltare a educației ”Educația 2030” urmărește dezvoltarea unui Sistem Național de Educație, capabil să ofere educație de înaltă calitate, incluzivă și echitabilă tuturor copiilor/ elevilor/ studenților/ adulților *pe tot parcursul vieții*, la toate treptele de învățământ, în varii contexte formale/ nonformale/ informale.

Așadar, **viziunea strategică** a dezvoltării educației se axează și se orientează la **pilonii și obiectivele de dezvoltare durabilă** a *Strategiei Naționale de Dezvoltare "MOLDOVA 2030"*:

PILONUL nr.1 "Economia durabilă și incluzivă". Reieșind din relațiile de reciprocitate între *Educație* și *Economie*, sistemul de educație poate contribui eficient la realizarea obiectivelor acestui pilon prin funcțiile și mecanismele specifice, însă care nu pot înlocui funcțiile economiei în acest sens:

- formarea resurselor umane pentru economia națională, capabile să asigure dezvoltarea țării (una din funcția de bază a educației);
- educația antreprenorială și economică a tinerei generații, dar și a întregii societăți;
- producerea și promovarea de inovații, tehnologii pentru economia națională;
- atribuirea unor instituții de învățământ profesional-tehnic, mediu de specialitate și superior a statutului de instituții antreprenoriale.

PILONUL nr.2 "Capitalul uman și robust". Sistemul de educație este factorul determinant în formarea capitalului uman ca scop în sine și ca mecanism de formare a societății. Promovarea conceptului "calitatea cadrelor didactice – calitatea resurselor umane – calitatea economiei – calitatea vieții" va asigura realizarea obiectivelor specifice acestui pilon pe dimensiunea educației: promovarea educației pe parcursul întregii vieți; promovarea educației axate pe cel ce învață; promovarea egalității de gen și incluziunii, asigurarea dreptului la educație de calitate, asigurarea accesului la educație etc.

PILONUL nr.3 "Instituții oneste și eficiente". Instituțiile din sistemul de educație reprezintă factorul determinant în asigurarea calității și funcționalității acestui sistem prin: guvernarea eficientă democratică; dezvoltarea culturii organizaționale și educaționale; dezvoltarea resurselor umane, financiare, materiale, tehnologice, logistice.

PILONUL nr.4 "Mediul sănătos". În cadrul sistemului de educație acest pilon poate fi privit mai larg, având în vedere mediul educațional sigur, formativ, incluziv, rezistent la provocările sociale, politice, economice, pandemice ca condiție fundamentală de formare a personalității umane.

Factorii ce determină formarea unei viziuni strategice, dar și pilonii și obiectivele strategice a SND Moldova 2030 au generat identificarea următoarelor **AXE VALORICE: calitatea și sustenabilitatea, accesibilitatea, adaptibilitatea/ flexibilitatea, perspectivitatea (prospectivitatea)**.

Cele cinci axe valorice au un caracter transversal și prezintă un cadru de referință privind elaborarea și monitorizarea Strategiei Educație 2030, regăsindu-se în norme, obiective strategice și direcții prioritare de acțiuni.

De eficiența valorificării acestor axe va depinde evoluția educației, creșterea încrederii cetățeanului în sistemul de învățământ și reconsiderarea sa individuală.

AXA VALORICĂ – Calitatea și sustenabilitatea

Sistemul de educație se va axa pe:

- atingerea și menținerea celor mai înalte standarde posibile demonstrate prin mecanisme de identificare și satisfacere a nevoilor sociale și concret nevoile celor ce învață;
- identificarea sistematică a oportunităților, a punctelor forte și a zonelor slabe în sector;
- utilizarea eficientă a resurselor;
- dezvoltarea permanentă a curricula și a tehnologiilor didactice.

Astfel, asigurarea calității în educație va fi restabilită printr-un ansamblu de acțiuni de dezvoltare a capacităților de elaborare, planificare și implementare de strategii de dezvoltare prin care va fi formată încrederea beneficiarilor în structurile furnizori de educație.

AXA VALORICĂ – Accesibilitatea

Principiul echității și accesibilității va fi unul fundamental pentru politicile educaționale, deoarece toți educabilii trebuie să aibă șanse egale pentru a obține o educație de calitate indiferent de mediu: urban-rural, femeie-bărbat, bunăstarea familială, grupuri-țintă de elevi etc.

AXA VALORICĂ – Adaptibilitatea

Sistemul de educație va fi deschis la schimbările interne și externe, la tendințele dezvoltării educației pe plan internațional și cel național.

AXA VALORICĂ – Flexibilitatea

Sistemul de educație flexibil va răspunde prompt la cerințele și opțiunile a celor implicați în acest proces: elevi, studenți, manageri, metodiști, consilieri educaționali, psihologi școlari, dar și comunității. Totodată această axă presupune: flexibilitatea curriculumului educațional, flexibilitatea traseelor de formare profesională inițială și continuă, flexibilitatea la promovarea schimbărilor etc.

AXA VALORICĂ – Perspectivitatea (prospectivitatea)

Sistemul de educație prin determinarea clară a perspectivelor va putea să anticipe dezvoltarea socioeconomică a țării.

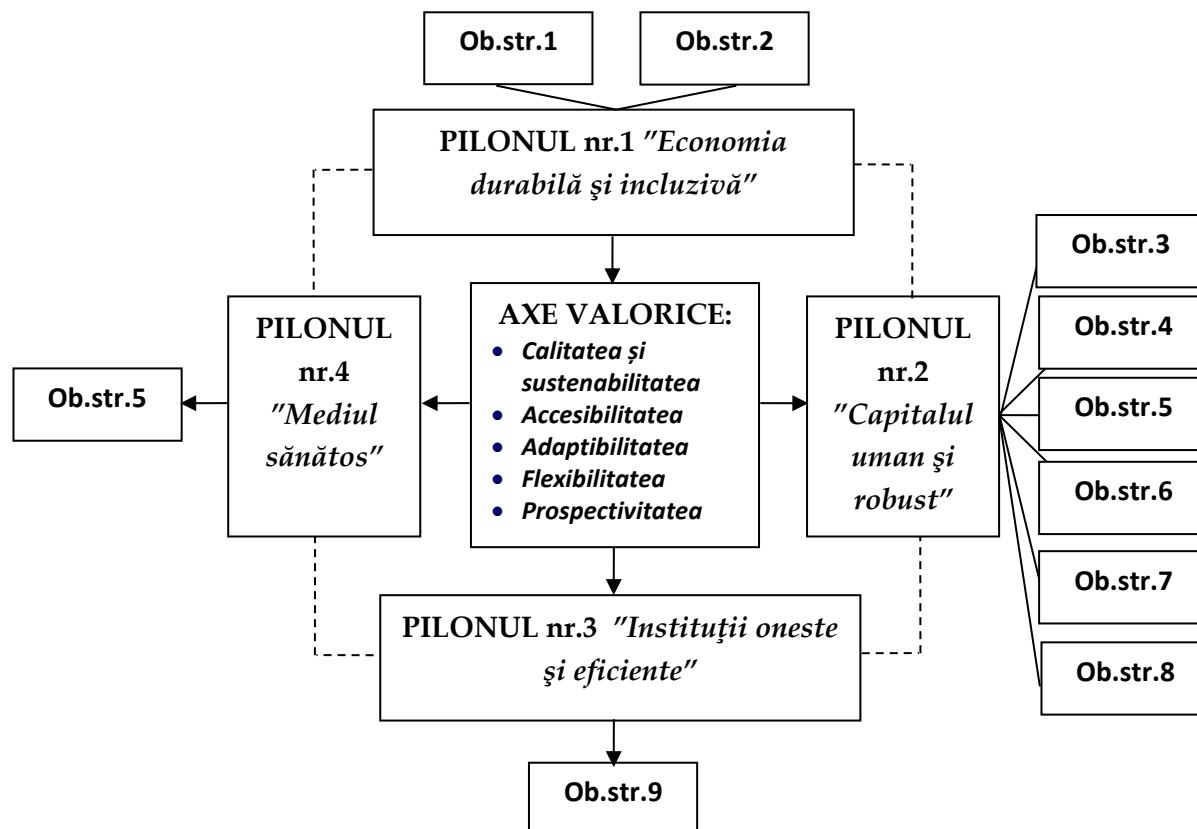

Fig.11. Pilonii Strategiei Naționale de Dezvoltare "MOLDOVA 2030" versus axele valorice și obiectivele strategice de dezvoltare a educației pentru anii 2021-2030 "EDUCAȚIA 2030"

În varianta generalizatoare **viziunea strategică** privind dezvoltarea educației pe termen mediu și termen lung poate fi prezentată astfel (a se vedea Figura 11):

Cel mai sigur capital al Republicii Moldova îl reprezintă capitalul uman, spre care trebuie orientată politica de dezvoltare durabilă a țării. Factorul-cheie în formarea capitalului uman este

sistemul de educație – miza principală a Republicii Moldova în soluționarea provocărilor sociale, economice, demografice cu care se confruntă astăzi țara noastră.

Creșterea durabilă a economiei și bunăstarea poporului va fi asigurată de un Sistem Național de Educație coeziv, în care toate instituțiile și organizațiile, precum și întreaga societate (familia, comunitatea, grupurile profesionale, mass-media), va susține procesul de formare și dezvoltare a personalității în diverse contexte, pe întreg parcursul vieții. În rezultatul implementării Strategiei „Educația 2030”, Sistemul Național de Educație în 2030 va fi capabil să ofere educație de înaltă calitate, incluzivă și echitabilă tuturor copiilor/ elevilor/ studenților/ adulților pe tot parcursul vieții, la toate treptele de învățământ, în varii contexte formale/ nonformale/ informale, va corespunde necesităților celor ce învață și ale societății; va deveni mai rezistent, flexibil, capabil de a oferi educație fără întrerupere în condițiile mereu schimbătoare de ordin social, economic, demografic; va deveni un factor real de asigurare a dezvoltării durabile, sociale și economice, prin formarea resurselor umane de calitate, și se va constitui într-un factor esențial pentru dezvoltarea societății bazate pe cunoaștere.

Scenarii posibile de politici educaționale (de implementare a Strategiei Educației 2030)

Scenariile privind realizarea obiectivelor de dezvoltare durabilă propuse/ dezvoltate în SND Moldova 2030 se referă și la dezvoltarea sectorului Educațional.

Scenariul 0: Scenariul de bază

Acest scenariu cu referire la sistemul de educație presupune evoluția tuturor compartimentelor/ subsistemelor a paradigmei de dezvoltare a experiențelor care s-au prefigurat pe parcursul a trei decenii. Aceasta nu presupune intervenții de politici structurale, instituțiile sau investițiile publice care s-ar abate esențial de la volumul tipic de necesități observat în ultimii ani.

Acest scenariu nu ea în calcul necesitatea unor intervenții de politici structurale, instituționale, investiționale în sistemul de educație: existența unui număr exagerat de universități, funcționarea unor școli mici neeficiente, funcționarea neadecvată a sistemului de învățământ etc.

Scenariul 1: Reziliența

Acest scenariu stimulează o serie de îmbunătățiri în potențialul uman (asigurarea la 100% a sistemului de învățământ cu cadrele didactice, asigurarea accesului liber la studii) și în capacitatea individuală a oamenilor de a face față șocurilor. În particular, se stimulează extinderea accesului la infrastructură prin educația formală și nonformală cu un accent pe tehnologii informale și de comunicație.

Totodată acest scenariu prevede valorificarea mai eficientă a sistemului de învățământ prin mecanisme educaționale la formarea de competențe de reziliență, de asigurare a șomerilor.

Ca scop în sine, scenariul simulează îmbunătățiri majore în educație, prin sporirea esențială a gradului de cuprindere în sistemul educațional. Rata de cuprindere în educația primară și gimnazială este setată la nivel de 100%, rata de cuprindere în educația liceală este de 95%, iar rata de absolvire a educației liceale – 90%.

Scenariul 2: Buna guvernare

Scenariul bunei guvernări simulează impactul unui pachet de politici care sporesc transparența și eficiența managerilor, reduc corupția, promovează libertatea profesională și fortifică incluziunea educațională și socială, cu un accent pe sincronizarea abordării de gen în educație.

Rolul acestui scenariu nu este cel de a recomanda cele mai bune politici, ci de a explora impactul pe care îl poate avea pe termen lung îmbunătățirea celorlalți guvernanți, asigurând dezvoltarea sistemului Educațional.

Acest scenariu presupune o îmbunătățire substanțială a managementului educațional în baza axelor valorice de: calitatea, accesibilitatea, adaptabilitatea, flexibilitatea și perspectivitatea.

Scenariul 3: Scenariul integrant

Scenariul integrant explorează efectele combinate ale primelor două scenarii actuale și încearcă să identifice dacă din combinarea acestora rezultă sau nu efectele sinergice.

Impactul scenariilor de politici asupra unor ținte ale obiectivelor de dezvoltare durabilă: obiectivul 4; 5; Asigurarea unei educații inclusive, echitabile și de calitate și promovarea aptitudinilor de învățare pe parcursul vieții.

P.S.

În condițiile dacă pandemia COVID-19 nu va fi diminuată în următorii 2-3 ani orice scenariu va fi modificat din varii perspective:

- Crearea accesului tuturor celor ce învață la rețeaua Internet și asigurarea cu gadgeturi, programe, manuale electronice etc.
- Restructurarea curriculară, reactualizarea tehnologiilor didactice și de evaluare din perspectiva învățământului online, învățământului mixt etc.
- Formarea profesională continuă a cadrelor didactice din perspectiva organizării instruirii mixte, online.
- Asigurarea instituțiilor de învățământ și a cadrelor didactice cu resurse electronice, tehnologice, programe pentru organizarea învățământului online.
- Crearea unor servicii de consiliere psihologică a celor de învăț și a cadrelor didactice, afectați de pandemia COVID-19.
- Asigurarea și promovarea educației pentru sănătate și respectării cerințelor înaintate de Ministerul Sănătății, Muncii și Protecției Sociale în condițiile pandemice.

IV. OBIECTIVELE STRATEGICE ȘI DIRECȚII PRIORITARE DE ACȚIUNI PRIVIND DEZVOLTAREA EDUCAȚIEI PE TERMEN MEDIU ȘI TERMEN LUNG

OBIECTIVUL STRATEGIC nr.1: Educația de calitate versus dezvoltarea sustenabilă a pieței muncii: Racordarea învățământului la cerințele și nevoile actuale și de perspectivă a pieței muncii, prin restructurarea mecanismului de formare a Comenzii de Stat de pregătire a resurselor umane, axate pe studii prognostice ale pieței muncii și pe estimare a necesității de cadre pentru economia națională din perspectiva armonizării cererii și ofertei.

Direcții prioritare de acțiuni:

Realizarea acestui obiectiv strategic presupune un sistem de acțiuni determinat și îndreptat spre realizarea problemelor generale privind "interconexiunea educației și a economiei" și a unor probleme specifice: scăderea prestigiului unor specialități importante pentru dezvoltarea socială și economică a țării; nivelul scăzut de profesionalism al absolvenților instituțiilor de învățământ profesional secundar/ postsecundar și superior; finanțarea insuficientă a sistemului de formare profesională inițială și continue; lipsa unui marketing eficient al serviciilor educaționale; micșorarea numărului de absolvenți ai instituțiilor de învățământ profesional-tehnic și superior; lipsa unor structuri integrative a învățământului-cercetării și a pieței muncii; nivelul scăzut de motivare pentru obținerea performanțelor la locul de muncă; nivelul înalt de ardere profesională, în primul rând, în sectoarele de sănătate și educație; nivel scăzut de educație antreprenorială a societății.

Diminuarea/ rezolvarea acestor probleme ca condiție de asigurare a interconexiunii învățământului și a pieței muncii, presupune un sistem de acțiuni la nivel de politici intersectoriale și sectoriale, dar și la nivel instituțional:

- Realizarea unui studiu comprehensiv privind conexiunile/ interconexiunile învățământului și a pieței muncii în vederea stabilirii impactului real al sistemului de învățământ asupra economiei naționale și vice-versa.
- Asigurarea normativă a corelării învățământului și a pieței muncii, dar și reactualizarea actelor normative actuale în acest sens din perspectiva armonizării relațiilor și, în primul rând, a cererii și ofertei.
- Promovarea unei abordări intersectoriale în vederea proiectării și realizării conexiunii învățământului și a pieței muncii.
- Creșterea angajabilității absolvenților instituțiilor de învățământ profesional secundar/ postsecundar și superior, prin responsabilizarea angajatorilor și a instituțiilor de învățământ și crearea unor mecanisme eficiente, motivaționale de asigurare a inserției absolvenților pe piața muncii.
- Promovarea unor politici care ar face atractivă piața muncii din Republica Moldova pentru studenții moldoveni care își fac studii peste hotarele Republicii Moldova.
- Crearea unui sistem de servicii de marketing educațional ca mecanism de stabilire a ofertelor pieței muncii și de proiectare și sincronizare a formării resurselor umane pentru economia națională.
- Actualizarea mecanismului de constituire a Comenzii de stat de pregătire a cadrelor pe domenii fundamentale ale științei, culturii și tehnicii, întemeiat pe studii prognostice ale pieței muncii și pe estimări ale necesității de cadre pentru economia națională, din perspectiva armonizării cererii cu oferta.
- Extinderea domeniilor de activitate și diversificarea serviciilor oferite în cadrul instituțiilor de învățământ superior într-o soluționare efectivă a problemelor societății și dezvoltarea economico-socială a țării.
- Asigurarea capacității instituțiilor de învățământ din perspectiva promovării efective a *învățării pe tot parcursul vieții* la toate treptele de învățământ - învățământul general, profesional-tehnic, superior, formarea continuă - prin activități de învățare realizate în

diverse contexte de educație formală, nonformală și informală.

- Reorganizarea unor instituții de învățământ superior în universități antreprenoriale, valorificând experiența internațională în acest sens.
- Crearea unui Fond Național de Sisținere a Proiectelor Comune dintre învățământ - cercetare – piața muncii.
- Fundamentarea unui sistem de educație economică și antreprenorială continue la nivel formal, nonformal și informal.
- Dezvoltarea și implementarea curriculumului privind educația economică și antreprenorială a elevilor, tinerilor și a adulților din perspectiva nevoilor acestora și al finalităților prezentate de sistemul de competențe-cheie (Bruxelles, 2018), competențe-cheie pentru sustenabilitate.
- Promovarea educației economice și antreprenoriale prin educația informală: mass-media, Radio, TV etc.
- Asigurarea organizațională și metodologică a formării inițiale și continue a cadrelor didactice pentru educația economică și antreprenorială.
- Includerea perspectivei de gen în activitățile preconizate în vederea asigurării egalității de gen și depășirea stereotipurilor de gen cu privire la discipline școlare, meserii, ocupații, sfera antreprenorială etc.
- Reorientarea sistemului de învățământ și, în special, a celui profesional, secundar, postsecundar și celui superior în vederea formării resurselor umane capabile să se integreze pe piața muncii în condițiile riscurilor de pandemii, în primul rând, a COVID-19 și SARS-CoV-2 (riscul se află pe primul loc).

OBIECTIVUL STRATEGIC nr.2: Școala incluzivă versus societatea incluzivă:

Asigurarea unei educații incluzive de calitate pentru toți copiii și tinerii, inclusiv pentru cei din grupuri vulnerabile, astfel încât până în anul 2030 toți copiii/ elevii indiferent de grupul-țintă, să fie incluși în instituții de învățământ general, iar absolvenții din acest grup să aibă acces la învățământul profesional secundar, postsecundar și cel superior.

Direcții prioritare de acțiuni:

Această direcție prioritară ține de rezolvarea problemelor celor ce învață din diferite perspective: accesul la educație, îmbunătățirea rezultatelor învățării, incluziunea școlară, calitatea vieții școlare, inegalitatea între urban-rural, între bărbați-femei etc.:

- Promovarea politicilor unice de incluziune educațională și socială pentru toți copiii, elevii, studenții, valorificând rațional resursele financiare, manageriale, umane, sanitare, infrastructurale, accentul fiind pus pe grupurile defavorizate.
- Asigurarea accesului la educație la toate nivelurile sistemului de învățământ prin oferirea de pachete integrate, măsuri sociale și educaționale, adresate celor ce învață, în primul rând, celor din medii și grupuri vulnerabile.
- Îmbunătățirea rezultatelor învățării măsurate la evaluări naționale și internaționale prin diversificarea metodelor de predare-învățare-evaluare, inclusiv din perspectiva de gen, și integrarea soluțiilor TIC în procesul educațional, în special pentru elevii din zonele rurale, care nu au acces deplin la tehnologii informaționale și internet.
- Îmbunătățirea calității vieții celor ce învață și a mobilității prin educație.
- Diminuarea/ prevenirea/ depășirea abandonului, absenteismului colar, dar și reducerea violenței în instituțiile de învățământ, prin implementarea unor măsuri speciale pe grupuri de sex (targetarea băieților și celor din grupuri vulnerabile în mod special).
- Promovarea și asigurarea educației incluzive: de la școala incluzivă la societate incluzivă.
- Promovarea egalității de gen în educație și prin educație prin includerea dimensiunii de gen în formarea inițială și continuă a cadrelor didactice, prin asigurarea unei orientări vocațional-profesionale non-stereotipizate și respectarea egalității și incluziunii în materialele didactice, procesele de predare-învățare-evaluare.

- Crearea condițiilor de socializare, adaptare psihosocială și educațională a celor ce învață, în speță, a celor din familii vulnerabile și celor cu comportament deviant.
- Atragerea celor ce învață în activitate de luare a deciziilor în educație și realizarea de feedback.
- Promovarea voluntariatului, inclusiv în educație, ca factor de îmbunătățire a relațiilor sociale.
- Dezvoltarea continuă și ciclică a curriculumului la nivel de sistem din perspectiva adaptabilității la schimbările și provocările lumii contemporane și evoluția științelor și experiențelor educaționale.
- Dezvoltarea metodologiei de evaluare a rezultatelor învățării la nivel de sistem, axate pe mecanisme motivaționale.
- Promovarea unui învățământ activ, productiv, creativ prin diversitatea tehnologiilor și strategiilor didactice moderne, valorificarea comunicării asertive și relaționării subiect-subiect.

OBIECTIVUL STRATEGIC nr.3: Calitatea cadrului didactic – calitatea educației – calitatea resurselor umane – calitatea economiei: Asigurarea cu resurse umane de calitate în învățământ capabile să realizeze educație de calitate care ar promova oportunități de învățare pentru toți astfel, încât până în anul 2030 necesitatea de cadre didactice, științifico-didactice să fie asigurată cu cel puțin 95%.

Direcții prioritare de acțiuni:

Realizarea acestui obiectiv strategic presupune realizarea a mai multor probleme de diferit grad de complexitate: de la problema majoră a formării resurselor umane prin sistemul de învățământ, până la problema satisfacției profesionale a diferitor categorii de specialiști, în primul rând, a cadrelor didactice, managerilor etc. În raport cu complexitatea problemelor și factorii ce determină rezolvarea acestora sunt stabilite următoarele acțiuni prioritare:

- Reconceptualizarea managementului resurselor umane la nivel de sistem în baza celor mai efective modele manageriale.
- Asigurarea sistemului de învățământ cu întreg necesarul de personal didactic/ științifico-didactic și managerial calificat pentru toate nivelele (educație timpurie, învățământ general, învățământ profesional-tehnic, secundar și postsecundar, învățământ superior, învățământ pentru adulți) și disciplinele de studiu către finele anului 2030.
- Atragerea și motivarea tinerilor cu vocație pentru cariera didactică/ științifico-didactică/ de cercetare, astfel încât vârsta medie a cadrelor didactice/ științifico-didactice din sistem să se micșoreze cu cel puțin 5 ani către anul 2030.
- Asigurarea unui echilibru în formarea specialiștilor pentru economia națională prin fundamentarea și aplicarea unui model holistic de ghidare în carieră, în speță, cea didactică, începând cu educația timpurie și pe parcursul activității profesionale.
- Reformarea peisajului învățământului superior pedagogic prin consolidarea bazată pe fuziuni/ alianțe și modernizarea procesului de formare profesională inițială a personalului didactic din perspectiva transformării digitale a educației și bunelor practici europene.
- Modernizarea sistemului și a procesului de formare profesională continuă a personalului didactic/ managerial de la toate nivelele, astfel încât procentul *calității resursei umane* din sistem să crească cu cel puțin 5% anual.
- Consolidarea sistemului de motivare și stimulare a performanței profesionale și menținere a cadrelor didactice/ științifico-didactice și manageriale în sistem, astfel încât rata abandonului profesional să se diminueze cu cel puțin 10% anual.
- Diminuarea arderii profesionale a cadrelor didactice și manageriale până în anul 2030 prin crearea serviciilor și asistenței sociale, sociologice și psihologice a cadrelor didactice și manageriale; organizarea formării continue a specialiștilor pentru activitatea de asistență

sociologică și psihologică; promovarea studiilor sociologice și psihologice privind starea emoțională și atitudinală a cadrelor didactice, managerilor.

- Dinamizarea funcționalității pieței muncii și, în speță, a celei educaționale prin diversificarea formării profesionale continue în raport cu nevoile personale profesionale, instituționale, comunitare, naționale, dar și conceptul educației pe parcursul întregii vieți, și respectarea principiilor egalității de șanse indiferent de categoria socială, de sex, reședință, religie, venit, etnie, etc.
- Anticiparea în pregătirea specialiștilor pentru noi ocupații, generate de robotizarea pieții muncii și apariția noilor tipuri de activități umane.
- Atragerea cadrelor didactice, manageriale de participare în luarea deciziilor privind dezvoltarea sistemului de învățământ, inclusiv prin organizarea odată la 4 ani a Congreselor personalului didactic din învățământ.
- Elaborarea și aplicarea Statutului cadrului didactic.

OBIECTIVUL STRATEGIC nr.4: Societate, comunitate, familie versus calitatea educației: Asigurarea coeziunii și protecției sociale a tuturor actanților educaționali pentru oferirea educației de calitate.

Direcții prioritare de acțiuni:

Această direcție prevede un ansamblu de acțiuni privind asigurarea responsabilității reciproce a societății, comunității, familiei față de educație și a educației față de societate, comunitate, familie:

- Promovarea unor politici de responsabilizare a societății pentru educație de calitate prin aplicarea unui cadru normativ și reglator în acest sens.
- Diversificarea formelor și mecanismelor de implicare și motivare a comunității pentru a participa în procesul decizional și rezolvarea problemelor în educație.
- Dezvoltarea formelor și mecanismelor de participare a familiei în rezolvarea problemelor în educație și încurajarea în mod special al taților.
- Dezvoltarea durabilă a capacității echipelor comunitare privind fortificarea serviciilor de asigurare socială oferită la nivel de comunitate.
- Crearea condițiilor de îmbunătățire a accesului la servicii sociale a grupurilor defavorizate din educație.
- Reducerea semnificativă a corupției în instituțiile de învățământ în toate formele.
- Promovarea educației parentale, în special, a taților, cu scopul creării unui mediu propice și sigur pentru dezvoltarea celor ce învață.
- Asigurarea și promovarea parteneriatelor în sistemul de educație prin programe și proiecte de cooperare.

OBIECTIVUL STRATEGIC nr.5: Mediile de învățare sigure, formative, incluzive: Asigurarea unor medii de învățare corespunzătoare și al resurselor necesare pentru o educație de calitate la toate nivelurile sistemului de învățământ.

Direcții prioritare de acțiuni:

- Conceptualizarea dimesiunii ”mediile de învățare” din diferite perspective: pedagogice/didactice, psihologice, sanitare, ergonomice ca un demers inovativ de învățare deplină și formativă.
- Dezvoltarea continuă și ciclică a Curriculumului Educațional pentru toate nivelurile sistemului de învățământ în baza Cadrului de referință al Curriculumului pentru educația timpurie, învățământul general, învățământul profesional secundar/ postsecundar și superior, în raport cu specificul și misiunea instituțiilor respective, realitatea și contexte actuale și de perspectivă.
- Integrarea în cadrul curricular la nivel de sistem a prevederilor educației pentru dezvoltarea durabilă, în primul rând, a competențelor-cheie pentru sustenabilitate, precum și a

competențelor-cheie pentru învățarea pe parcursul întregii vieți (Bruxelles, 2018) astfel, încât până în anul 2030 absolvenții instituțiilor de învățământ liceal, profesional secundar/postsecundar și superior să posede competențe respective la un grad de manifestare coerent cu misiunea instituțiilor respective atc.

- Prioritizarea pe următorii 10 ani a dezvoltării și implementării noilor forme și strategii didactice la toate nivelurile sistemului de învățământ, accentul fiind plasat pe învățarea activă/ interactivă, pe colaborare și cooperare, pe construcție/ reconstrucție a noilor cunoștințe și experiențe, pe formarea gândirii critice, prin utilizarea noilor medii de învățare și redimensionare a formării profesionale continue a cadrelor didactice din perspectiva nevoilor personale și instituționale.
- Dezvoltarea metodologiei de evaluare a rezultatelor învățării la nivel de sistem în raport cu specificul fiecărui nivel, în primul rând, cu pachetul de finalități proiectate, dar și în raport cu cerințele actuale față de acest proces: obiectivitate, relevanță, axare pe descriptori și calificative, dar și pe mecanisme motivaționale și nonstresante, asigurând, în acest sens, până în anul 2030, un nivel mai relevant de evaluare a rezultatelor învățării și minimalizarea contestărilor în urma evaluărilor și, în primul rând, celor finale.
- Restructurarea și dezvoltarea managementului Curriculumului Educațional, orientat la realizarea funcțiilor de diagnosticare, promovare, conceptualizare, proiectare, implementare, monitorizare și realizare a conexiunii inverse, structurat pe trei coordonate: (1) educația timpurie; învățământ primar, gimnazial și liceal; (2) învățământ profesional secundar și postsecundar; (3) învățământ superior; prin redimensionarea funcțiilor respective către Ministerul Educației, Culturii și Cercetării; Institutul de Științe ale Educației; facultăți cu profil pedagogic; Agenția pentru Evaluare și Curriculum, dar și prin crearea grupurilor de experți ad-hoc.

OBIECTIVUL STRATEGIC nr.6: Digitalizarea versus calitatea și funcționalitatea sistemului de învățământ: Valorificarea tehnologiilor informaționale și comunicaționale moderne din perspectiva asigurării calității și sustenabilității educației astfel, încât să fie asigurat pe deplin potențialul acestuia, dar și diminuată dependența elevilor/ tinerilor de gadgeturi.

Direcții prioritare de acțiuni:

La etapa actuală tehnologiile informaționale și comunicaționale devin factorul important în asigurarea calității și funcționalității sistemului de învățământ. Analiza situației privind eficiența tehnologiilor informaționale aplicate în educație a permis identificarea unor probleme, în acest sens: dotarea insuficientă a sistemului de învățământ cu TIC etc; insuficiența programelor informaționale de instruire – softuri educaționale; corelarea insuficientă a tehnologiilor didactice și celor informaționale; nivelul scăzut de competențe ale cadrelor didactice privind aplicarea TIC în procesul de învățământ la nivel de sistem etc.

În acest context atingerea obiectivului strategic poate fi asigurată de următoarele acțiuni:

- Asigurarea cu echipament și produse de program, dar și cu tehnologii informaționale și comunicaționale a instituțiilor de învățământ din sistem astfel, încât până în anul 2030 toate instituțiile de educație timpurie; învățământ primar, gimnazial, liceal; învățământ profesional secundar și postsecundar; învățământ superior și pentru adulți să fie asigurate cel puțin la 80% cu echipament, programe, softuri etc.
- Reactualizarea și valorificarea TIC în educație prin diversificarea mijloacelor și resurselor digitale de învățare în raport cu finalitățile prevăzute și valențele tehnologiilor didactice.
- Crearea unor mecanisme/ condiții de producere și aplicarea a softurilor educaționale pentru toate nivelurile sistemului de învățământ.
- Dezvoltarea condițiilor și oportunităților de digitalizare a managementului educațional la nivel de sistem educațional.
- Crearea unor condiții, mecanisme și oportunități de diminuare a dependenței educabililor de mijloacele informaționale și comunicaționale, care pot bloca/ frâna dezvoltarea integrală a

personalității și integrării acesteia în diferite medii sociale.

- Crearea și asigurarea funcționalității ecosistemului de învățământ *online*, pentru a fortifica eficacitatea și eficiența educației.
- Asigurarea accesului elevilor/ studenților la diverse resurse de învățare, conținuturi curriculare, spații virtuale de învățare, dispozitive, aplicații, instrumente, conectare la internet de capacitate, rapid și fiabil, alte servicii de predare-învățare care se potrivesc cel mai bine nevoilor și disponibilității lor.
- Inovarea/ modernizarea procesului educațional din perspectiva valorificării tehnologiilor moderne; flexibilizarea, individualizarea/personalizarea contextului și a traseului de învățare.

OBIECTIVUL STRATEGIC nr.7: Învățarea pe tot parcursul vieții *versus* calitatea învățării și educației adulților: Asigurarea de oportunități de învățare tuturor cetățenilor pe tot parcursul vieții și în toate situațiile de viață astfel, încât cel puțin 47% dintre adulți să participe la activități de instruire.

Crearea până în anul 2030 a unui sistem funcțional de educație nonformală a tinerilor și adulților.

Direcții prioritare de acțiuni:

Acțiunile privind atingerea acestui obiecti strategic sunt generate de următorii factori: importanța educației nonformale ca factor de complementare a învățământului formal, dar și ca mijloc de asigurare a educației pe parcursul întregii vieți; nivelul scăzut de funcționalitate a sistemului de educație nonformală în Republica Moldova.

Așadar, sistemul de acțiuni va consta în:

- Conceptualizarea educației nonformale a tinerilor și a adulților.
- Dezvoltarea cadrului normativ în domeniul educației nonformale și informale.
- Crearea condițiilor și oportunităților de formare inițială și continue a cadrelor didactice pentru educația nonformală, inclusiv pe baza unor platforme on-line.
- Dezvoltarea și diversificarea serviciilor de educație nonformală și dependența de nevoile personale și schimbările pe piața muncii, inclusiv prin promovarea accederii la meserii non-tradiționale din perspectiva stereotipurilor de gen.
- Crearea/ dezvoltarea marketingului serviciilor de educație nonformală.
- Dezvoltarea unui management al educației nonformale la nivel de sistem.
- Elaborarea Cadrului de referință al educației nonformale a adulților și educației informale și valorificarea valențelor educației informale.
- Asigurarea capabilității instituțiilor de învățământ din perspectiva promovării efective a *învățării pe tot parcursul vieții* la toate treptele de învățământ - învățământul general, profesional-tehnic și superior, precum și în formarea continuă a adulților – în diverse contexte de educație formală, nonformală și informală în cadrul unor instituții educaționale multifuncționale.
- Promovarea efectivă a învățării pe tot parcursul vieții astfel încât rata de participare a tinerilor în educația formală și nonformală pe parcursul vieții să crească cu cel puțin 5% anual.
- Modernizarea sistemului de formare continuă a adulților realizată pe tot parcursul vieții, în diverse contexte formale, nonformale și informale, în corespundere cu nevoile persoanei raportate la necesitățile socioeconomice, astfel încât rata de participare a adulților în educația formală și nonformală să crească cu cel puțin 5% anual.

OBIECTIVUL STRATEGIC nr.8: Cercetarea științifică *versus* sursa inovațiilor și a schimbărilor în educație: Dezvoltarea sistemului de cercetări științifice din perspectiva integrării învățământului, cercetării și pieții muncii asigurând până în anul 2030 acoperirea cu cercetări științifice cu cel puțin 50% a problemelor prioritare.

Direcții prioritare de acțiuni:

Implementarea „triunghiului cunoașterii” *educație-cercetare-inovare* este blocată de un șir de impedimente de ordin uman, economico-financiar, material, logistic etc., precum și de prezența scăzută în universități a culturii inovării și a spiritului antreprenorial orientat spre exterior. Universitățile din țară sânt axate preponderent pe activitatea de predare-învățare, mai puțin pe activitatea pe cercetare; acestea nu contribuie atât de mult, cât ar trebui/sânt capabile la inovare, performanța în materie de inovare înregistrând valori minimale; potențialul uman nu este valorificat în măsură suficientă pentru a spori productivitatea științifică și inovațională a universităților. Rezultativitatea cercetării științifice universitare este afectată și de lipsa unui mecanism de monitorizare a implementării rezultatelor cercetărilor, de evaluare a impactului și a durabilității acestora asupra evoluției/ dezvoltării mediului economico-social, mediului universitar.

Pentru ca cercetarea științifică să devină componentă semnificativă a sistemului de învățământ și factor de dezvoltare, inovare și transfer tehnologic, dar și de construire a unei societăți bazate pe cunoaștere este nevoie de realizat următoarele acțiuni:

- Dezvoltarea unui sistem de asigurare a calității în învățământul superior orientat la corespondența programelor de studii, la standarde de calificare prin revizuirea Metodologiei de evaluare externă în cadrul acreditării programelor de studii: licență, masterat, doctorat, în baza principiilor internaționale în raport cu standardele și liniile directe pentru asigurarea calității în Spațiul European al Învățământului Superior (ESG), dar și prin integrarea funcțiilor de cercetare cu cele educaționale și revizuirea normelor didactice, în acest sens.
- Reconceptualizarea și valorificarea cercetărilor științifice în cadrul universitar din perspectiva sincronizării cu cercetările științifice din cadrul consorțiurilor universitare.
- Sporirea preocupărilor și crearea condițiilor favorabile pentru implementarea rezultatelor cercetării științifice în economia națională;
- Evaluarea rezultatelor științifice din perspectiva corelării cost – eficiență, prin determinarea efectelor reale ale valorificării acestora.
- Stabilirea mecanismelor și oportunităților de realizare a conexiunii ”învățământ superior – cercetare – piața muncii” – factor important de asigurare a calității formării resurselor umane și de dinamizare a pieței muncii.
- Dezvoltarea capacității de cercetare și inovare a instituțiilor de învățământ superior prin conexiunea cu instituții de cercetare și inovare, conform domeniului fundamental al științei, culturii și tehnici, și consolidarea infrastructurii instituționale dedicate transferului de cunoștințe.
- Diversificarea ofertei de servicii de consultanță și training oferite sectorului public și privat și a modalităților de implementare a rezultatelor cercetării universitare pentru a soluționa problemele reale ale societății și a facilita dezvoltarea economică a țării; instituirea unităților de tip „spin-off” (antreprenariat academic); creșterea capacității de a participa în întreprinderi de tip start-ups și cele care se sprijină pe cercetarea universitară.
- Crearea/ dezvoltarea clusterilor ”instituții de învățământ – întreprinderi/ companii – instituții de cercetare” în vederea realizării unor proiecte economice, tehnologice; parcuri științifico-industriale, laboratoare de producere a inovațiilor și tehnologiilor.
- Instituirea mecanismului de analiză periodică a rezultatelor cercetărilor științifice și a impactului acestora asupra performanțelor universităților, asupra mediului economico-social.
- Asigurarea calității procesului de pregătire prin și pentru cercetare a cadrelor științifice de înaltă calificare.
- Reconceptualizarea modului de organizare a concursurilor temelor de cercetare în raport cu nevoile pieței muncii, nevoile dezvoltării științifice și tradițiile școlilor științifice.
- Restructurarea sistemului de cercetări științifice în domeniul științelor educației ca factor primordial de dezvoltare al învățământului prin producerea de inovații, tehnologii și formarea potențialului științific.

- Includerea variabilelor multiple în realizarea studiilor curente și longitudinale, altor cercetări; colectarea datelor desegregate pe criteriul de gen (de ex., dezagregarea elevilor/ studenților la toate nivelurile, de asemenea, după etnie, dizabilitate/ nevoi speciale, nivelul socioeconomic, zona de reședință și intersectarea variabilei "sex" cu celelalte variabile, în special cele care țin de performanța academică, opțiunile de carieră pentru a interveni punctual acolo unde este necesar (de exemplu, un efort mai comprehensiv de promovare a lecturii în rândul elevilor, în special a băieților din zonele rurale)
- Asigurarea competitivității internaționale a cercetării și învățământului superior prin proiecte comune de cercetare, prin mobilitate și atragere a studenților, doctoranzilor din străinătate.

OBIECTIVUL STRATEGIC nr.9: Buna guvernare versus calitatea educației:

Creșterea capacităților instituționale la toate nivelurile sistemului de învățământ, asigurând un nivel înalt al culturii manageriale și educaționale, precum și a funcționalității eficiente a sistemului de învățământ.

Direcții prioritare de acțiuni:

- Dezvoltarea culturii organizaționale și educaționale prin promovarea unui management participativ și democratic, prin promovarea școlii prietenoase elevului/ studentului și educației centrate pe cel ce învață astfel, încât până în anul 2030 cel puțin 60% de instituții de învățământ să obțină caracteristicile școlii prietenoase elevului/ studentului.
- Elaborarea și implementarea conceptului de descentralizare în învățământ, de partajare a competențelor și actualizarea responsabilităților manageriale pe verticală și orizontală.
- Reconceptualizarea misiunii, structurii organizaționale și actualizarea politicilor de personal, a sistemului de competențe și atribuții ale organelor locale de specialitate în domeniul învățământului.
- Reconceptualizarea și reactualizarea atribuțiilor/ competențelor pe verticală: Ministerul Educației, Culturii și Cercetării – Agenții – Direcții raionale/ municipale de învățământ și pe orizontală: conducere – direcție, specialist – specialist; prin abordarea primară a funcțiilor/ competențelor necesare și specifice, apoi a numărului de unități pentru realizarea acestora.
- Elaborarea mecanismului de recrutare, motivare și promovare/ avansare în carieră a specialiștilor din organele locale de specialitate în domeniul învățământului.
- Formarea profesională continuă a cadrelor manageriale din învățământ/ OLSDÎ către anul 2025 în domeniul managementului calității educației la nivel local.
- Crearea Centrului de Asistență în Implementarea Reformelor în Educație în contextul oferirii serviciilor de expertiză/ asistență metodologică/ consultanță factorilor de decizie din cadrul APL/ instituțiilor de formare profesională inițială și continuă, inclusiv servicii de formare a cadrelor de conducere de la toate nivelele sistemului, în vederea implementării adecvate, efective a reformei în educație.
- Reformarea managementului învățământului general, profesional secundar/ postsecundar și cel universitar din perspectiva corelației dintre responsabilitatea publică demonstrată, conducerea strategică, gestionarea eficientă și transparentă.
- Eficientizarea valorificării fondurilor financiare bugetare și diversificarea/ multiplicarea surselor de finanțare extrabugetară.
- Consolidarea resurselor tangibile în raport cu nevoile, perspectivele, dar și oportunitățile sistemului de învățământ ca factor de asigurare a funcționalității instituționale.
- Consolidarea capacității structurilor naționale și instituționale în domeniul managementului calității.
- Instituirea mecanismului de diagnosticare continuă a funcționalității sistemului, asigurare a disponibilității datelor, realizare a conexiunii inverse și evaluare a impactului Strategiei Educația 2030.
- Consolidarea colaborării intra- și intersectoriale, asigurarea eficienței comunicării dintre

structurile manageriale naționale, locale, instituționale pe verticală și orizontală.

- Actualizarea mecanismului de realizare a feed-back-ului privind calitatea educației *per* sistem educațional, *per* nivel al sistemului educational, *per* instituție de învățământ.
- Realizarea anuală a analizei și estimării indicatorilor de randament economic, performanță și impact în Sistemul Național de Educație și asigurarea transparenței datelor.
- Redimensionarea rețelei instituțiilor de învățământ la nivel de sistem în raport cu: numărul de elevi/ studenți, capacități umane, financiare, infrastructurale, alte criterii.
- Modernizarea infrastructurii și bazei tehnico-materiale a instituțiilor de învățământ în raport cu cerințele actuale: tehnologice, ergonomice etc.
- Finanțarea prioritară a sistemului de învățământ prin diversificarea surselor de finanțare și mărirea substanțială a alocațiilor fondurilor *per* elev/ student.

V. IMPACTUL PE TERMEN LUNG, CA REZULTAT AL IMPLEMENTĂRII STRATEGIEI DE DEZVOLTARE A EDUCAȚIEI PENTRU ANII 2021-2030 "EDUCAȚIA 2030"

În urma implementării Strategiei "EDUCAȚIA 2030" „Educația va deveni cel mai important factor care determină succesul oamenilor la toate etapele vieții”.

Un nivel mai înalt al educației va contribui la reducerea sărăciei prin dezvoltarea abilităților și cunoștințelor tuturor oamenilor adaptate la cerințele tot mai dinamice ale pieței muncii, influențate în primul rând de tehnologiile informaționale și automatizarea locurilor de muncă, va reduce costurile pentru ajutorul de șomaj și alte plăți sociale, precum și va crește rata cercetărilor, invențiilor și inovațiilor, ceea ce va duce la creșterea productivității. De asemenea, prin educație va fi promovat un mod sănătos de viață, astfel încât să fie majorată speranța de viață sănătoasă, se va reduce rata criminalității și se va îmbunătăți nivelul de prosperitate și împlinire. Astfel, sistemul educațional va genera o creștere economică de calitate și sustenabilă. Nu mai puțin important este faptul că odată cu creșterea accesului la educație de calitate pentru toți oamenii, vor fi schimbate atitudini, relațiile sociale se vor îmbunătăți, administrația publică va fi mai responsabilă și receptivă, iar generații întregi vor fi pregătite pentru a contribui la dezvoltarea durabilă.

Așadar, până în 2030 sistemul de educație:

- vor fi asigurate condițiile necesare pentru ca toate fetele și toți băieții să absolve învățământul primar și secundar gratuit, echitabil și calitativ, care să conducă la rezultate relevante și eficiente ale învățării (obiectivul de dezvoltare durabilă 4.1);
- va crește înrolarea în învățământul profesional tehnic și superior accesibil și de calitate (obiectivul de dezvoltare durabilă 4.3);
- va crește substanțial numărul de tineri și adulți ce dețin competențe relevante pentru angajare (obiectivul de dezvoltare durabilă 4.4);
- va fi asigurat accesul egal la toate nivelurile de învățământ și formare profesională a persoanelor vulnerabile (obiectivul de dezvoltare durabilă 4.5);
- toți elevii/ studenții vor obține competențe inclusiv cele transformative necesare pentru promovarea dezvoltării durabile și a stilurilor de viață durabile, protecției mediului, modului sănătos de viață, drepturilor omului, egalității de gen, culturii păcii și nonviolentei, cetățeniei globale și aprecierii diversității culturale, precum și a contribuției culturii la dezvoltarea durabilă (obiectivul de dezvoltare durabilă 4.7);
- va crește calitatea sistemului de formare inițială și continue a cadrelor didactice, va crește atractivitatea carierei didactice și statutul cadrului didactic, ceea ce va asigura sistemul de învățământ cu un număr necesar de cadre didactice; sistemul de educație va fi asigurat la 100% cu cadre didactice; alți specialiști de calitate prin restructurarea formării profesionale inițiale și continuă;
- va fi modernizată infrastructura instituțiilor de învățământ în așa fel încât să corespundă necesităților copiilor, fetelor, băieților, persoanelor cu dizabilități și oferirea unui mediu de învățământ sigur, nonviolent și inclusiv pentru toți.
- va fi dezvoltat un sistem sinergic de integrare a noilor tehnologii informaționale și comunicaționale cu cele didactice care va asigura un nivel de performanță a celor ce învață;
- va fi asigurat un nivel maxim de conexiune și interconexiune cu piața muncii și comunitatea, ca condiție de eficientizare a funcționalității sistemului de învățământ;
- vor fi create medii favorabile de învățare, care vor asigura dezvoltarea celor ce învață în raport cu potențialul, oportunitățile și interesele proprii (promovarea educației centrate pe cel ce învață);
- va fi constituit și dezvoltat un sistem de educație nonformală a copiilor, elevilor, tinerilor și a adulților ca formă de realizare a educației pe parcursul întregii vieți;
- va fi dezvoltat un sistem de realizare a conexiunii inverse în educație și cercetare pedagogică

- ca factor de asigurare a calității procesului și rezultatelor învățării;
- va fi valorificată coeziunea și protecția socială pentru oferirea unei educații de calitate și va crește responsabilitatea societății, comunității, familiei privind educația și învățământul;
 - va fi fundamentat un concept și un mecanism de dezvoltare ciclică și continuă a curriculumului educațional axat pe context, nevoile pieței muncii, nevoile și oportunitățile celor ce învață;
 - vor fi create condiții de dezvoltare a instituțiilor de învățământ incluzive cu o cultură organizațională și educațională înaltă;
 - va fi promovat un management educațional efektiv, democratic, deschis spre schimbare în sistemul de învățământ;
 - va fi valorificată paradigma educației antreprenoriale și economice, care va cuprinde majoritatea populației;
 - va fi creat un sistem de marketing educațional care va regla necesitățile pieței muncii, oferta educațională, oportunitățile și perspectivele învățământului profesional tehnic, mediu de specialitate și cel superior;
 - vor fi promovate politici echilibrate de educație inter și multiculturală, dar și condiții de integrare a minorităților conlocuitoare în societatea moldovenească;
 - vor fi îmbunătățite relațiile de gen în cadrul educațional și prin educație la nivel de societate.

**VI. INDICATORI ȘI MECANISME DE MONITORIZARE ȘI EVALUARE
A IMPLEMENTĂRII STRATEGIEI DE DEZVOLTARE A EDUCAȚIEI
PENTRU ANII 2021-2030 "EDUCAȚIA 2030"**

Tabelul 4. Indicatori de monitorizare și evaluare

Nr. crt.	Indicatorul	Sursa	Valoarea de referință	Ținta intermediară pentru 2022	Ținta intermediară pentru 2026	Ținta finală pentru 2030
Elementele viziunii strategice: – oferirea oportunităților tuturor oamenilor de a-și dezvolta, de la vârstă fragedă, pe tot parcursul vieții, atitudini, abilități și cunoștințe; – valorificarea potențialului atât în viața personală, cât și în cea profesională; – adaptarea cât mai facilă la imperativele timpului, în special la cele ce țin de dezvoltarea durabilă						
1.	Ponderea copiilor și tinerilor din învățământul gimnazial cu cunoștințe minime în domeniul știință (Programul pentru Evaluarea Internațională a Elevilor), %	Organizația pentru Cooperare și Dezvoltare Economică	57,8	65	73	80
2.	Ponderea copiilor și tinerilor din învățământul gimnazial cu cunoștințe minime în domeniul citirii/lecturii (Programul pentru Evaluarea Internațională a Elevilor), %	Organizația pentru Cooperare și Dezvoltare Economică	54,2	62	71	80
3.	Ponderea copiilor și tinerilor din învățământul gimnazial cu cunoștințe minime în domeniul matematicii (Programul pentru Evaluarea Internațională a Elevilor), %	Organizația pentru Cooperare și Dezvoltare Economică	49,7	60	70	80
4.	Rata de cuprindere în educația preșcolară (3–6 ani), %	Biroul Național de Statistică	88,6	93	96	98
5.	Rata brută de înrolare în învățământul primar, %	Biroul Național de Statistică	90,6	94	96	98
6.	Discrepanța dintre rata de cuprindere în învățământul primar din mediul urban și rural, %	Biroul Național de Statistică	42,2	22	13	5
7.	Rata brută de cuprindere în învățământul gimnazial, %	Biroul Național de Statistică	86,6	92	96	98
8.	Rata brută de absolvire a învățământului gimnazial, %	Biroul Național de Statistică	82,2	90	95	100
9.	Rata de cuprindere în învățământ a persoanelor cu vârsta de până la 19 ani, %	Biroul Național de Statistică	82,1	88	94	98
10.	Rata de participare a tinerilor și adulților (15-64 ani) în educația formală și	Biroul Național de Statistică	31,2	45,0	60,0	70,0

	nonformală pe parcursul vieții (în ultimele patru săptămâni precedente interviului)					
11.	Indicele parității pe sexe, nivel terțiar	Biroul Național de Statistică	1,33	1,2	1,1	1,0
12.	Salariul mediu nominal lunar în învățământ, lei, % din salariul mediu pe economie	Biroul Național de Statistică	84,6	90,0	110,0	140,0

Mecanisme de implementare:

- Programul și Planul de acțiuni de implementare a Strategiei ”EDUCAȚIA 2030”.
- Programul și Planul de acțiuni de implementare a Strategiei ”EDUCAȚIA 2030” la nivel local și instituțional.
- Operarea de modificări în Codul Educației al Republicii Moldova (2014), alte documente de politici educaționale.
- Corelarea implementării Strategiei ”EDUCAȚIA 2030” cu implementarea Strategiilor în alte sectoare ale economiei naționale.
- Formarea resurselor umane privind implementarea Strategiei ”EDUCAȚIA 2030”.
- Finanțarea adecvată a implementării Strategiei ”EDUCAȚIA 2030”.
- Identificarea și aplicarea unor proiecte speciale.
- Planuri de activități ale Ministerului Educației, Culturii și Cercetării; Direcțiilor raionale/ municipale de învățământ.

VII. CONDIȚII ȘI RISCURI DE IMPLEMENTARE A STRATEGIEI DE DEZVOLTARE A EDUCAȚIEI PENTRU ANII 2021-2030 ”EDUCAȚIA 2030”

Implementarea eficientă a Strategiei ”EDUCAȚIA 2030” presupune crearea unor condiții și oportunități:

- Existența voinței politice la diferite niveluri privind asigurarea implementării Strategiei ”EDUCAȚIA 2030” ca prioritate națională.
- Asigurarea financiară, metodologică, logistică etc. a implementării Strategiei ”EDUCAȚIA 2030”.
- Elaborarea unui Plan de acțiuni real, coerent de realizare a obiectivelor Strategiei ”EDUCAȚIA 2030”.
- Elaborarea Strategiilor și a Programelor de dezvoltare a educației la nivel local și instituțional, corelate cu Strategia ”EDUCAȚIA 2030”.
- Formarea resurselor umane, experților, consultărilor privind implementarea Strategiei ”EDUCAȚIA 2030”.

Totodată, implementarea Strategiei ”EDUCAȚIA 2030” este expusă următoarelor riscuri:

1. Influențele imprevizibile a pandemiei COVID-19 asupra sistemului de învățământ, inclusiv și la etapa postpandemică.
2. Instabilitate politică continuă.
3. Nivelul scăzut de capacități umane, financiare, logictice, manageriale etc. de implementare eficientă a Strategiei ”EDUCAȚIA 2030”.
4. Lipsa consensului politic între grupurile vizate de Strategia ”EDUCAȚIA 2030” privind politicile educaționale, dezvoltarea învățământului superior, cercetarea științifică, educația interculturală etc.

În acest context, Guvernul Republicii Moldova, Ministerul Educației, Culturii și Cercetării al Republicii Moldova vor întreprinde toate măsurile și eforturile privind crearea condițiilor optime de implementare a Strategiei ”EDUCAȚIA 2030” și reducerea riscurilor respective.

VIII. AUTORITĂȚI/ INSTITUȚII RESPONSABILE DE IMPLEMENTAREA STRATEGIEI DE DEZVOLTARE A EDUCAȚIEI PENTRU ANII 2021-2030 "EDUCAȚIA 2030"

Strategia "EDUCAȚIA 2030" va fi aprobată și asumată de Guvernul Republicii Moldova. Responsabilitatea primară pentru implementarea Strategiei "EDUCAȚIA 2030" îi revine Ministerului Educației, Culturii și Cercetării al Republicii Moldova, precum și Ministerului Economiei și Infrastructurii al Republicii Moldova; Ministerului Sănătății, Muncii și Protecției Sociale al Republicii Moldova; Ministerului Finanțelor al Republicii Moldova; Ministerelor, care au în subordine instituții de învățământ; Direcțiilor raionale/ municipale de învățământ; Administrației publice locale, Instituțiilor de învățământ.

IX. PROCEDURI DE RAPORTARE

Raportarea privind realizarea/ implementarea Strategiei "EDUCAȚIA 2030" va fi realizată în baza următoarelor modalități:

1. Prin acumularea de informații la nivel instituțional și la nivel raional/ municipal în baza unui sistem de indicatori.
2. Prin acumularea și prelucrarea informațiilor respective în cadrul realizării unor proiecte științifice.
3. Prin acumularea și prelucrarea informațiilor de grupuri temporale de experți, create în acest sens de către Ministerul Educației, Culturii și Cercetării al Republicii Moldova.
4. Prin acumularea și prelucrarea informațiilor de către Agenția Națională de Asigurare a Calității în Educație și Cercetare în procesul de acreditare a instituțiilor de învățământ.
5. Ministerul Educației, Culturii și Cercetării al Republicii Moldova va crea o bază de date privind implementarea Strategiei "EDUCAȚIA 2030", ca sursă de elaborare a Rapoartelor anuale privind eficiența implementării Strategiei "EDUCAȚIA 2030", dar și a modificărilor respective în politicile educaționale, dictate de rezultatele monitorizării.
6. De menționat, că procedurile de raportare a implementării Strategiei "EDUCAȚIA 2030" vor fi realizate în baza metodelor sociologice, pedagogice, psihologice, statistice calitative și cantitative.